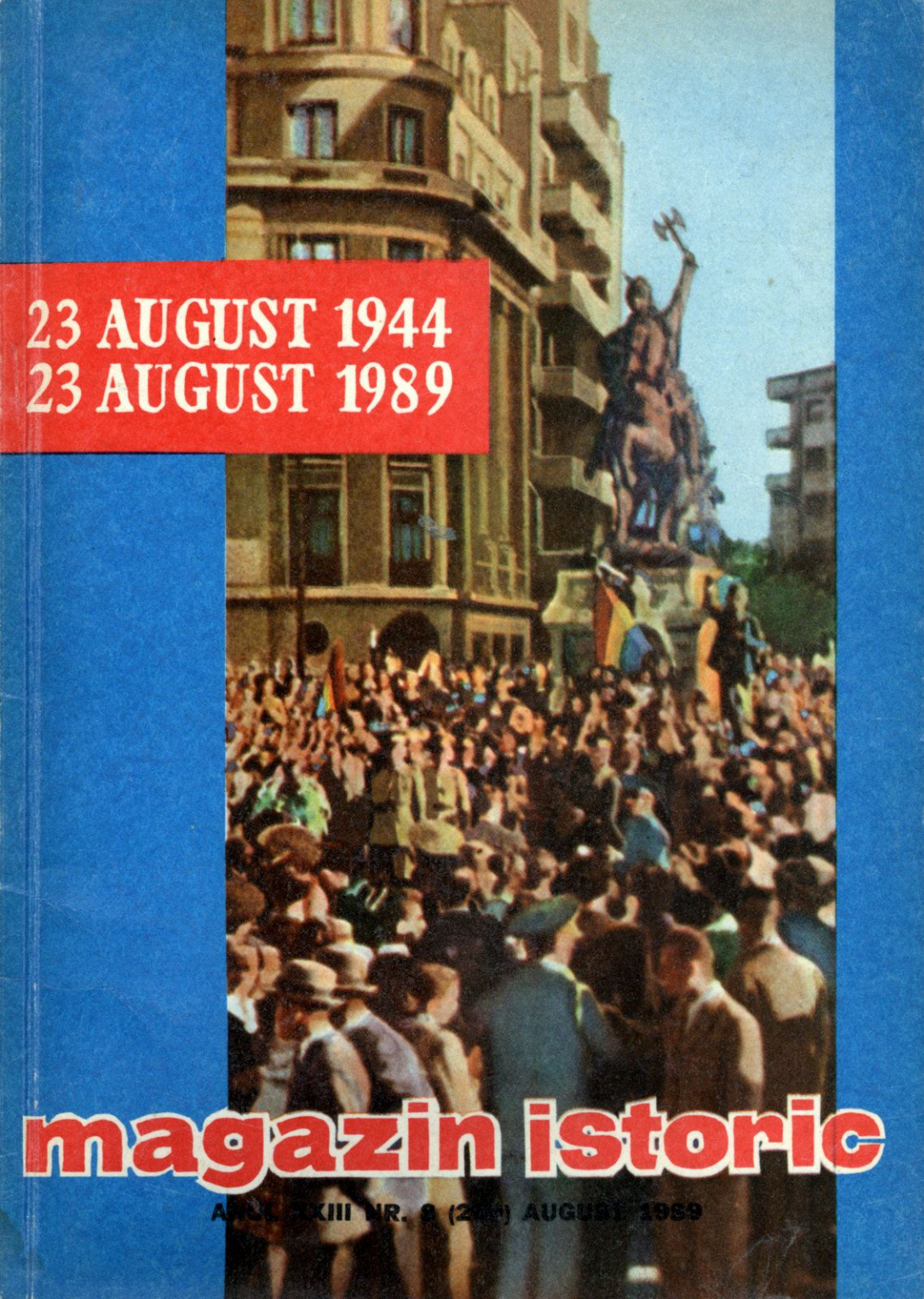

A large crowd of people is gathered in front of a multi-story building. On top of the building is a statue of a figure holding a cross. The crowd is dense and fills the lower half of the image. The building has many windows and balconies. The sky is clear and blue.

23 AUGUST 1944
23 AUGUST 1989

magazin istoric

ANUL XXIII NR. 9 (204) AUGUST 1989

magazin istoric

Revistă de cultură
istorică

Anul XXIII
Nr. 8 (269)
august 1989

Redactor șef
CRISTIAN POPIȘTEANU

Colegiul redacției
DUMITRU ALMAȘ
CONSTANTIN ANTIP
VIRGIL CÂNDEA
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
ȘTEFAN PASCU

M. PETRESCU-DÎMBOVIȚA
ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU

Secretar responsabil
IOANA URSU

SUMAR

23 AUGUST 1944-23 AUGUST 1989

- Marele act al demnității naționale:
Mircea Mușat 2

- Din cronică rezistenței antihitleriste. Armata și națiunea ca un singur om:
Ilie Ceaușescu 7

- Radio București transmite un comunicat important pentru țară:
Eugen Preda 12

- Presa în liniile de foc ale Revoluției:
Constantin Antip 18

- Pasul făcut de România — „O surpriză mondială“:
Cristian Popișteanu 23

- Concursul Magazin istoric, ediția 1989. Glorioasă aniversare 25

- „Ardealul pământ românesc“: o carte, document de conștiință 28

- Ștefan cel Mare — adîncă iubire a pămîntului strămoșesc:
Radu R. Rosetti 29

- Pe urmele strămoșilor:
Ion Popescu-Pufuri 33

- Decembrie 1944. Operația „Strajă pe Rin“: *Michel Gêoris...* 36
- Constantin Stere. „Știința spre a străbate la adevăr“: *Z. Ornea...* 42
- În București, acum 50 ani... 46
- Unitatea românilor — eveniment cu răsunet european... 50
- Biografia unui oraș — Malacca: *Mihai Conrad...* 51
- Repere în timp. Păltiniș: *Gheorghe David...* 54
- A avut loc războiul Troiei?: *Claude Mossé...* 57
- Cărți sosite la redacție... 41
- Telex... 56
- Poșta Magazin istoric... 62

COPERTELE NOASTRE

①④ 45 ani de la Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă. După cinci zile și cinci nopți de lupte îndrăgite, la 28 august 1944, forțele insurecționale române au zdrobit trupele hitleriste care urmăreau să pună stăpînire pe capitala țării. Pe arterele centrale ale Capitalei, plini de bucurie și entuziasm, bucureștenii, asemenea tuturor locuitorilor patriei, salută epocală victorie, în cadrul unor grandioase mitinguri (montajul și policromizarea imaginilor de pe copertele 1 și 4 realizate de Titus Pittini)

②③ Detalii dintr-o pictură murală executată la Institutul de istorie „Nicolae Iorga“ din București, de un grup de studenți ai Institutului de arte plastice „Nicolae Grigorescu“, elogiind trecutul de luptă pentru unitate, libertate și independență națională, pentru progresul continuu al patriei

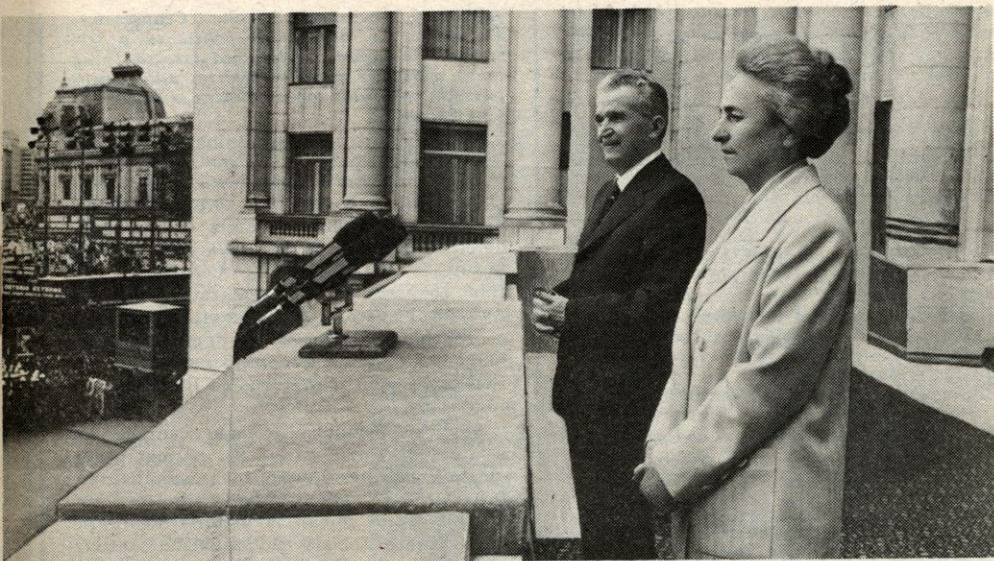
23 AUGUST 1944

23 AUGUST 1989

MARELE ACT AL DEMNITĂȚII NAȚIONALE

Semnul de distinctivă importanță istorică sub care se desfășoară munca entuziastă prin care întregul nostru popor întâmpină cea de a 45-a aniversare a Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă îl constituie hotărîrea Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 27-28 iunie 1989 cu privire la propunerea de realegere de către Congresul XIV a tovarășului Nicolae Ceaușescu în funcția supremă de secretar general al Partidului Comunist Român. Colectivele de oameni ai muncii de pe tot cuprinsul țării, întreaga noastră națiune sînt puternic mobilizate de această hotărîre, ce dă glas propriilor convingeri și voinței de a avea mai departe în fruntea partidului și a Republicii noastre socialiste pe cel mai iubit și stimat fiu al națiunii, pe strălucitul conducător de partid și de țară, pe tovarășul Nicolae Ceaușescu — eminent militant comunist și patriot înflăcărat, ilustru gînditor revoluționar, luptător ferm pentru realizarea țelurilor supreme ale clasei muncitoare, genial făuritor al noului destin al țării și al celei mai luminoase epoci din istoria patriei —, care și-a consacrat și își consacră de șase decenii, cu abnegație și eroism, întreaga viață binelui și fericirii națiunii române, cauzei independenței și suveranității, socialismului și păcii. Pentru fiecare comunist, pentru fiecare cetățean, se subliniază în Hotărîrea adoptată de plenară, aceasta „constituie cea mai sigură garanție a edificării cu succes a societății socialiste multilateral dezvoltate, pe baza aplicării creatoare a principiilor generale ale socialismului științific la condițiile concrete din țara noastră, a viitorului comunist al patriei, a înaintării neabătute a României spre cele mai înalte culmi de progres și civilizație“.

Marea adunare populară organizată de oamenii muncii din Capitală în ziua de 19 aprilie 1989 — expresie vibrantă a deplinei unități a poporului în jurul partidului, al tovarășului Nicolae Ceaușescu, a satisfacției și min-driei patriotice generate de marile victorii dobândite în construcția socialistă, în îndrădirea independenței și suve-ranității țării

In suita marilor evenimente care au jalo-nat și direcționat evoluția istorică a po-porului român, augustul de foc al anu-lui 1944 se așază firesc, cu întreaga sa pondere valorică, în cununa de glorie a neamului românesc. El unește și corelea-ză peste timp, ca un arc de boltă al istoriei noastre naționale, lupta multiseclară dusă de poporul român pentru păstrarea ființei proprii, pentru unitate și independență națio-nal-statală, cu luptele clasei muncitoare, țără-nimii, intelectualității, ale tuturor forțelor de bază ale națiunii noastre care, sub conducerea partidului comunist, au deschis României calea marilor realizări și împliniri socialiste de azi. Aceste momente eroice au dus la edificarea României ca stat liber și independent și s-au transpus, cu întreaga lor semnificație, în actul demnității naționale înfăptuit acum patru decenii și jumătate — sinteză a unei strălucite și multimilenare existențe istorice, expresie nepieritoare a puterii și voinței po-porului român de a se ridica peste vitregiile vremurilor.

Cu profunzimea gândirii sale novatoare, dialectice, cu înțelegerea desăvârșită a proce-selor istorice fundamentale ale istoriei noastre

naționale și universale, cărora le-a deslușit permanențele și le-a revelat înaltele virtuți, tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a oprit și a analizat, în context național și internațional, glorioasa Revoluție de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din august 1944, punând în lumină corelațiile sale dialectice în timp și spațiu, implicațiile ei în istoria universală. Ținând seama de amploarea forțelor populare care au participat la insurec-ția armată, și în primul rînd a clasei munci-toare condusă de partidul comunist — expo-nentul intereselor vitale ale întregului popor—, de faptul că a răsturnat regimul politic al guvernării antonesciene și a determinat întoar-cerea armelor împotriva trupelor hitleriste și izgonirea lor de pe teritoriul țării „insurec-ția din august 1944 a marcat începutul Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, care a dus la cucerirea adevăratei independențe a patriei, la transformarea revoluționară, socialistă a României”. Fundamentind conceptul de revo-luție de eliberare socială și națională, antifas-cistă și antiimperialistă, tovarășul Nicolae Ceaușescu precizează că, prin actul de la 23 August, „România a adus o importantă

23 AUGUST 1944

23 AUGUST 1989

contribuție la prăbușirea frontului hitlerist în Balcani, la dezvoltarea ofensivei armatelor eliberatoare spre Europa centrală, la grăbirea înfringerii depline a Germaniei hitleriste".

Este, de asemenea, meritul istoric al tovarășului Nicolae Ceaușescu de a fi analizat și definit în mod exemplar esența social-politică a actului de la 23 August 1944, ca o încununare a luptei poporului român pentru libertate și dreptate socială, pentru progres, unitate și independență națională. Fundamentind teza materialist-dialectică a corelației organice dintre trecut, prezent, viitor, în concepția istoriei unice și unitare a poporului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia: „*Actul de la 23 August nu a venit din cer, ci a fost rezultatul luptelor îndelungate ale poporului român, al faptului că partidul comunist, în alianță cu partidul socialist, cu celelalte forțe revoluționare și patriotice, s-a aflat tot timpul în fruntea luptei de apărare a intereselor vitale ale întregii națiuni. Bărbăția și abnegația neînfricată în fața dușmanului, încrederea nestrămutată în dreptatea cauzei și în biruință, dragostea nemărginită față de patrie, toate aceste înalte virtuți de care au dat dovadă înaintașii noștri în luptele duse de-a lungul veacurilor au căpătat o nouă strălucire în focul insurecției armate din august 1944 și în crâncenele bătălii purtate pe frontul antihitlerist".*

Anii de luptă împotriva dominației Germaniei hitleriste și a dictaturii antonesciene au constituit, cum se apreciază în opera teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu, una din acele perioade revoluționare, relativ scurte, care survin în evoluția unui popor, și care schimbă întregul raport de forțe anterior, cristalizează și afirmă pe scena istoriei noi forțe ce înfrunchează adeviziunea generală a maselor, a poporului în consens cu coordonatele intereselor naționale. A fost aceasta epoca în care, în România s-a realizat largul consens național fără de care ar fi fost de neconceput acțiunea istorică a demnității naționale din august 1944. Necesitatea nu putea genera însă în mod automat, spontan soluția istorică optimă. Pentru înfăptuirea ei era necesară acțiunea forței politice a clasei muncitoare, a poporului nostru, și, în același timp, acea forță principală, superioară, afirmată cu multe decenii înainte, partidul clasei muncitoare. Se reliefează, astfel, rădăcinile istorice adânci ale mărețului act eroic al demnității noastre naționale de la 23 August 1944, adevăratele sale valențe de eveniment istoric măreț, care a pus temelii trainice României de azi — țară liberă, independentă și suverană între popoarele și națiunile lumii. „*Niciodată în România —*

subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — n-a existat un alt partid politic cu o istorie atât de bogată și glorioasă care să fi luptat cu abnegație și să fi realizat atita pentru fericirea poporului român, pentru măreția națiunii noastre".

Stau mărturie puternicele bătălii de clasă din deceniul patru care au culminat cu marea demonstrație patriotică, antifascistă și antirăzboinică de la 1 Mai 1939, în organizarea și desfășurarea căreia o contribuție determinantă au avut tovarășul Nicolae Ceaușescu, tovarăsa Elena Ceaușescu. Partidul comunist a fost organizatorul și conducătorul mișcării de rezistență în anii grei ai războiului hitlerist, ai dominației Germaniei hitleriste, a condus cu mari sacrificii lupta pentru răsturnarea dictaturii antonesciene.

Partidul Comunist Român, cadrele sale de bază, în rindul cărora s-a afirmat puternic personalitatea eroică a tovarășului Nicolae Ceaușescu, au organizat și condus cu strălucire poporul român la victoria Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din august 1944, care a marcat un moment epocal în istoria României.

Marele act de la 23 August 1944 — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, în cuvântarea rostită la Plenara din iunie 1989 — „*a lichidat pentru totdeauna dominația imperialistă, a deschis calea spre adevărată independență, creind condițiile ca poporul să poată să-și săvurească viitorul așa cum își dorește, fără nici un amestec din afară*". De pe aceste solide temelii de istorie națională, revoluția din august 1944 a deschis un ev nou în destinele poporului român — evul socialist —, al înfăptuirii celor mai înaintate idealuri de libertate, independență, progres și dreptate socială, spre care au aspirat și pentru care au luptat de-a lungul veacurilor fiii acestei țări. În 45 ani, România a parcurs mai multe etape istorice: înfăptuirea revoluției democratice și a revoluției socialiste, construirea bazelor socialismului și consolidarea noii orânduiri în patria noastră, trecând la înfăptuirea mărețului program de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a țării spre comunism.

În prima etapă, desfășurată în perioada 23 august 1944-30 decembrie 1947, prin instaurarea guvernului de la 6 martie 1945, înfăptuirea reformei agrare și proclamarea Republicii au fost înfăptuite sarcinile revoluției popular-democratice. Participând cu

toate forțele sale militare și economice la războiul dus alături de Uniunea Sovietică, de coaliția Națiunilor Unite, România a asigurat eliberarea întregului teritoriu național și a adus o contribuție de seamă la eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și a unei părți din Austria, la victoria finală asupra Germaniei naziste.

Crearea, în luna februarie 1948, a partidului unic al clasei muncitoare a asigurat forța politică conducătoare a poporului pe calea socialismului. Partidul Comunist Român și-a asumat înalta misiune istorică de a uni forțele întregii națiuni pentru depășirea stării de înapoiere și edificarea noii orînduiri sociale, în care poporul, stăpîn pe destinele sale, să-și făurească viitorul în mod liber, independent, așa cum îl dorește.

Naționalizarea industriei, a băncilor și a altor sectoare economice a dus la lichidarea proprietății capitaliste din aceste ramuri și a pus bazele dezvoltării socialiste a economiei românești, ale formării proprietății comune a întregului popor. Odată cu încheierea cooperativizării agriculturii, în 1962, a fost creată economia socialistă unitară. Transformările economico-sociale revoluționare înfăptuite în perioada 1948-1965 au asigurat înlăturarea exploatării omului de către om, au creat condițiile dezvoltării unitare, pe temelia proprietății socialiste — de stat și cooperatiste — a tuturor sectoarelor de activitate.

În perioada 1948-1965 au fost comise însă și o serie de greșeli, s-au manifestat lipsuri serioase. În soluționarea unor probleme ale construcției socialiste, nu s-a ținut seama de specificul condițiilor concret-istorice din țara noastră. Marile cheltuieli militare efectuate la începutul anilor '50 și existența „Sovromurilor” în ramurile economice de bază au împiedicat, de fapt, dezvoltarea economiei naționale. Au avut loc încălcări ale legalității, care au dăunat dezvoltării socialiste a patriei noastre. Au fost cultivate concepții străine, de fapt antisocialiste, care negau forța și capacitatea poporului român, a clasei noastre muncitoare, denaturau istoria, frînau cultivarea limbii, tra-

Tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarășa Elena Ceaușescu la deschiderea Expoziției omagiale documentare și de carte, organizată în Capitală cu prilejul împlinirii a 100 ani de la declararea zilei de 1 Mai ca zi a solidarității internaționale a celor ce muncesc și a 50 ani de la marea demonstrație patriotică, antifascistă și antirăzboinică de la 1 Mai 1939

diților și culturii naționale. A existat o gravă îngrădire a activității creatoare, a dominat o concepție greșită, care ignora necesitatea dezvoltării proprii a științei și tehnicii românești.

Un moment de adevărată răscruce l-a constituit Congresul IX (iulie 1965), cînd în fruntea partidului și a țării a fost ales marele fiu al neamului, eroul comunist al națiunii române moderne, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

23 AUGUST 1944

23 AUGUST 1989

Caracterul creator al politicii partidului a căpătat un impuls deosebit, valențe noi, superioare, în activitatea multilaterală desfășurată pe căile deschise de Congresul IX al P.C.R. Tovarășul Nicolae Ceaușescu a supus unei analize profunde determinările istorice ale actualei etape de dezvoltare a României în raport cu întreg trecutul poporului nostru. „*Congresul al IX-lea nu ar fi fost posibil fără înfăptuirea Revoluției de eliberare socială și națională, fără celelalte congrese ale partidului, fără lupta îndelungată, de veacuri, a înaintașilor noștri pentru formarea poporului, a națiunii, a statului național român*”. Prin modul nou, profund creator și revoluționar de abordare a sarcinilor și obiectivelor social-economice ale etapei istorice date, prin larga deschidere spre înnoiri și perfecționări în toate domeniile de activitate, Congresul IX a inaugurat o perioadă de dinamism fără precedent în dezvoltarea societății socialiste românești.

Desfășurarea cu succes a amplului proces de aduceri la prefaceri democratice și socialiste început odată cu revoluția română din august 1944 este indisolubil legată de înfăptuirea misiunii istorice a clasei muncitoare, a rolului politic conducător al partidului în viața națiunii. În această vastă operă de creație revoluționară s-au manifestat cu strălucire înalte calități de conducător politic ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, contribuția sa excepțională la elaborarea și transpunerea în viață a politicii partidului, la lupta pentru cucerirea puterii, întărirea alianței muncitorești-tărănești, înfăptuirea reformelor democratice, constituirea proprietății de stat și cooperatiste, la victoria socialismului în patria noastră.

În perioada 1965-1980 s-a realizat consolidarea economiei socialiste și dezvoltarea intensă a forțelor de producție de pe întreg teritoriul țării. Aceasta a permis trecerea, la începutul anilor '80, la etapa edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, a înfăptuirii integrale a Programului partidului, care se va încheia în jurul anului 2000.

Asupra dinamismului și mutațiilor revoluționare multiple produse în perioada începută odată cu Congresul IX și-au pus puternic amprenta spiritul inovator, gândirea cuceritoare ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, militantul comunist de genială clarviziune, cu înalt prestigiu internațional. De numele secretarului general al partidului sînt indisolubil legate originalitatea soluțiilor concrete adoptate în ultimele două decenii și jumătate pentru rezolvarea problemelor de bază ale organizării și conducerii societății noastre, aplicarea creatoare a socialismului științific, a concepției materialismului dialectic și istoric, a adevărurilor universal-valabile la condițiile

concret-istorice din România, aprofundarea fenomenelor și aspectelor noi apărute în procesul transformării revoluționare a societății românești și a lumii contemporane.

Epoca nouă inaugurată de Congresul IX al partidului este cea mai înfloritoare și mai bogată în împliniri din întreaga existență a patriei pe care poporul nostru o numește, cu legitimă mîndrie, *Epoca Nicolae Ceaușescu*, după numele omului a cărui gândire cuceritoare și activitate clocotitoare au acționat și acționează ca o uriașă pirghie de progres, ca un statornic și neasemuit exemplu și îndemn la slujirea devotată a țării, la efort și pasiune pentru propășirea ei în libertate. În această *epocă nouă*, înscrisă cu litere de aur în cartea gloriei românești, țara a cunoscut o dezvoltare remarcabilă, și-a sporit, în ritmuri altădată de neconceput, avuția națională, și-a cîștigat adevărata independență economică și politică, consolidată temeinic prin achitarea tururilor formelor de datorii externe, suportul însuși al libertății oricărui stat, s-a dezvoltat neconținut unitatea de neclintit a poporului în jurul partidului, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

La 23 August 1989, poporul român se prezintă cu victorii istorice în toate domeniile de activitate. Dintr-o țară agrară slab dezvoltată, România s-a transformat într-un stat industrial-agrar cu o industrie puternică, modernă și o agricultură socialistă în plin progres, cu un nivel de viață materială și spirituală în continuă creștere, pregătindu-se să devină o țară socialistă mediu dezvoltată.

Ambianța de puternică emulație revoluționară și patriotică cu care toți fiii și fiicele acestei țări întîmpină cel de-al XIV-lea Congres al partidului este, de aceea, structural și entuziast dominată de expresia încrederii și adevizării țării la politica internă și internațională a partidului și statului nostru, la înfăptuirea exemplară a hotărîrilor de însemnătate cardinală ce vor fi adoptate de Congresul XIV, la mersul neabătut al României pe drumul libertății și progresului, al socialismului și comunismului. „*Cel de-al XIV-lea Congres al partidului — arată secretarul general în magistrala cuvîntare rostită la Plenara din iunie 1989 — poate fi considerat drept Congresul marilor victorii socialiste, al muncii pline de abnegație a întregului popor, al adevăratei suveranități și independenței depline, Congresul care deschide perspectivele minunate spre înaltele culmi ale societății fără clase, spre culmile comunismului!*” ■

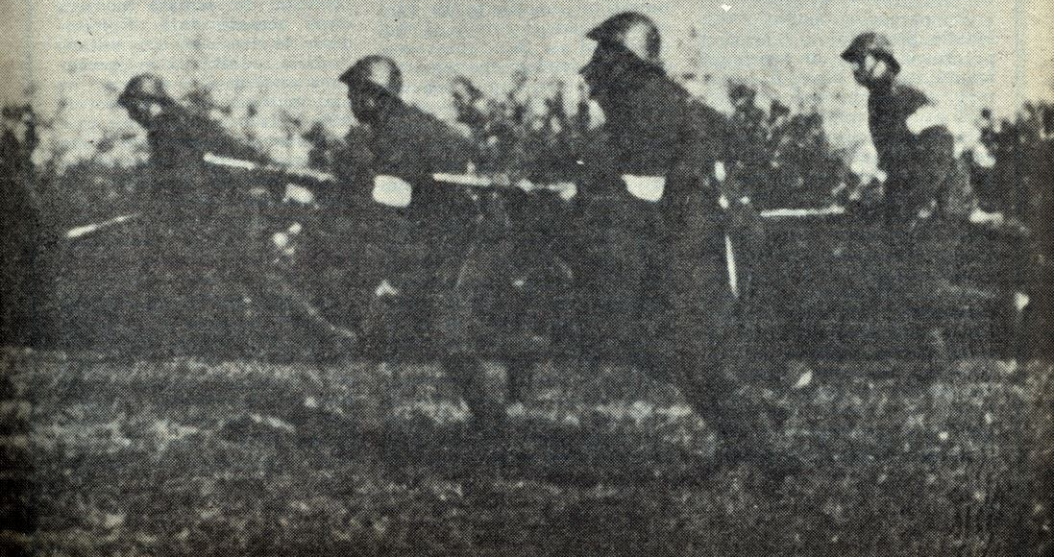
Conf. univ. dr. Mircea MUȘAT

Din cronica rezistenței antihitleriste

ARMATA ȘI NAȚIUNEA CA UN SINGUR OM

Născute pe fundalul unei puternice stări de spirit antifasciste și antihitleriste care domina armata română, divergențele dintre oștire și Ion Antonescu s-au agravat continuu, îmbrăcînd diverse forme de manifestare. Cum am văzut în numerele trecute ale revistei¹, opoziția și nemulțumirile față de orientările politicii externe a regimului antonescian s-au manifestat la nivelul întregului organism militar, de la eşaloanele inferioare pînă la corpul de comandă. Pe fundalul general al evenimentelor, care se anunța defavorabil puterilor Axei, și al cursului spre consens național, imprimat de orientarea Partidului Comunist Român relațiilor dintre componentele politice ale rezistenței antifasciste pe parcursul anului 1943, analiza poziției de ansamblu, a măsurilor și acțiunilor întreprinse de armată pentru salvarea țării de la catastrofa spre care o îndrepta politica aventuristă a lui Ion Antonescu, reliefează o serie de aspecte mai puțin cunoscute, chiar și în literatura de specialitate, dar cu atît mai importante pentru înțelegerea factorilor care au făcut posibilă executarea de către întreaga armată, fără nici o defecțiune, a întoarcerii armelor la 23 August 1944.

¹ Magazin istoric, nr. 6, 7 / 1989.

Pină la noi ordine

Într-un studiu-sinteză întocmit de Marele Stat Major român la puțin timp după terminarea războiului, subliniindu-se „unitatea și vigoarea” cu care s-a declanșat și apoi a fost susținută acțiunea militară a României, „începînd chiar din noaptea de 23/24 august 1944”, se arăta cu deplină dreptate că actul revoluționar „a fost fructul nu numai al asentimentului unanim al întregului popor, dar și al prevederilor și măsurilor pregătitoare concrete făcute în domeniul militar”. În pregătirea militară a actului istoric de la 23 August 1944, autorii *Sintezelor lucrărilor de documentare asupra contribuției militare a României în războiul contra Germaniei și Ungariei* vedeau „argumentul peremptoriu pentru a arăta că acțiunea noastră nu a fost un simplu act de oportunitate impus de constrângerea unei situații create exclusiv de forțe străine... Fără această pregătire, armata română și națiunea, ridicată ca un singur om, nu ar fi putut întoarce spontan armele contra germano-maghiarilor, să curețe teritoriul de forțele hitleriste în 8 zile și în același timp să acopere deșeurile peste Carpați în Transilvania pînă la sosirea forțelor sovietice”.

Pe parcursul anului 1943, Marele Stat Major, reflectînd puternicul curent de rezistență manifestat de întregul popor față de continuarea participării armatei române la operațiile de pe frontul sovieto-german, atitudinea vehement ostilă a cadrelor superioare de comandă față de o eventuală nouă angajare a armatei române în operații, a influențat decisiv condițiile de exercitare a „colaborării” militare româno-germane. Manevrele de trupe organizate în Transilvania, sporierea numărului unităților și a efectivelor acestora însărcinate cu asigurarea liniei de demarcație cu Ungaria prefurau închegarea unui vast plan de acțiune menit să ofere armatei române posibilitatea

de a se degaja de controlul german.

În această vastă și deosebit de importantă acțiune, în prima parte a anului 1943, Marele Stat Major și-a concentrat atenția spre retragerea marilor unități românești din „zonele operative” și dirijarea lor pe pozițiile ce asigurau edificarea unui dispozitiv nu numai diferit, ci chiar în contradicție cu necesitățile continuării „colaborării” militare cu Germania hitleristă. Evoluția situației reale a forțelor române între „zona operativă” și cea „interioară” evidențiază o preocupare constantă pentru sporierea continuă a efectivelor unităților și subunităților din interiorul țării. Astfel, la 1 mai 1943, dintr-un total general de 770 594 oameni la cit se cifra armata română, se mai aflau pe front doar 112 232 militari, la 15 septembrie 100 081, pentru ca la 1 octombrie, dintr-un total de 822 496 oameni, efectivele marilor unități din zona de operații să numere 98 856, iar la 20 decembrie 1943 numai 63 413 militari. Prin ordine exprese ale Marelui Stat Major a fost interzisă înlocuirea pierderilor marilor unități de pe front, pentru ca, apoi, sub pretextul scăderii capacității operative a acestora, să poată fi retrase în țară.

Efectivele foarte ridicate ale unităților menționate în țară și sustragerea lor de la efortul de război s-a făcut prin acordarea de fonduri speciale care nu erau incluse în bugetele oficiale ale armatei. La sfîrșitul anului 1943, în ciuda cererilor presante germane solicitînd angajarea de noi forțe române pe front, pentru a se putea face față trupelor sovietice aflate în plină ofensivă, Marele Stat Major a dispus demobilizarea a peste 170 000 oameni. Concentrarea, începută la 10 martie 1944, s-a efectuat numai în beneficiul marilor unități din interiorul țării. Concomitent, pe motiv că efectivele numeroase ar fi diminuat capacitatea de manevră a marilor unități angajate pe front, Marele Stat Major a luat măsuri pe linia

reducerii încadrării acestora cu luptători. Astfel, în conformitate cu dispozițiile adresei nr. 77 524, din 29 martie 1944, semnată de subșeful Marelui Stat Major, general adjutant Socrate Mardare, s-a trecut la reducerea cu 4 500 oameni a efectivelor marilor unități operative. Disponibilitățile astfel obținute urmau să fie vărsate la „părțile sedentare sau la unitățile din garnizoane”. De asemenea, armamentul și materialele „ce prisoseau” trebuiau vărsate unităților de recruți și organelor de mobilizare. Toate dispozițiile ordinului au fost executate pînă la 10 aprilie 1944. În august 1944 majoritatea marilor unități române (22) se aflau pe frontul din Moldova, dar efectivele acestora se cifrau doar la 402 538 oameni, în timp ce „forțele din interior” numărau aproximativ 675 000 militari.

Între acțiunile de importanță deosebită pentru desfășurarea cu succes a luptelor din august 1944 s-a numărat și reținerea unităților de recruți în garnizoanele de reședință. Toate aceste măsuri inițiate de Marele Stat Major nu dezlăuie însă pe deplin factorii ce au asigurat promptitudinea și unitatea de concepție și acțiune manifestate de oțirea română la 23 August 1944 și explică doar parțial succesul operațiilor desfășurate de armata noastră după această dată. Referindu-se la acest aspect, autorii *Sintezelor...* arată că în „pregătirea revoluției” s-a făcut uz mai mult de dispozițiuni verbale decît de ordine scrise, prevederile și dispozițiile fiind pregătite și cunoscute de un număr restrîns de ofițeri. În ce au constatat ele?

Obiective cuprinzătoare

Cu deosebire ni s-au impus atenției ipotezele și planurile de război întocmite de Marele Stat Major pentru varianta unei agresiuni declanșate de Ungaria horthystă. Înmulțirea unor astfel de activități în anul 1943 ar părea firească, la o primă vedere, și explica-

bilă pe plan politic, ca o consecință normală a propagandei tuturor forțelor politice ale rezistenței, care și-au concentrat eforturile în direcția demonstrării necesității ca armata română să treacă la pregătirea unor acțiuni concrete în vederea eliberării, cu propriile mijloace, a teritoriului național aflat sub ocupația Ungariei horthyste. Nu trebuie exclusă din analiza factorilor cauzali nici varianta unor acțiuni oficiale, ale cercurilor guvernante, menite să confere credibilitate declarațiilor de intenții privind principalul obiectiv al întregii politici militare — redobândirea teritoriului răpit statului român prin dictatul fascist de la Viena. În realitate, ipotezele și planurile de operații privesc însă întregul teritoriu național, amenajarea de poziții defensive care să permită menținerea sub control a teritoriului de la nord și vest de Carpați, desfășurarea unor acțiuni de luptă pentru forțarea trecătorilor din Carpații Răsăriteni, apărarea zonei petrolifere și a direcției Ploiești — București, pentru prevenirea unui eventual „atac bruscăt maghiar”, deși aceste regiuni erau garnisite cu trupe germane, iar o acțiune ungară era de neconceput fără acordul german. Toate acestea, coroborate cu măsurile de „echipare” a teritoriului cu mijloace de transmisiuni, baze materiale și baze aeriene, fortificarea zonelor Sibiu și Brașov, precum și prevederea de a se trece la pregătirea grupărilor operative „pînă în cele mai mici amănunte, precum și selecționarea comandamentelor, cadrelor și elementelor de execuție care vor fi chemate să conducă și să execute aceste operațiuni”, indică o concluzie mai apropiată, credem noi, de adevăratele scopuri ale activităților menționate. Se căuta, așa cum documente de sorginte diplomatică o confirmă pe deplin, pe lângă păstrarea intactă a forței combative a armatei române, trasarea liniilor de forță și rezistență ale unui sistem defensiv în limitele teritoriale aflate sub control româ-

Sprrijinită de întregul popor, armata română și-a adus — alături de armatele sovietice — o importantă contribuție la luptele pentru eliberarea Ungariei...

nesc, care să fie în măsură să asigure din punct de vedere militar adoptarea deciziei politice de ieșire din Axă și de alăturare la coaliția Națiunilor Unite.

Erau, desigur, luate în calcul posibilitățile unei reacții comune a forțelor hitleristo-horthyste din adîncimea teritoriului aflat sub control ungar, din nordul Transilvaniei spre sud, cu intenția de penetrare a Carpaților spre Valea Prahovei, București și prin Valea Oltului și de la vest spre Crișana și Banat. În Transilvania s-au stabilit — cum se arăta într-o notă a Marelui Stat Major din 14 august 1943, relativ la asigurarea condițiilor de aplicare a „ipotezei de război contra Ungariei (U)” —, ca prim aliniament al rezistenței, văile Mureșului, Tirnavei Mici și Tirnavei Mari și ca ultim aliniament — Carpații. Pentru aplicarea măsurilor preconizate, la 21 august 1943, Biroul 1 din Secția de operații a Marelui Stat Major a întocmit o „notă” specială cu problemele ce urmau a fi prezentate comandanților ma-

rilor unități spre a fi cunoscute de aceștia și a întreprinde măsurile adecvate. Din analiza disponibilităților militare ale Ungariei, Marele Stat Major aprecia că aceasta ar putea angaja împotriva României forțe ce s-ar fi ridicat la maximum 147 batalioane de infanterie, 108 baterii de cîmp, 49 baterii grele, aproximativ 25 baterii de munte, o divizie de cavalerie și o divizie blindată, 538 avioane de categoria I și 400 avioane de categoria II-a¹. În vara anului 1943, conform situației reale din țară și nu celei comunicată germanilor, forțele „disponibile pentru frontul de vest” se cifrau la 204-209 batalioane diferite, 180 baterii de cîmp, 12 baterii de munte, 72 baterii grele moto și hipo, la care se adăugau o divizie de cavalerie, un detașament blindat, 342 avioane categoria I și 400 avioane categoria II-a, 30 divizioane de artilerie antiaeriană și un batalion de parașutiști. Această situație reliefează și un alt

¹ În stabilirea celor două categorii se aveau în vedere gradul de uzură și anul de fabricație ale avioanelor.

aspect important în elucidarea problematicii de care ne-am ocupat. Concomitent cu acțiunile de sabotare a ordinelor lui Antonescu și de sustragere a majorității forțelor românești disponibile de la desfășurările ce se consumau pe frontul sovieto-german, preocupările Marelui Stat Major au vizat trasarea liniilor de forță pentru un amplu sistem defensiv menit să asigure libertatea de acțiune pe plan politic. Sesizând natura și obiectivele preocupărilor românești pe plan militar, Legația germană din București informa, la 1 noiembrie 1943, OKW-ul că „armele livrate de Germania nu au fost utilizate contra Uniunii Sovietice, ci au rămas în țară, măsura fiind argumentată prin necesitatea de a se asigura apărarea contra Ungariei. Este vizibilă încercarea de a se obține ca în țară să rămână cit mai puține trupe germane”.

Spre punctele fierbinți ale bătăliei

O simplă comparație a disponibilităților militare ungare și a celor românești în toamna anului 1943 indică o netă superioritate de partea celor din urmă. În această situație ar fi fost firescă concluzia că în condițiile unui dezavantaj evident al forțelor era exclusă varianta unei agresiuni horthyste, care să vizeze inclusiv ocuparea Bucureștilor. Cu toate acestea, Marele Stat Major se simțea obligat să comunice comandanților marilor unități că în cazul „cînd tendințele Ungariei de a trece la operațiuni ofensive împotriva noastră se vor vădi, înțelegem să nu se lase surprins, ci să aibă totul pregătit, încît să poată face față agresiunii”. Pentru realizarea dezeratului menționat, se aprecia necesare organizarea unei „defensive active pe frontiera de nord a Moldovei”, pregătirea unei acțiuni ofensive rapide pentru reducerea intrinsecului secuiesc și acțiuni de întîrziere pe frontiera de vest pînă la linia Ora-

vița — Berzovia — Lugoj — Săvîrșin — Gurahonț — Vășcău, pentru interzicerea penetrării inamice spre est. La îndeplinirea misiunilor de luptă menționate urmau să concure marile unități din compunerea armatelor 1 și 4 române.

Urmărind asigurarea mijloacelor de aplicare a concepției evidențiate, Marele Stat Major a ordonat, în lunile august-septembrie 1943, „pe considerente de instrucție”, dar în realitate din „motive de siguranță”, ca: Divizia 3 infanterie, cu efective la nivelul părților active, să fie dislocată în Transilvania; Divizia blindată să organizeze un detașament rapid ce a fost sustras apoi de la aplicarea ordinului de a fi angajat în Moldova; Divizia 18 munte să fie înlocuită din zona petroliferă și dislocată în Munții Apuseni; Divizia de gardă să fie făcută „disponibilă” prin aducerea Diviziei 9 infanterie în Dobrogea; să se mărească numărul batalioanelor fixe regionale din Munții Apuseni și să se sporească efectivele batalioanelor de marș și a marilor unități de instrucție care au primit misiuni speciale de asigurare a pazei teritoriului.

În perspectiva relevantă, se detașează preocuparea Marelui Stat Major de a asigura Armatei 4, căreia i se fixaseră misiuni speciale pentru situația că se decidea ieșirea din războiul hitlerist și întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste, atît forțele cit și cadrul teritorial de dislocare în conformitate cu obiectivele stabilite. La 15 martie 1944, cînd s-a dispus angajarea forțelor pe front în Moldova, Marele Stat Major a ordonat concentrarea comandamentului Armatei 4 în partea de nord a Moldovei, pe aliniamentul Tirgu Neamț — Tirgu Frumos — Iași, dispozitiv a cărui adîncime se sprijinea pe Carpați, avînd sub control trecătorile pe care, în ipotezele și planurile de ripostă împotriva unei agresiuni horthyste, i se fixase misiunea de a acționa pentru lichidarea forțelor de ocupație din zona centrală a Transilva-

niei. Între forțele care i-au fost puse la dispoziție erau și marile unități incluse în planurile de ripostă menționate și ai căror comandanți cunoșteau detaliile de executare a acestora. Este vorba de Divizia 18 munte, Divizia 1 gardă și Detașamentul blindat. În același timp, a fost acordată o atenție deosebită asigurării și controlului liniilor de comunicație și transmisiuni, astfel încît să fie scoase de sub incidența unei previzibile încercări a Wehrmachtului de a bloca manevra de forțe și mijloace, influențînd decisiv, într-o asemenea variantă, șansele de exprimare ale factorilor politici și militari români. Desfășurarea și concentrarea de forțe și mijloace pe întreg teritoriul aflat sub control românesc în zilele ce au urmat declanșării Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă au confirmat pe deplin eficiența și utilitatea măsurilor pregătitoare. În esență, o pondere importantă în ansamblul confruntărilor militare din perioada 23-31 august 1944 a reprezentat-o lupta pentru controlul căilor de comunicație. În tranșarea acestei deosebite de importanță, „bătălii” pentru căile de comunicație, forțele române au beneficiat de soluții tactice și puncte de rezistență foarte bine puse la punct și apărare, care, pe de o parte, le-au facilitat executarea unor manevre pe spații largi, permițîndu-le concentrarea de unități și mari unități în timp util în zonele și centrele sensibile, iar, pe de altă parte, s-au constituit în focare de rezistență dirză ce au contracarat sau limitat eforturile germane de a-și dirija forțele spre punctele fierbinți ale bătăliilor, acolo unde se decidea cursul evenimentelor politico-militare.

În strînsă unitate cu poporul

Autorii *Sintezei*... fără a se opri asupra măsurilor și acțiunilor efective privind materializarea planului de „operațiuni

contra trupelor germano-maghiare de pe întregul teritoriu al țării și din zona armatelor", menționează ca termen stabilit pentru aplicarea planului data de 12 iunie 1944.

Deosebit de interesantă ni se pare, în acest context, relevarea faptului că, alarmat de acțiunile întreprinse de Marele Stat Major pentru organizarea trupelor din interior, de celelalte măsuri adoptate pe planul pregătirii unei reacții militare românești împotriva forțelor germane, comandantul Misiunii militare germane din România a elaborat, la 26 iunie 1944, Ordinul nr. 16 prin care a dispus organizarea „comandamentelor de zonă și locale ale Wehrmachtului” în România. În constituirea „zonelor” s-a avut în vedere luarea sub control a centrelor vitale (zonele București, Ploiești, Craiova) și a direcțiilor de acces dinspre vest și nord, și, prin Carpați, în Cîmpia Română (zonele Arad, Orșova, Făgăraș). Comandamentele și forțele germane subordonate acestora aveau drept principală misiune „rezolvarea evenimentelor neobișnuite, mai ales cele politice” și „acordarea ajutorului în cazuri de forță majoră” (pentru Ploiești este competent Comandamentul german al regiunii petrolifere române, pe bază de ordin special al șefului Comandamentului suprem al Wehrmachtului).

Se cunoaște faptul că din motive de oportunitate strategică — forțele hitleriste dislocate pe frontul din Moldova dispuneau de mari concentrări de blindate ce ar fi putut interveni rapid și decisiv împotriva forțelor românești —, acțiunea de răsturnare a guvernului antonescian și de întoarcere a armelor împotriva Germaniei naziste a fost aminată. Pînă la 23 august 1944, Marele Stat Major, celelalte foruri superioare de comandă au acționat intens pentru asigurarea condițiilor necesare realizării „unanimității de concepție și acțiune” în măsură să garanteze succesul mării ridicări la luptă a întregului popor român. Servind și promovind aceleași in-

...și Cehoslovaciei

terese majore ale patriei, între comuniști și conducerea superioară a armatei s-a realizat acea „interpenetrabilitate” firească asigurată de simțămîntul responsabilității față de destinele țării. Componentă a rezistenței naționale antihitleriste, armata se va angaja în totalitatea ei pe baricadele Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă organizată și condusă de Partidul Comunist Român.

Dinamica desfășurării evenimentelor politice și militare interne și internaționale în perioada anilor 1940-1944 avea să demonstreze justetea și eficiența căilor și mijloacelor utilizate de comuniști pentru ralierea tuturor componentelor rezistenței naționale. Soluția oferită de Partidul Comunist Român de ridicare a întregului popor la lupta cu arma în mînă pentru răsturnarea dictaturii antonesciene și alăturarea României la coaliția Națiunilor Unite s-a dovedit a fi unica variantă în măsură să asigure salvarea națiunii. Politica realistă promovată de

partidul comunist de atragere a tuturor forțelor politice patriotice, antihitleriste pe o platformă comună de luptă a permis angajarea întregii armate române pe coordonatele înlăptuirii obiectivelor Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă. Actul istoric de la 23 August 1944 a găsit în armata română un corp omogen, care a răspuns în întregime chemării la luptă lansată de comuniști. Profund devotată cauzei naționale, intereselor supreme ale țării, armata română, animată de un puternic patriotism, în unire cu poporul, a întors armele în totalitatea ei împotriva Germaniei naziste, angajîndu-se în lupta pentru eliberarea deplină a teritoriului întregii României, a Ardealului de Nord, aflat sub ocupația horthysto-hitleristă, și apoi la războiul pentru eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei, a unei părți din Austria, pînă la înfrîngerea totală a Germaniei hitleriste. ■

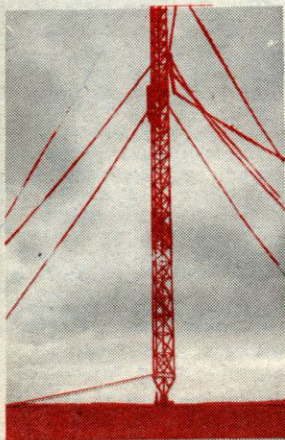
General-locotenent dr.
Ilie CEAUȘESCU

23 AUGUST 1944

23 AUGUST 1989

Semnalul Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă l-a constituit insurecția armată, organizată și condusă de Partidul Comunist Român, în alianță cu alte forțe politice, precum și cu armata.

NICOLAE CEAUȘESCU

RADIO BUCUREȘTI

TRANSMITE

UN COMUNICAT IMPORTANT

PENTRU ȚARĂ

De aproape două ore inserarea luase locul zilei senine și călduroase¹, când la sediul Societății Române de Radiodifuziune din str. general Berthelot (astăzi Nuterilor) nr. 60 a parvenit telefonic dispoziția: Opreți programul anunțat, dați muzică națională! La începutul zilei de 23 august, la orele 0.00, la posturile de Radio România (1 875 m) și București (364,5 m) fusese prezentat, cum se obișnuia, „rezumatul programului”: „În programul vorbit. La ora 21.00 — teatru: Jocul apelor, de Alfred Moșoiu². Radio-jurnalele vor fi difuzate

¹ În ziua respectivă, soarele a răsarit la orele 05.28 și a apus la orele 19.07 (potrivit orarului actual de vară — 06.28 și, respectiv 20.07).

² Poet simbolist, prozator și autor dramatic (1890-1932); piesa amintită, scrisă în 1921, era o premieră radiofonică, având în distribuție pe popularul actor Mihai Popescu; a fost reprogramată și difuzată duminică, 27 august 1944.

Sediul Radiodifuziunii Române din strada general Berthelot 60, înainte...

la 7.30, 14.00, 22.00 și 1 noaptea cu ultimele știri”. În continuare, fuseseră enumerate selecțiile muzicale.

Tipologia programelor radio pentru miercuri 23 august 1944 nu se deosebea de aceea a zilelor anterioare. Emisiunea pe posturile România și București începea la 7.30 și dura până la 10.30, după care era reluată de la ora 13.00 pînă la 16.00. Între orele 10.30-13.00 și 16.00-20.50, conform anunțului, emisiunea continua „pe postul Bucegi (banda 48 [m]), cu un program de muzică variată și ușoară și cu situația spațiului aerian la

fiecare început de oră și la sfîrșitul emisiunii”.

Spațiul aerian fusese „liniștit” în ziua de 23 august. Spre seară, în birourile și studiourile

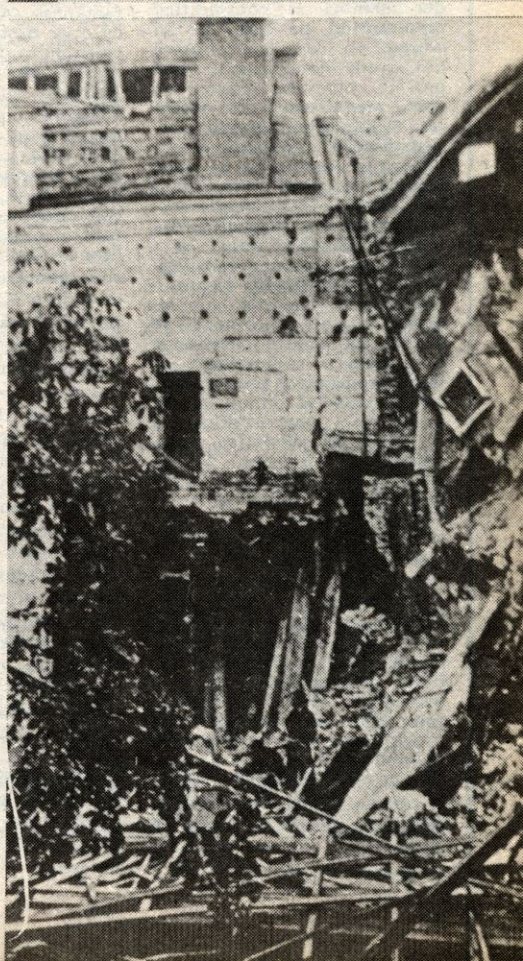
Radiodifuziunii¹ se desfășurau operațiunile de rutină în vederea reluării emisiunii. Neobișnuită fusese doar suplimentarea, cu puțin timp înainte, a pazei militare. În clădirea din strada general Berthelot 60, care li se înfățișa rarilor trecători ca o vilă albă cu turn și două etaje cufundate în întuneric și străjuită de un grilaj mare de fier, nimeni nu știa și nu bănuia atunci ce se va întâmpla. Laconicul ordin telefonic fusese executat prompt. Un fapt era însă cert, verificat de scurta istorie a radiofoniei de pretutindeni: schimbarea unui program anunțat, chiar fără nici o precizare, captează cu maximă intensitate atenția ascultătorului, alarmează centrele de radio-ascultare, nu în cele din urmă pe cele străine, care urmăresc permanent „bătălia undelor”. Nu a fost timp însă pentru presupunerile. A intervenit o nouă dispoziție: Avertizați ascultătorii să nu închidă aparatele. Vom transmite un comunicat important pentru țară!

Dintr-o dată, muzica s-a întrerupt și în văduh au răsunat cuvintele: Atențiune! Atențiune! Lăsați aparatele deschise! Vom transmite un comunicat important pentru țară! Din nou muzică și iar: Atențiune! Atențiune!...

În casele oamenilor, în instituțiile de stat, la comandamentele militare, peste tot, în jurul aparatelor de radio s-a creat o atmosferă de așteptare încordată. La centrele de radio-ascultare din țările beligerante și din cele neutre ale Europei totul era pregătit pentru a capta comunicatul de la Radio București.

¹ Încă din ultima decadă a lunii aprilie 1944, principalele servicii ale Societății Române de Radiodifuziune fuseseră dispersate în diferite zone fixate de Marele Stat Major Român. Astfel, în București au rămas doar Direcția Generală și cîte un esalon al Serviciilor Tehnice ale Studiourilor, al Subdirecției Generale a Programelor, precum și al celorlalte servicii care asigurau continuitatea activității, cît și legăturile cu cele evacuate. La 24 aprilie, la Timișul de Sus, în Vila „Tamina”, au început să funcționeze studiourile de ajutor, de aci transmițîndu-se, prin cablu, radiojurnalele și programul muzical pentru a fi difuzate prin stațiile Radio România (Bod), Radio București (Băneasa) și Dacia-Română, pe unde scurte. De la aceeași dată, tot la Timișul de Sus funcționa și Direcția Radiojurnale, la București rămînînd doar o permanentă care primea și retransmitea știrile la Timiș și pentru a asigura emisiunile informative în cazul întreruperii legăturii prin cablu. În comuna Bod se aflau: Subdirecția Generală a Programelor (transferată și ea ulterior la Timișul de Sus), formațiunile muzicale (pentru ele se amenajase un studio de emisie în sala de festivități a primăriei din localitate), Biblioteca muzicală și Discoteca; la Feldioara se afla Direcția Tehnică, la Hălchiu — Direcția Comercială și Contravenții, la Rotbav — Direcția Juridică și Casa de Pensii; Direcția Administrativă a fost evacuată tot la Timișul de Sus.

...și după bombardamentele aviației hitleriste

„Pentru a nu fi surprinși de evenimente“

Radiodifuziunea nu putea să nu ocupe un loc important în minuțioasele pregătiri în vederea înlăturării actului istoric de la 23 August 1944. Încă la sfârșitul lunii iunie, arăta Lucrețiu Pătrășcanu, „pentru a nu fi surprinși de evenimente, s-a luat hotărârea într-o sedință conspirativă de a pregăti proclamația guvernului și toate documentele menite să apară din primul moment. Am pășit imediat la redactarea proclamației. Împreună cu alți doi membri ai conspirației, reprezentând pe rege, ne-am adunat în casa conspirativă din strada Armenească, după ora 11 noaptea. Textul pe care-l pregătisem a fost acceptat în întregime, după oarecare discuții” (*România liberă*, 23 august 1945). La 24 iulie, conducerea Partidului Comunist Român, în urma discuțiilor purtate la consfățuirea din noaptea de 13/14 iunie¹ și a celor care avuseseră loc ulterior cu reprezentanți ai armatei, trăsese concluzia, cum se arată într-un document de arhivă, că printre chestiunile ce urmau a fi rezolvate se înscriu redactarea proclamației șefului statului și imprimarea ei pe disc „pentru difuzarea la radio”. La solicitarea reprezentanților Palatului, P.C.R. s-a ocupat de pregătirea corespunzătoare a tehnicianului, găsirea unui aparat de imprimat și a plăcilor pe care să se efectueze înregistrarea.

În planul insurecțional figura difuzarea prin radio, imediat după „doborîrea dictaturii”, a următoarelor documente: proclamația șefului statului, lista noului guvern și declarația sa, decretele-legi întocmite de reprezentantul P.C.R., care avea să le și cîntărească în calitate de titular al Ministerului justiției, și care se refereau la amnistia generală politică, militară și

agrară, inclusiv în urma legilor cu caracter rasist și desființarea lagărelor de internare. S-a avut în vedere, de asemenea, ca în cazul în care directorul general al Radiodifuziunii nu ar fi concurat la transmiterea documentelor, „o echipă să ocupe postul de radiodifuziune” (Arhiva I.S.-I.S.P., *Documente și memorii privind alăturarea României la coaliția antihitleristă 1943-1947*, vol. I, p. 506). În planurile puse la punct de reprezentanții P.C.R., generali din anturajul Palatului, șefii de state majore ale Comandamentului Militar al Capitalei și Inspectoratului General al Jandarmeriei, printre obiectivele românești ce trebuiau apărute cu orice preț, după preluarea controlului de către noua conducere, se aflau și clădirile Radiodifuziunii.

La ora 19.00, după ce în cursul după-amiezii de 23 august 1944, avuseseră loc demiterea și arestarea lui I. Antonescu și a principalilor săi colaboratori, Ordinul de operații al Comandamentului Militar al Capitalei stabilea întărirea gărzii existente la postul de emisie Băneasa, precum și pe aceea care avea în pază clădirea studioului din strada general Berthelot 60.

La 24 august, ora 01.00, două ore după ce preluase efectiv funcția de șef al Marelui Stat Major, generalul de divizie Gheorghe Mihail a ordonat Corpului vinătorilor de munte-Brașov: „Trimiteți imediat o gardă puternică la postul de radio Rotbav [județul Brașov, unde se afla în evacuare emițătorul postului de radio Moldova de la Iași]. Garda se va opune oricărei încercări de a ocupa postul de radio”. Înainte de miezul nopții, Directiva operativă a șefului Marelui Stat Major către toate unitățile armatei române stabilea și misiunea de a se împiedica orice acțiune de sabotaj vizînd transmisiunile permanente.

În numai cinci minute

După cum consemna Vasile I. Ionescu (1898-1978), directorul general al Radiodifuziunii din acea vreme, după ce a primit „întărirea gărzilor afectate posturilor de emisie și studiourilor din str. general Berthelot nr. 60”, el a cerut, „în calitate de comandant militar, instrucțiuni d-lui general comandant al Capitalei” Iosif Teodorescu. Chemat la sediul Comandamentului Militar al Capitalei, din strada Eliza Filipescu nr. 1, i s-au dat „dispoziții categorice ca din acel moment să nu mai execute alte ordine” și să se prezinte la Palat, unde se afla și noul șef al guvernului, împreună cu unii dintre membrii săi abia numiți, „pentru a primi directive”. „Aici — precizează directorul general al Radiodifuziunii — mi s-au dat instrucțiuni de detaliu de către dl. prim-ministru general [Constantin] Sănătescu, de ministrul afacerilor străine, dl. [Grigore] Niculescu-Buzești, general [de divizie Aurel] Aldea, ministrul de interne și general Mihail, șeful Marelui Stat Major. Cu acest prilej mi s-au predat documentele privind actul istoric de la 23 August, pentru a fi aduse la cunoștința țării, pe calea difuzării. Cu escorta militară necesară, menită a-mi asigura drumul de la Palatul regal pînă la sediul Societății, în str. general Berthelot 60, am sosit în incinta instituției la ora 22.15, luînd deîndată măsurile impuse de situație...”².

Așadar, în numai cinci minute, după reîntoarcerea la sediu, au fost luate toate măsurile necesare pentru ca dispozitivul radiofonic să treacă la înlăturarea misiunii sale³.

¹ Darea de seamă prezentată nou-lui Consiliu de administrație al Societății Române de Radiodifuziune, la 12 octombrie 1944. Ultima sedință a vechiului Consiliu avusese loc la 17 august 1944.

² Studioul din Timișul de Sus a fost prevenit doar cu cîteva clipe înainte să se acorde cea mai mare atenție emisiunii ce va fi difuzată de la București și să ia măsurile corespunzătoare pentru a asigura continuitatea programelor.

³ *Magazin istoric*, nr. 6/1969.

În prezent, putem aprecia la întreaga dimensiune ce au însemnat acele momente. Atunci au fost difuzate documentele istorice care — corespunzând intereselor și voinței întregii națiuni — chemau poporul să-și ia destinele în propriile sale mâini, ceea ce s-a și întâmplat. Era, totodată, un ordin în clar, primul adresat întregii armate și pe care aceasta l-a executat îndată, în totalitatea ei. Era, de asemenea, un demers diplomatic, întemeiat pe o acțiune politică și militară în plină desfășurare pentru recunoașterea drepturilor naționale ale României și anunțarea alăturării ei, în calitate de cobeligerantă, la coaliția antihitleristă. Când atunci, în miezul fierbinte al evenimentelor, lucrurile așa au și fost înțelese, rezultă limpede și din relatarea lor de către ziarul american *Christian Science Monitor*, din 24 august 1944: „Emisiunile postului de radio București au difuzat știrea că România a devenit în fapt cobeligerantă...”

Rapoartele Centrului de radioascultare al B.B.C. (Londra) au înregistrat difuzarea proclamației la București la ora 22.20 și, după cinci minute, și lista noului guvern român¹. Imediat au fost informate Foreign Office, emisiunile B.B.C. (care au reluat știrile începând de la ora 23.00) și Agenția Reuter, care a răspândit-o, de asemenea, în lume². Rapoarte ulterioare bri-

tanice, microfilmate și aduse în țară prin grija Direcției Generale a Arhivelor Statului, indică reluarea textului proclamației românești la ora 24.00 și 01.00, când a fost transmisă, după Radio București, și Declarația guvernului. Centrele de radioascultare din Elveția și ale Comisiei Federale de Comunicații din Statele Unite, care au pus materialul captat la dispoziția corespondenților de presă, cum rezultă din paginile ziarului *New York Times*, apărut în 24 august, au semnalat că Radio București transmisesse și cele două Decrete-legi, precum și numirile noului șef al Marelui Stat Major și a primarului general al Capitalei.

La 24 august ora 09.00, odată cu celelalte documente, Radio București a difuzat și Declarația C.C. al P.C.R. S-a păstrat următoarea scrisoare cu data din aceeași zi: „Stimate domnule Ionescu, vă alătur Declarația Partidului Comunist, care urmează a fi citită la radio, în tot cursul zilei de azi, împreună cu Declarația guvernului și celelalte documente oficiale. Cu stimă, Lucreția Pătrășcanu”. Declarația a apărut în aceeași zi și în primul număr legal al *României libere*, ca și în alte ziare din Capitală. Descriind evenimentele, cotidienele bucureștene subliniau că „îndată ce a fost rostită proclamația la posturile noastre de radio, cetățenii din toate marginile Capitalei au ieșit pe străzi chiuiind de bucurie” (*Timpu*): „Știrea

marilor evenimente petrecute aseară s-a răspândit în câteva clipe în toată Capitala. Încă înainte de difuzarea la radio a proclamațiilor adresate țării, populația Bucureștilor știa, simțea că «ceva se petrece». Cînd aceasta s-a anunțat oficial, străzile au căpătat dintr-o dată un aspect pe care nopțile de întuneric ale orașului nu l-au cunoscut niciodată. O însuflețire extraordinară domnea pretutindeni” (*România liberă*). De altfel, un agent secret german (Edwin Kernerth, aflat atunci în București) raportind că proclamația „s-a difuzat la ora 22.20”, atrăgea atenția forurilor sale ierarhice de la Berlin: „Ea a fost primită de populație cu mare bucurie”.

În ochiul furtunii

Înainte de a fi răsunat primul foc de armă, autoritățile germane au încercat să reducă la tăcere vocea noii României care răsună prin posturile de radio. „Cînd [în seara de 23 august] serviciul de transmisii radiofonice intern de la București și-a întrerupt emisiunile obișnuite la ora 9.24 p.m. [ora Europei Centrale], după numai 30 de secunde cele două puterice transmițătoare de la București [Băneasa și Bod] au fost acoperite prin intervenția unei baterii de bruija nemțești de tot felul” (*New York Times*, 24 august 1944). Bruiajul nu s-a dovedit însă eficient, cum aveau să constate și forurile germane. „Generalul german [E. Hansen, șeful Misiunii Militare Germane] — se arată în Jurnalul de război al Înalțului Comandament al Wehrmachtului — a comunicat la 24. VIII³ la unison cu ambasadorul [ministru Germaniei la București, Manfred von Killinger], că este vorba de o

¹ Aceasta este ora la care a început difuzarea proclamației, fapt ce rezultă clar din coroborarea surselor interlope (vezi *Magazin istoric*, nr. 8/1983) cu cele străine.

² Centrul de radioascultare român înregistra, la 24 august, ora 02.50, prima informație dată de Radio Moscova: „După cum transmite Agenția Reuter, postul de radio București a anunțat că în România a fost format un nou guvern”. De reținut că, aproape cu două ore înainte, ambasadorul S.U.A. la Moscova, A. Harriman, după ce tocmai ascultase la B.B.C. știrile din România — cum se arată în raportul trimis la Washington — a „întrebat imediat pe șeful întăririi al diviziunii americane din Ministerul de externe dacă guvernul sovietic știe ceva în plus în această problemă față de ceea ce s-a anunțat prin radio din București”. I.a ora 15.30, Harriman a repetat întrebarea prim-locitorului comisariatului poporului

pentru afaceri externe, A.I. Vișninski, care „a afirmat că nu are nici o informație, cu excepția a ceea ce auzise la radio”. Că autoritățile sovietice urmăreau îndepărtarea și emisiunile posturilor românești reiese clar, cum raporta același ambasador la doua zi: „Toate zările moscovite publică o „țrecere în revistă a emisiunilor de radio străine asupra evenimentelor din România”. În textul apărut în zărele sovietice se arată: „În seara zilei de 23 august, posturile de radio române, engleze și americane au transmis relatări din care rezultă limpede că în România au loc evenimente care nu pot să nu atragă cea mai îndepărtată atenție. Regimul Antonescu s-a prăbușit. În seara de 23 august, Radio București a relatat că a fost format un nou guvern al României, condus de generalul Sănătescu”.

³ Din analiza comparativă a acestui text cu acela al Jurnalului de război al Grupului de armate german „Ucraina de Sud”, se poate conchide că această convorbire telefonică a avut loc la ora 04.05, în 24 august.

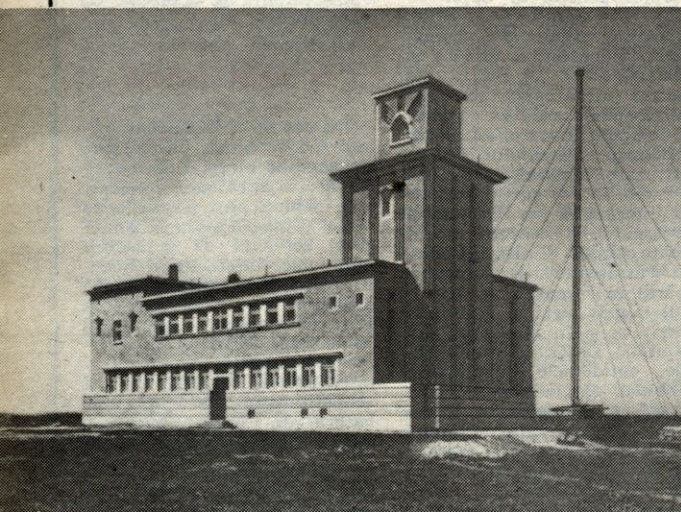
lovitură de stat foarte bine pregătită, în strinsă înțelegere cu armata și întreaga opoziție. Poporul și trupele au fost informate prin radio și și-au dat aprobarea [subl. ns.]. Nu poate fi găsit nici un general dispus să intre într-un contra-guvern împotriva regelui și a noului guvern¹.

Tocmai pornind de la aceste constatări, în ansamblul măsurilor luate de germani pentru ocuparea Capitalei și reprimarea insurecției române un loc de primă importanță a fost acordat anihilării emisiunilor de radio românești și a oricăror posibilități de mobilizare, în continuare, a armatei și poporului, de informare a

București². La ora 05.30, comandantul gărzii postului de emisie Bod, căpitan Constanțescu, raportează prin cablu „Societății [Române de Radiodifuziune]¹ că trupe germane, dispunând și de tunuri, remorcate la mașinile cu care au sosit, au apărut în fața postului Radio România, spunând santinelelor să le permită intrarea în post. La opunerea ostașilor [români], germanii au căutat să pătrundă cu forța, deschizând un foc viu asupra gărzii². Ei au reușit în cele din urmă să intre în incinta stațiunii până la casa portarului³. La ora 07.30 conducerii Radiodifuziunii i se transmite telefonic „că în fața clădirii prin-

ce au căzut chiar pe terenul stației⁴. Cu toate acestea „Radiodifuziunea Română cu personalul ei tehnic nu s-a intimidat. Postul a intrat în funcțiune la ora normală, la 7.30...⁵ La ora 08.16, desi luptele continuau de aproape trei ore în jurul stației de la Bod, cum consemnează același memoriu al directorului general al Radiodifuziunii din 12 octombrie 1944, „personalul tehnic dovedind abnegație și curaj, a pus în funcțiune postul numai cu o întârziere de 40 minute“, putându-se difuza și pe această lungime de undă „documentele politice care vesteau țării instaurarea noului regim“. Cind mai erau zece minute de emisie din programul dimineții de 24 august, la ora 10.20, postul de radio Băneasa a fost luat cu asalt

¹ Concomitent cu atacurile forțelor germane în vederea anulării oricărei posibilități de difuzare a emisiunilor de radio românești, a fost montată o gigantică înșelătorie pe calea undelor. Încă la ora 04.30 (24 august), cum au stabilit centrele de radioasculțare românești, posturile de radio germane Donau (Dunărea) și Alpi „au anunțat că vor transmite un important comunicat special în limba română“. Abia la ora 08.00, cind se sconta pe iminenta ocupare a stațiilor de la Băneasa și Bod, postul de radio Donau, care emitea de la Viena, a anunțat informația, pe de-a întregul falsă, că „s-a constituit un guvern național român“, care făcea apel la continuarea luptei de partea Germaniei. Operațiunea de diversivne a continuat și pe posturile germane Ilse II, situat în zona satului Ciolpani, și Gustav. Referindu-se, în după-amiaza de 25 august la faptul că „minciuni și născociri nebunești sînt răspândite de nemți și trădători prin Ilse II și Gustav“, ziarul *România liberă* scria: „Guvernul Blocului Național Democratic este la lucru. Este singurul guvern al României. Orice altă știre este o minciună și o prostie. Antonești și oamenii lor sînt în minile noastre, sub pază bună... Ostașii noștri se bat cu curie, acum cînd știu pentru ce luptă... Pe străzile Capitalei, cordoane de soldați nemți dezarmați, în mare parte din S.S., se îndreaptă sub santinelă spre lagărele de prizonieri“. În aceeași noapte, corespondentul ziarului *New York Times* la Londra, Sidney Gruson transmitea redacției sale: „Postul de radio german „Danube“ [Donau] a făcut apel aseară la armata română să „refuze să lupte împotriva fostului ei aliat“. Dar apelul a rămas fără răspuns, deoarece cu puțin timp înainte Radio București comunicase că orașul fusese complet eliberat după lupte grele“.

Clădirile stațiilor de radio de la Băneasa...

lumii prin programele postului București. Iată cîteva fapte: 24 august. La ora 05.00, comandantul gărzii postului de emisie Băneasa¹, sublocotenentul Romulus Friss, din Regimentul 2 vinători de gardă, anunță prin linia telefonică directă cu studiourile din strada general Berthelot 60 că „fuseseră semnalate trupe germane însoțite de artilerie antiaeriană [în deplasare] spre

cipale a postului de emisiune București [Băneasa] trupele germane se masează la marginea pădurii Băneasa și au așezat un tun, în bătaie, cu direcția postului de emisiune și că acest tun descarcă neîncetat proiectile care aveau însă traiectoria pe deasupra postului, cu excepția cîtorva

² Conform datelor din Arhiva Radioteleviziunii, garda formată din 120 militari fusese întărită în cursul nopții de 23/24 august „cu un pluton de călărași“.

¹ Actualmente, în locul respectiv se află Institutul de meteorologie.

de forțe germane superioare numeric și în armament¹. La ora 10.25 postul de radio de la Băneasa e scos din funcțiune și germanii îl ocupă. La ora 10.30, pe postul de la Bod, în jurul căruia luptele continuau, se anunță, conform programului, că se va relua emisiunea la ora 13.00.

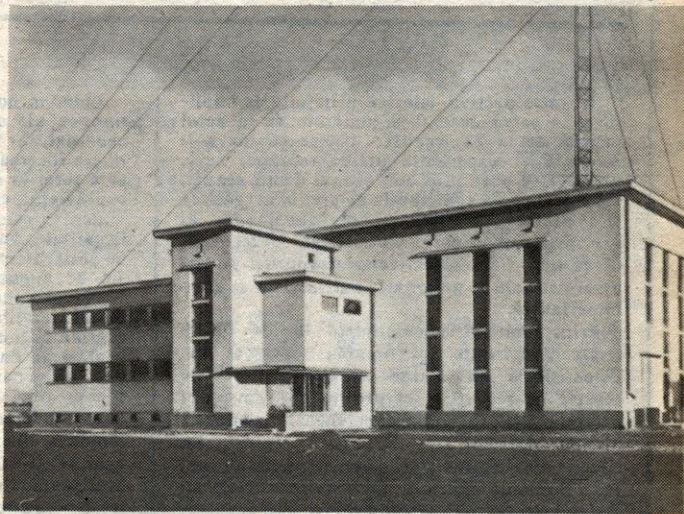
Între timp, la ora 8.30, avusese loc primul, dintre cele trei atacuri de pină la ora 10.30, ale aviației germane asupra studiourilor din str. general Berthelot. Cu toate acestea, microfonul nu a fost închis nici un moment, personalul rămânând la datorie. Ora 13.00. Se reiau, conform programului, emisiunile de radio românești prin emițătorul de la Bod, deși în jurul stației continuă luptele; aviația germană, revine la atac asupra studiourilor din București... Ora 13.30 — după opt ore, la Bod, lupta a luat sfârșit prin dezarmarea atacatorilor care au fost luați prizonieri². La ora 16.10 — zece minute după ce s-a terminat întregul program de prinz — se produce un nou atac aerian al aviației germane. Cinci bombe distrug instalațiile tehnice și studiourile din str. general Berthelot.

¹ Încă la ora 9.30, zona postului Băneasa fusese împresurată de trupe germane, care continuau să afliască dinspre nordul Capitalei și au declanșat un puternic tir de artilerie asupra pozițiilor armatei române din vecinătate, urmat de un bombardament de aviație, care a distrus și podul de cale ferată București-Constanța, blocând circulația între flinta Mioria și lacul Băneasa.

² În Memorii din 12 octombrie 1944, se menționează că, fiind luat prizonier, căpitănel Constantinescu, „sub pretextul de a preda compania locotenentului german, comandant al trupelor germane asaltatoare, l-a invitat în incinta postului împreună cu însoțitorii săi, pentru a pune în practică această „asa-zisă” propunere... În momentul când a ajuns cu el și cu escorta în dreptul amplasamentului armelor automate ale gărzii noastre, a făcut semnul de deschidere a focului ofiterului subaltern care a executat comanda. Locotenentul german și însoțitorii lui au rupt-o la fugă, iar comandantul gărzii noastre, fără a ezita, s-a dus în fața ostașilor lui, preluând comanda”.

„Împlinirea datoriei — consemnează Memoriul din 12 octombrie 1944 — a adus drept jertfă 10 soldați din garda studiourilor care au murit și doi răniți, iar din personalul Societății patru funcționari morți și patru răniți; dovada cea mai elocventă a abnegației și împlinirii datoriei... N-a existat nici o șovăire, a fost un elan unanim în a se da dovadă de patriotism și a se certifica spiritul de jertfă și ordine și de pătrundere a măreției actului istoric de la 23 August 1944”. În situația creată au fost date instrucțiuni „postului Bod și

Am menționat doar citeva dintre momentele de tensiune și aprigă confruntare în care forțele insurecționale au reușit să mențină difuzarea emisiunilor de radio, să asigure, astfel, totodată, propagarea adevărului despre evenimentele istorice din România. Astfel de episoade s-au derulat cu mare intensitate și în zilele următoare, când o suită de atacuri terestre asupra stației de la Bod au fost zădărnice de trupele române. La 28 august, ora 04.40, Batalionul 1 din Regimentul 6 dorobanți de gardă „Mihai Viteazul” a

...și Bod apărate cu îndrăzneală de forțele insurecționale române, asigurând, astfel, permanent difuzarea emisiunilor de radio

Direcției Radiojurnalelor [Timpul de Sus — Vila «Tămiaș»] de continuare a emisiunilor”.

³ Operațiile militare împotriva trupelor hitleriste începute în noaptea de 23 spre 24 august 1944 au fost urmate, la 25 august, de Proclamația guvernului român către țară, transmisă la orele 18.30 de postul România: „Germania s-a pus în stare de război cu România. Guvernul român ordonă armatei noastre să înceapă lupta în toată țara împotriva Germaniei, în vederea eliberării teritoriului. De asemenea, întreaga

populație este invitată să dea întreg concursul armatei noastre” (Raportul Centrului de ascultare român). Documentul captat de centrele de ascultare din străinătate a avut un amplu răsunet în mijloacele de informare din țările coaliției antihitleriste și neutre. În aceeași zi, la ora 18.30, primul ministru, general C. Sănătescu comunica Marelui Stat Major: „Să se dea chiar în această seară (subliniat în original) un comunicat operativ la radio în care să se arate situația operativă și, în special, să se dea vești asigurătoare asupra situației din Capitală: atacul germanilor; riposta românească, dezarmarea germanilor și lichidarea rezistențelor”.

(Continuare în p. 27)

23 AUGUST 1944

23 AUGUST 1989

Înfăptuirea revoluției din august 1944 a constituit rezultatul luptei Partidului Comunist Român, de unire a clasei muncitoare, a țărănimii, intelectualității, a tuturor forțelor naționale pentru apărarea intereselor întregului popor, a integrității și independenței patriei noastre.

NICOLAE CEAUȘESCU

PRESA ÎN LINIILE DE FOC ALE REVOLUȚIEI

În retrospectiva istorică prilejuită de împlinirea a patru decenii și jumătate de la actul crucial de la 23 August 1944 se cuvine a fi marcată și experiența presei române, care, prin tot ce avea mai bun și mai demn atunci, s-a înscris cu o contribuție de preț la pregătirea și realizarea acestui moment fundamental al devenirii contemporane a patriei, la transpunerea în viață a obiectivelor Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și anti-imperialistă.

Prin publicațiile comuniste ilegale (peste treizeci, în frunte cu România liberă) și prin coloanele a numeroase cotidiene și reviste legale, în redacțiile cărora lucrau adversari decisi ai dictaturii antonesciene și Germaniei naziste (ziarele Timpul, Ecoul, Informația zilei, Ardealul, revistele Vremea, Gîndul nostru, România militară, încă multe altele), au fost aduse servicii substanțiale luptei antifasciste a poporului, pentru libertate, independență, unitate. Înfrîngînd piedici și greutăți de tot felul, folosind procedee dintre cele mai ingenioase, publicistica rezistenței naționale s-a dovedit un puternic mijloc de afirmare a strategiei coalizării tuturor forțelor naționale într-un front larg și unitar, capabil să ducă la doborîrea regimului antonescian, la eliberarea țării de trupele hitleriste și alăturarea ei Națiunilor Unite, strategie promovată consecvent de Partidul Comunist Român și validată strălucit de evenimentul cardinal de acum 45 ani.

Odată cu transformările determinate pe ansamblul social și politic de cîntărea radicală de la 23 August 1944 au avut loc mutații de importanță majoră și în domeniul presei.

Chiar în noaptea de 23 spre 24 august, folie imunde ale dictaturii, cele prohitleriste, s-au sabordat, iar într-un interval scurt au fost anihilate încercările ziarelor, care se compromiseră total în anii vechiului regim doborît, de a supraviețui, cu titluri sau conduceri schimbate.

Pentru prima oară, după douăzeci de ani de ilegalitate, Partidul Comunist Român dispunea de posibilitatea de a edita în mod liber presa sa. La 24 august, dimineața, cuvîntul comunist s-a făcut cunoscut prin primul număr legal al României libere; la 20 septembrie a văzut lumina zilei cel dintîi număr legal al organului central al Partidului Comunist Român, Scînteia; presa comunistă a cuprins practic întreaga țară printr-o vastă rețea de ziare de partid regionale și județene, între care: Luptătorul — Ilfov, Moldova liberă — Iași, Drum nou — Brașov, Înainte — Craiova, Luptătorul bănățean — Timișoara, Cuget liber — Constanța, Prahova nouă — Ploiești, Clopotul — Botoșani, Dezrobirea — Galați, Zori noi — Valea Jiului, Igazság — Cluj, Er Zeitung — Timișoara, Chemarea — Tirgoviște, Cîmpul — Teleorman, România muncitoare — Brăila, Vreme nouă — Vaslui.

Concomitent, și al doilea partid muncitoresc, Partidul Social-Democrat și-a reconstituit presa, începînd cu cotidianul central Libertatea, al cărui prim număr a fost difuzat la 26 august 1944, fiind urmat de alte publicații ca: Ultima oră, Ardealul luptător — Alba Iulia, Oltenia muncitoare — Craiova, Presa — Pitești, Dobrogea muncitoare — Constanța, Lumina — Birlad, Ancheta — Tirgoviște, Erdély — Cluj, Făclia Banatului și Freiheit — Timișoara, Piatra socialistă — Piatra Neamț.

O zi memorabilă în istoria națională și universală

Pe lângă Partidul Comunist Român și Partidul Social-Democrat, care încheiaseră Frontul Unic Muncitoresc¹ în aprilie 1944, celelalte partide din Blocul Național Democrat format la 20 iunie 1944 în scopul răsturnării guvernului antonesc, Partidul Național-Tărănesc și Partidul Național-Liberal, au reluat apariția ziarelor lor principale: *Dreptatea* (26 august), *Viitorul* (27 august) și și-au difuzat opiniile și prin alte gazete din București și din provincie.

Organizațiile politice aliate cu aripa stângă a Blocului Național Democrat și-au înființat, de asemenea, gazete: Frontul Plugarilor — *Horia* (Deva), *Poporul* (Sibiu), *Plugarii* (Cluj) și altele, premergătoare ale ziarului central *Frontul Plugarilor* (ce va apare la începutul lui 1945); Uniunea Patrioților — *Tribuna poporului* (15 septembrie 1944); Partidul Socialist Tărănesc — *Desrobirea* (16 septembrie); Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari din România (Madosz) — *Világosság*. Ritmul și dinamica mișcării sindicale și a celei de tineret, sub deviza frontului unic, au fost reflectate în *Viața sindicală* și, respectiv, în *Scântea tineretului*, ziarul central al Uniunii Tineretului Comunist și în *Libertatea tineretului*, periodic al Comitetului Central al Uniunii Tineretului Socialist.

Pe lângă presa partidelor politice și organizațiilor de masă constituite, evantaiul presei s-a îmbogățit prin extensiunea ziarelor independente, marilor cotidiene din Capitală care-și continuau apariția — *Timpu*, *Ecoul* etc. —, adăugându-li-se altele noi ca *Victoria* (octombrie 1944) sau *Jurnalul de dimineață* (noiembrie 1944). S-a revitalizat rețeaua revistelor social-culturale, literare și artistice prin reapariția *Vieții*

¹ Magazin istoric, nr. 4, 5/1989.

23 AUGUST 1944

23 AUGUST 1989

românești (care fusese interzisă în septembrie 1940), a revistei *Gîndul nostru*, prin noile periodice *Democrația*, *Orizont*, *Artă liberă* ș.a.

Paleta ziariștii românești din acea vreme, sumar prezentată aici, cu rol doar de exemplificare, arată că toate forțele politice și sociale, mediile culturale, toate sectoarele vieții societății românești, așa cum se înfățișa ea după înlăturarea regimului antonescian, își aveau posibilități largi de exprimare și reflectare.

Mijloacele de informare în masă au fost tribuna de la care s-au răspîndit în toată țara vestea victoriei epocale de la 23 august 1944 și ecoul însemnătății ei. Primul dintre ele a fost Radiodifuziunea care, la orele 22.20 din seara zilei de 23 august 1944, a anunțat țării și lumii marele eveniment. În paginile presei apărute în zorii zilei de 24 august au fost publicate actele oficiale ale puterii de stat emenate de revoluție: proclamația către țară, declarația guvernului, decretelor emise, ca și documente ale partidelor politice, precum Declarația Comitetului Central al Partidului Comunist Român, care adresa apelul: „În ciocnirea inevitabilă cu forțele hitleriste, Partidul Comunist din România cheamă muncitorimea, țărănimea, intelectualii și pe toți cetățenii României la luptă fără cruțare, cu toate armele, împotriva dușmanului de moarte al poporului român, pentru asigurarea viitorului său”.

Ziarele au fost unanime în a aprecia actul săvîrșit în ajun ca avînd o reverberație unică în istoria națională și universală. „Ziua de 23 August 1944 — scria *România liberă* în editorialul ediției sale speciale — va rămîne... înscrisă cu litere de foc în cartea de aur a istoriei poporului român. Și — coincidența a făcut — ca tot în această zi să fie eliberată și Capitala de totdeauna a Franței: Parisul. La Paris ca și la București s-a strigat astfel în aceeași zi: în sfîrșit, *ceasul libertății a sunat*”. Același calificativ valoric dădea și edito-

rialul *O zi istorică* al ziarului *Timpul*: „23 August 1944 a trecut în istorie... Dictatura a luat sfîrșit, o dată cu ea au încetat ostilitățile cu Națiunile Unite. Vestea mai îmbucurătoare și mai plină adevădne cu voința națională nu ni se putea da”. Iar *Ecoul* aprecia: „Zilele prin care trecem acum sînt hotărîtoare pentru toată istoria României. La 23 August, poporul român s-a aliniat în rîndul popoarelor iubitoare de pace, gata să facă totul pentru a o dobîndi și pentru a-și croi o viață nouă, bizuită pe independența națională și dreptatea socială”.

Ziarele reliefa urmarea logică și necesară: anularea dictatului fascist de la Viena, prin eliberarea părții de nord-vest a României. „Ardealul a revenit pe primul plan al actualității politice. De astădată nu ca un derivativ, ci pe linia normală a desfășurării istorice — scria *Dreptatea*, în numărul cu care își inaugura reparația... Destinul împlinirii noastre și-a reluat cursul veritabil spre Apus”. Editoria-lul consacrat evenimentului de revista *Vremea*, din 27 august, cuprîndea îndemnul: „Spre Transilvania, leagănul românismului, trebuie... să se îndrepte armata română pentru eliberarea unui pămînt de atîtea ori sfințit cu singele luptărilor noastre”.

Relevînd uriașa semnificație a actului de la 23 August 1944 pentru destinele poporului român, presa noastră punea în evidență și înfrînirea lui pe plan internațional, asupra evoluției ulterioare a celui de-al doilea război mondial în Europa. *Ieșirea României din războiul hitlerist a schimbat întreaga situație strategică din sud-estul Europei*, își intitulă *România liberă*, din 27 august, un articol în care sublinia că evenimentele din țara noastră aveau „o importanță covîrșitoare pentru scurtarea războiului”; iar într-o cronică externă din același număr arăta: „Cîmpia Dunării este deschisă. Spațiile armatelor hitleriste din Balcani este descoperit... În-tregul plan defensiv german se

prăbușește”. Această judecată de valoare românească era confirmată de numeroase raționamente și concluzii ale mijloacelor de informare de masă străine¹.

Oglindă fidelă a luptei eroice a întregului popor

Presă revoluționară, democratică din acele zile fierbinți nu s-a mărginit la contabilizarea evenimentelor și la oficiul de transmitere a știrilor despre ele, ci a militat cu ardore pentru comandamentele supreme ce stăteau în fața națiunii — lupta pentru completa eliberare a țării de sub cizma hitleristă, pentru reîntregirea teritoriului patriei cu partea smulsă samavolnic prin dictatul fascist de la Viena, pentru continuarea războiului, împreună cu Uniunea Sovietică și celelalte puteri aliate, pînă la înfrîngerea definitivă a Germaniei naziste, pentru făurirea unui nou destin poporului, în condiții de libertate, democrație, suveranitate națională și securitate internațională.

Cu deosebită putere era în-fățișată lupta eroică dusă de armata română și de formațiunile de luptă patriotice împotriva forțelor hitleriste. „Ostașii noștri se bat cu furie, acum cînd știu pentru ce luptă — scria *România liberă* din 26 august 1944. În apărarea Capitalei regimentele pe care Antonescu le considera «proprietate personală» s-au distins în lupta contra nemților prin dîrzenie și rapiditate. Cuiburile și detașamentele nemțești din interiorul orașului au fost toate lichidate... Capitala României este liberă și absolut asigurată”. În numărul din 1 septembrie, *Libertatea* remarcă: „Cu avînt, cu un eroism mai presus de orice luptă, unitățile românești au făcut zid din piepturile lor puternice de țărani și

¹ *Magazin istoric*, nr. 8/1974, 8/1979.

muncitori, sub comanda ofițerilor lor bravi, și au răpus bestia hitleristă". Referindu-se la componența populară a forțelor insurecționale, *Timpu*, datat 27 august, evidențiază: „În toate cartierele Bucureștilor s-au constituit numeroase grupuri de patrioți, alcătuite în cea mai mare parte din muncitori și funcționari, care au pornit la descoperirea cuiburilor de rezistență naziste... Grupurile patriotice puse sub un comandament unic... activează pe teren în sprijinul activ al Comandamentului Militar din Capitală". Presa s-a făcut ecoul intenselor lupte desfășurate pentru zdrobirea trupelor germane din celelalte zone ale țării — Valea Prahovei, Brașov, Constanța, Turnu Severin și alte localități. „În orașele principale, unde au încercat să opună rezistență — scria *România liberă*, în numărul citat mai înainte —, populația civilă s-a alăturat unităților din armata română, astfel că în scurtă vreme naștii au fost fie capturați, fie uciși". Conjugarea eforturilor armatei cu cele ale formațiunilor de luptă patriotice, eforturi desfășurate sub semnul unei unități perfect înțelese, a fost apreciată și de presa vremii ca una dintre expresiile definitorii ale schimbării fundamentale pe planul rosturilor și funcționalității puterii armate a țării determinate de cursul imprimat istoriei României de Revoluția de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă. În acest sens, în ziarul *Ecoul*, cu data de 31 august 1944, poetul Miron Radu Paraschivescu scria inspirat: „Brava, mindra și eroica noastră armată... a întors armele. Armata României și-a regăsit sensul istoric, sensul organic, firesc al luptei sale. Între poporul românesc și armata țării s-a împlinit legătura indestructibilă dintre membrele unui corp viu, acționând într-un sens precis, într-un spirit, pentru o cauză unitară și sub o conducere unitară... Și pe acest drum, armata română se întâlnește cu toți fiii țării. Din corp de sine

stătător, ea devine ceea ce dintotdeauna a trebuit să fie, o armată națională: parte integrantă, strâns legată, dependentă și alipită corpului național în întregul lui. Formațiile de luptă patriotice se organizează și activează cot la cot, umăr la umăr, în strânsă și directă colaborare cu formațiile militare ale armatei române.

Și tot acesta este drumul tradiției și al progresului nostru istoric. Fiindcă de la Mircea cel Bătrîn până la Ștefan cel Mare, de la Mihai Viteazul până la Doja, Horea și Lancu, de la tinăra armată națională de la 1848, pe care o cerea Nicolae Bălcescu, până la războiul independenței și Unirii celei Mari, drumurile armatei noastre au fost acelea ale poporului înarmat...

Pe această legătură profundă, structurală, dintre poporul civil înarmat și armata țării lup tind pentru libertatea poporului se bizuie marea noastră biruință de astăzi împotriva dușmanului de moarte al patriei noastre și al omenirii întregi: hitlerismul".

Pornind de la această realitate, presa a acordat spații ample ostirii, luptei sale, locului ei în cadrul social. *Scnteia* a publicat săptăminal pagina specială *Armata și poporul. România liberă* a avut rubrica *O armată nouă. Era nouă tipărea Pagina frontului*. Multe dintre zările centrale au avut trimiși speciali sau corespondenți de război pe teatrul de operații. Rubricilor din presa scrisă li se adăugau emisiunile speciale ale Radio-difuziunii române: *Ora armatei*, inaugurată la 17 septembrie 1944 și transmisă bisăptăminal, *Posta militară radio*, cu frecvență zilnică, ale cărei mesaje erau recepționate de serviciile de radioasculțare ale armatelor și marilor unități și apoi, prin intermediul unor „buletine radio", erau difuzate până la companii.

Presa și radiodifuziunea aveau un complement în presa militară, restructurată potrivit circumstanțelor schimbate, prin suprimarea foilor de pro-

pagandă ale fostului regim, reorientarea revistelor generale și de specialitate, prin apariția unor noi publicații. Astfel, revista octogenară *România militară*, monitorul publicisticii militare, a primit un însoțitor de prestigiu în *Gazeta luptătorilor*, apărută sub egida Marelui Stat Major în septembrie 1944 (cu titlul inițial *La arme*), veritabil oficios al ostirii, cu „scopul de a informa frontul asupra celor ce se petrec în țară, precum și a menține încrederea interiorului în tăria armatei noastre"; această gazetă cu periodicitate bisăptăminală și trisăptăminală se situa în rindul publicațiilor principale de mare tiraj ale țării. Au luat ființă gazetele numite „de front" ca *Avântul* — Armata 1, *Armata* — Armata 4, a căror rețea se va extinde la corpurile de armată și divizii. Presa militară dedica numeroase rubrici realității de pe front — *Mersul operațiunilor*, *Faptele săptămânii*, *Colțul ostașului*, *Fapte de vitejie*, *Portrete de eroi* etc. —, precum și legăturii dintre front și spate, popularizării evenimentelor din țară — *Țara și frontul*, *Din țară și de peste hotare*, *Correspondență între front și interior*. Redactorii de la gazetele militare scriau și în zărele centrale și locale din țară, care beneficiau, în domeniul informării, de concursul Marelui Stat Major, prin rețeaua organizată de reporteri și fotoreporterii la armate, corpuri, divizii, unități independente de aviație.

Imperativul realizării unității statului

Odată eliberat teritoriul român aflat sub autoritatea noului guvern de la București, dominantă presei patriotice a constituit-o imperativul realizării unității statului prin lupta pentru zdrobirea părții de nord-vest a țării, imperativ limpede reafirmat în manifestul Partidului Comunist Român către armată publicat

în *România liberă* din 4 septembrie 1944. Relieful lupta pentru „eliberarea fraților noștri din Ardealul cotoplit”, manifestul arăta militarilor: „Întregul popor român înconjură cu dragoste lupta voastră plină de elan și jertfă, căci lupta voastră este lupta întregului popor pentru libertate, independență și o viață mai bună... Ofițeri și soldați! Prin războiul contra cotoptitorilor germani și unguri vom dobîndi pacea și fericirea poporului român. În lupta voastră sinteți sprijiniți cu hotărîre și curaj de formațiunile patriotice înarmate și de întregul popor român”. Chemarea partidului era susținută și de apelul mișcării de rezistență din nord-vestul țării, publicat în ziarul *Timpul* din 13 septembrie 1944: „Comitetul Național Român din Ardealul de Nord, către toți românii din patria mamă, cerîndu-le să-și fortifice eforturile lor pentru eliberarea fraților din Ardeal, care sînt la limita răbdării și suferințelor lor și care așteaptă să fie reintegrați într-o viață liberă și democratică românească, pentru toți cetățenii unei Româнії libere, democratice și independente, fără deosebire de origine etnică și de credință”.

Abordînd ideea directoare a documentelor menționate, în articolul *O datorie de onoare* publicat în *Tribuna poporului* din 22 septembrie, George Ivașcu scria: „Actul de la 23 August a vestit României, printre alte multe nădejdi, și pe aceea a dezrobirii Transilvaniei de Nord. Vestea aceasta a devenit datorie pentru toți din momentul în care am declarat război nu numai Germaniei, principala autoare a dictatului de la Viena, alături de Italia fascistă, ci și Ungariei, beneficiara acestui dictat și cea în robia directă a căreia a căzut poporul român din Ardealul de Nord... Eliberarea Transilvaniei de Nord este — și

trebuie să fie — obiectivul adevărat al luptei noastre. Dărmarea Germaniei hitleriste și a conducerii imperialiste din Budapesta este — și trebuie să fie — scopul strădaniilor noastre naționale. Hitlerismul și complicele lui de la Budapesta, iată împotriva cui — și trebuia — de la început [de la însuși dictatul de la Viena — n.C.A.] — dusă lupta. Lupta a devenit acum într-adevăr a noastră. Să-i înțelegem pe deplin și fără șovăire poruncile izvorite din străfundurile cele mai autentice ale istoriei noastre”. Pe acest fond se detașează atenția deosebită acordată de partid generației tinere, viitorul poporului. „*Mai mult ca orînd este necesar ca tineretul muncitoresc să ducă lupta unit și organizat* — scria tovarășul Nicolae Ceaușescu, în *Scînteia* din 22 septembrie 1944. *Tineretul muncitoresc trebuie să fie forța motrice care să mobilizeze întregul tineret din România în lupta alături de clasa muncitoare și de poporul român...* Numai cînd tineretul se va prezenta unit în toate manifestările sale, vom putea spune că ne-am îndeplinit sarcina. Numai astfel tineretul român va putea să participe alături de clasa muncitoare și de poporul român la clădirea unei Româнії libere, democratice și independente”.

Presa și-a înțeles pe deplin și și-a asumat conștient datoria, ea fiind o cronică vie și un factor mobilizator al energiilor care se dăruiau fără rezerve cauzei naționale. În paginile ei au fost ogîndite emoționant vitejia și eroismul de care au dat dovadă ostașii noștri pe frontul de luptă împotriva hitleriștilor și horthyștilor pe Mureș și pe Someș, în Munții Mezeș și Făget, la Sf. Gheorghe, Tg. Mureș, Cluj, Oradea și în atîtea locuri transilvane. Cu aceeași intensitate a fost înfățișat eroismul de pe frontul muncii, care asigura armatei cele necesare îndeplinirii misiu-

ni sale. Prin ceea ce scria despre faptele de arme ale ostașilor, presa contribuia la sporirea elanului în fabrici și pe ogoare, iar prin ceea ce scria despre sacrificiile consimțite de clasa muncitoare, tărînime și intelectualitate în sprijinirea largă a unităților combatante, despre lupta revoluționară a maselor pentru transformări politice, sociale și economice, pentru așezarea României pe temelii noi fortifica brațul și moralul luptătorilor din linia întâia.

Această uriașă investiție de forțe umane, materiale, militare și morale a făcut posibilă eliberarea întregului teritoriu al țării, fapt ce a determinat comunicatul special din 25 octombrie 1944, anunțînd că trupele române, în strînsă cooperare cu cele sovietice, au eliberat orașele Carei și Satu Mare. „Ajunse azi pe frontiera din [înainte de 30 august] 1940, diviziile noastre sînt gata de un nou efort și noi jertfe pentru consfințirea definitivă a drepturilor noastre prin lupta, alături de marii noștri aliați, pînă la înfrîngerea totală a forțelor germano-ungare”. Pe calea undelor și a presei, comunicatul Marelii Stat Major a fost răspîndit rapid în toată țara. „Comunicatul special al Marelii Stat Major al armatei din ziua de 25 octombrie 1944 — scria *Scînteia*, în editorialul *Ardealul a fost dezrob*it — anunță această mare bucurie a poporului român... Robirea Ardealului în 1940 a dus la robirea României... Eliberarea României în 1944 a dus la eliberarea Ardealului... Dar războiul nu s-a terminat. Trebuie să luptăm mai departe, să nimicim în birlogul său fiara hitleristă, să nimicim din rădăcină imperialismul german și uneltele sale criminale ungare, de felul lui Szálasi. Înainte, spre Budapesta, spre

(Continuare în p. 24)

Intrarea României în războiul antifascist, alături de Uniunea Sovietică și celelalte țări ale coaliției antihitleriste, a avut un puternic ecou internațional și a fost salutăată ca un eveniment de importanță deosebită pentru desfășurarea victorioasă a luptei pentru zdrobirea fascismului. Presa din vremea aceea aprecia că acțiunile României au dus la prăbușirea întregului front hitlerist din Balcani și la scurtarea cu 6 luni a războiului, subliniind că alăturarea României coaliției antihitleriste a avut loc în condițiile când încă nu se precizase soarta războiului, când nu apărea clară victoria asupra Germaniei fasciste.

NICOLAE CEAUȘESCU

PASUL FĂCUT DE ROMÂNIA: „O SURPRIZĂ MONDIALĂ”

In istoriografia internațională a istoricului act de la 23 August 1944, care cuprinde până în prezent mii de pagini de documente, analize, comentarii, sînt înscrise și numeroase mărturii aparținînd presei din diferite țări ale lumii. Posturile de radio, ziarele și revistele au reacționat prompt față de victoria revoluției române declanșată prin insurecția armată și alăturarea țării coaliției Națiunilor Unite, informînd opinia publică din statele respective, iar în primele ore și zile chiar și cancelariile multor guverne care aflau de la radio și din presă despre desfășurarea evenimentelor de la București. După semnalarea în *Magazin istoric*, de-a lungul anilor, a izvoarelor de presă din Marea Britanie, Statele Unite, Franța, Vatican, Portugalia, Elveția, U.R.S.S., Turcia, Brazilia etc., în urma unei călătorii de studii în Suedia, sîntem în măsură acum să prezentăm cititorilor noștri o succintă revistă a presei din această țară consacrată actului de la 23 August 1944. Știri, articole, comentarii, toate dovedind că și în Suedia, țară care a beneficiat și în cel de-al doilea război mondial de un statut

de neutralitate, acțiunea românească a produs o puternică impresie.

Să începem prin a cita ziarul *Dagens Nyheter*, care în ediția sa din 27 august 1944 publica un amplu articol sub titlul *După România*. Se sublinia că „roata evenimentelor se învîrtește iute în Balcani”, iar „România a declarat oficial război Germaniei”, care „amintește, în ultimul timp tot mai mult de un fost mare boxer ce este hărțuit și gonit de pe ring de un tinăr adversar superior, și se menține doar printr-o bogată experiență. După lovitura dată de România, se pare că experiența nu mai este suficientă, deoarece [lovitura] a venit prea neașteptat și a atins Germania într-un centru vital”.

Același ziar scria: „În ceea ce privește aspectul militar al problemei, informațiile recepționate de la Berlin sînt sărace. Există desigur lupte între germani și români chiar la București, dar succesele germane lipsesc, altfel propaganda le-ar fi relevat. România a comunicat că Bucureștii au fost total curățîți de trupe germane și în continuare situația de pe front nu este de natură a le permite [germanilor] vreo ac-

țiune. La început Berlinul crezuse că putea conta pe loialitatea ofițerimii române față de Germania, dar, după cum se vede, noul regim are armata de partea sa”. În continuare *Dagens Nyheter* scria că trupele române „au îndreptat armele împotriva celor germane, ceea ce a avut drept urmare înrăutățirea situației militare germane din oră în oră”.

Extinzîndu-și analiza, autorul suedez consideră că „deoarece România a mers atît de departe și a declarat război Germaniei este probabil că anumite condiții puse României [la armistițiu] vor fi modificate [spre bine]”.

Pe cînd pasul făcut de România a fost o surpriză mondială se pare că Bulgaria mai întîrzie”.

Același *Dagens Nyheter* scria într-un editorial, a doua zi după începutul revoluției române: „Faza ultimă și veritabilă a războiului a început. După patru zile de succese defensive germane pe Frontul de est, România a găsit că a venit momentul de a... trece de partea Aliaților. În felul acesta, sistemul [politico-militar german din] sud-

23 AUGUST 1944

23 AUGUST 1989

DAGENS NYHETER Torsdagen den 24 Augusti 1944

STOCKHOLMS-TIDNINGEN Fredagen den 25 augusti 1944

SVENSKA DAGBLADET Fredagen den 25 augusti 1944

est bazat pe vasalitate a primit o lovitură vitală, ceea ce va avea urmări decisive, atît de ordin militar cit și politic asupra situației europene globale”.

La 25 august, ziarul *Svenska Dagbladet*, cel mai cunoscut cotidian din Stockholm, publica următoarele, de la corespondentul său la Helsinki: „Puternică emoție în Finlanda după schimbarea politică a României. La Helsinki nu se ascunde opinia că știrile din București vor putea avea urmări și pentru poziția Finlandei față de problema războiului sau pacei”. Același ziar își intitula un alt articol *România redevine o democrație*.

Tot *Svenska Dagbladet* scria într-un editorial din 25 august: „Se aștepta că și de data aceasta Bulgaria va da prima semnalul retragerii din rîndul aliaților și sateliților Germaniei [referire la situația din primul război mondial]. Dar de data aceasta se pare că România este cea dintîi care dă semnalul”. Același ziar aprecia că urmările militare ale cîștigului înfrîntă de România „sînt fără îndoială foarte însemnate. Situația Germaniei în regiunea balcanică fiind grav amenințată, nu este decît o chestiune de timp pînă cînd Germania va fi nevoită să-și retragă trupele din Grecia și Iugoslavia”.

Evaluînd consecințele evenimentelor din România, autorul articolului din *Svenska Dagbladet* preciza: „Se adaugă faptul că România a avut un rol de seamă în aprovizionarea Germaniei, nu numai cu petrol, ci și cu grîne și alte produse esențiale”. El conchidea: „În clipa de față, de primă importanță sînt consecințele politice și psihologice” care „vor avea probabil

un uriaș efect deprimant asupra opiniei publice germane”.

Reîntregirea României prin „realipirea teritoriilor transilvănene pierdute” ca urmare a dictatului de la Viena, era apreciată drept o hotărîre politică de natură să însuflețească întregul popor român.

Stockholms Tidningen se ocupa în comentariul său din 25 august 1944 de faptul, subliniat în titlu, că *Balkanul scapă din gheara germană*. Ziarul rezuma noua situație din țara noastră: „România rupe legătura sa cu Germania, încheie armistițiul cu Aliații și trece în stare de război cu Ungaria, în vederea redobîndirii Transilvaniei”. O concluzie fundamentală era formulată: „Trecerea României de partea Aliaților înseamnă începutul unei evoluții ducînd destul de repede la o descătușare a întregului Balcan din gheara germană. Hegemonia germană în Peninsula Balcanică se apropie de sfîrșit, în vreme ce Franța este pe cale de a se elibera și ea, iar în Italia Aliații înaintează încet, dar sigur. Citadela Europa [cum numea Hitler centrul continentului] devine tot mai mică. După cinci ani de război, citadela zace în ruine”.

Sînt comentarii și analize din urmă cu 45 ani. Principala lor calitate rămîne că — asemenea multor aprecieri din presa internațională a anului 1944 — autorii lor au înțeles de la început importanța deosebită pe care actul istoric de la 23 August 1944 îl avea pentru grăbirea victoriei coaliției antihitleriste, victorie la care România și-a adus o remarcabilă contribuție. ■

Cristian POPIȘTEANU

PRESA

REVOLUȚIE

(Urmare din p. 22)

Berlin! Să piară asasinii popoarelor, jefuitorii hitleristi! Ardealul dezrobît să fie pe veci liber, iar întreaga Românie — eliberată de jugul nazist și de năpircile legionare dinăuntru — să devină realmente democratică”.

Sarcinile revoluției naționale s-au împletit, și în paginile presei, cu cele ale revoluției sociale. Folosind din plin libertățile cucerite la 23 August 1944, presa revoluționară, consecvent democratică a constituit un sprijin eficace al organizării maselor, militînd pentru întărirea unității de acțiune a clasei muncitoare în Frontul Unic Muncitoresc, pentru dezvoltarea alianței muncitorești-țărănești, pentru unirea într-un front patriotic național a tuturor forțelor sociale în vederea progresului țării. „Unificarea poporului muncitor — scria *Ecoul* din 31 august — este temelia și nucleul unificării nației înșăși, în ansamblul ei. Ea este cauza și condiția primă a unității noastre naționale”.

Reflectînd esențialul din realitatea de atunci și anume, angajarea plenară a națiunii și armatei sale pentru cauza sacră a salvărilor patriei, faptul că reacțiunea nu mai era capabilă să determine politica în favoarea ei, că situația politică și socială a țării era decisă de forțele aflate în slujba dezvoltării sale pe calea revoluționară, în frunte cu Partidul Comunist Român, presa aceluia timp clocotitor ne transmite și astăzi fiorul avîntului luptei populare pentru așezarea societății românești pe temelii noi. ■

Constantin ANTIP

23 AUGUST 1944—23 AUGUST 1989.

GLORIOASA ANIVERSARE

A doua serie de întrebări

1. În iunie 1933, din inițiativa P.C.R., la București s-a constituit Comitetul Național Antifascist (C.N.A.), largă organizație democratică de luptă împotriva fascismului și războiului, în a cărei conducere C.C. al P.C.R. l-a desemnat pe inflăcăratul revoluționar Nicolae Ceaușescu, care s-a remarcat prin activitatea sa neobosită, prin patriotismul fierbinte, simț organizatoric și un neobișnuit dinamism.

Printre numeroasele acțiuni organizate de C.N.A., în țară și străinătate, s-a înscris și conferința de la 9-10 septembrie 1934, cu prilejul căreia s-a redactat proiectul unui program de acțiune.

Ce preconiza în principal acest program?

2. Trupe române în centrul unui mare oraș transilvănean, după alungarea cotropitorilor hitleriști și horthyști.

Despre ce oraș este vorba?

3. Între formațiunile de luptă patriotice care s-au avîntat cu eroism în bătăliile pentru zdrobirea hitleriștilor s-a aflat și o subunitate de artilerie muncitorească, alcătuită din lucrătorii unei uzine și care, între 25 august - 2 septembrie 1944, a luptat pentru respingerea inamicului în zona Prejmer-Doboli.

Cum a fost denumită această subunitate?

4. Cînd, la 1 septembrie 1939, fără declarație de război, trupele hitleriste au atacat Polonia, poporul român a acordat un sprijin imediat poporului polonez lovit de urgia hitleristă. În pofida presiunilor puterilor fasciste, și în mod special ale celui de-al III-lea Reich, pe pămîntul românesc din dispoziția guvernului Armand Călinescu primiți cu căldură și ospitalitate, și-au găsit adăpost numeroși refugiați polonezi, inclusiv cele

mai înalte foruri ale statului polonez.

O statistică întocmită la 10 ianuarie 1940 de Comitetul polonez al refugiaților consemna numărul refugiaților polonezi (civili și militari) aflați la acea dată în 56 localități din aproape toate județele României.

Ce număr indica documentul?

5. Între organizațiile de masă legale create și conduse de P.C.R. s-a aflat și Frontul Studențesc Democrat, în ale cărui rânduri au intrat tineri universitari cu orientări diverse, mobilizați de comunisti la lupta pentru drepturi democratice, împotriva diversunilor rasiste, pentru pace. „Tineretului nu îi e frică de moarte — se sublinia într-un articol din *Studentul român* — organ de presă al F.S.D. Vom apăra țara, cu jertfa vieții, de orice agresiune fascistă din afară”, precizîndu-se necesitatea luptei hotărîte împotriva agresorilor fasciști „care rup

• EDIȚIA 1989 • EDIȚIA 1989 • 23 AUGUST 1944 GLORIOASA ANIVERSARE 23 AUGUST 1989 • EDIȚIA 1989 • EDIȚIA 1989 •	CONCURSUL magazin istoric
--	----------------------------------

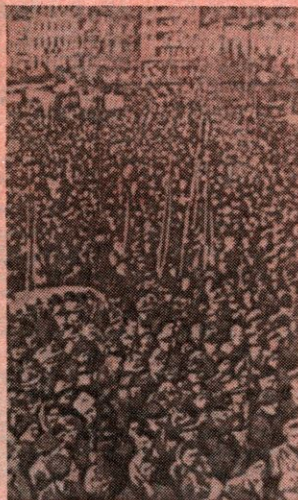
23 AUGUST 1944

23 AUGUST 1989

tratatele de pace și împing omenirea la un nou război imperialist”.

Precizați: la ce dată a apărut primul număr al acestei publicații?

6. Imagine de la marea demonstrație din Capitală, de la 6 martie 1945, prin care masele populare și-au afirmat hotărârea de a impune formarea unui guvern revoluționar-democratic.

Ciți bucureșteni au luat parte la această demonstrație unde — după cum consemna zia-

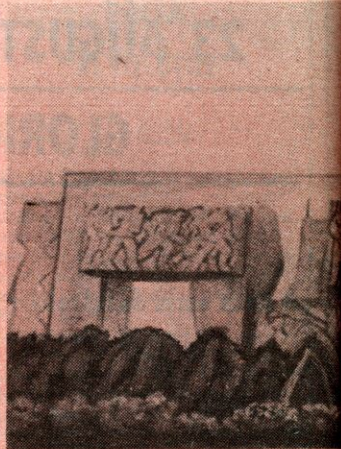
rul Scinteia — au salutat „printr-o dezlănțuire de bucurie nemărginită... această mare victorie a luptei eroice a poporului”?

7. Victoria Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, de la 23 August 1944 a deschis perspectiva desăvârșirii eliberării teritoriului național de sub ocupația fascistă. În zilele și săptămânile următoare poporul român, armata țării au luptat cu un înălțator eroism pentru alungarea dușmanului din partea nord-vestică a țării. Epopeea acelor zile a întruchipat dragostea de patrie a tuturor fiilor țării, dorința nestăvilită a poporului de libertate, unire și independență, revărsarea urii drepte împotriva profitorilor horthysti ai odiosului dictat de la Viena, din august 1940.

Ciți militari români au participat la luptele din intervalul 1 septembrie-25 octombrie 1944, pentru alungarea trupelor hitleriste și horthyste de pe teritoriul patriei?

8. Printre importantele clădiri administrative, sociale și culturale bucureștene distruse de sălbaticile bombardamente represive ale aviației hitleriste, se afla și acest impozant edificiu de cultură.

Știți ce reprezenta?

9. Ideal al întregului popor român, eliberarea pământului sfânt al patriei s-a încheiat la 25 octombrie 1944, armata română continuând lupta pentru victoria deplină asupra fascismului.

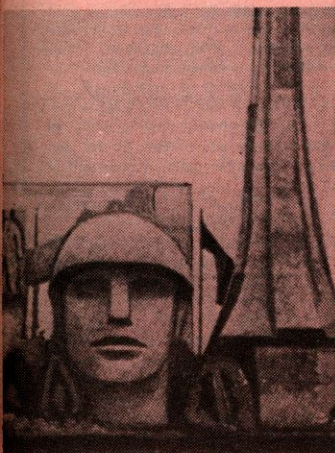
În imaginea de sus monumentul ridicat întru eternizarea jertfelor ostașilor români pentru eliberarea țării.

În care localitate se află?

10. Epoca Nicolae Ceaușescu se înscrie în cartea istoriei românești drept epoca celei mai grandioase opere constructive întreprinse de poporul român sub conducerea partidului, a secretarului

- talon de participare .
- talon de participare .
- talon de participare .
- talon de participare .
- talon de participare .
- talon de participare .
- talon de participare .
- talon de participare .
- talon de participare .
- talon de participare .

RADIO BUCUREȘTI TRANSMITE...

(Urmare din p. 17)

eliberat clădirea postului de radio Băneasa, trecându-se imediat la refacerea instalațiilor¹. După câteva ore, la 12.45, 12 avioane Stukas, însoțite de 4 avioane de vânătoare, lansează, în picaj, 70 bombe pe stația de la Bod, avariind clădirile și antena, căzîndu-le victime un copil, două femei și doi soldați. Programele nu s-au întrerupt nici în aceste condiții, fiind activată rețeaua de ajutor pe undă scurtă — posturile Bucegi, Carpați (50 m) și Piatra. La 14 septembrie, ziarul *Universul* scria: „În joia de pomină [24 august], de la ora 8.30 și pînă la 4 după-masă, valuri după valuri de avioane [germane] au căutat să stingă și să nimicească sediul din str. gen. Berthelot al emițătorului care atunci oferea singura legătură cu restul lumii. Puțin după orele 16, au fost atinse și distruse sediul și studiourile, după ce toate casele din vecinătate fuseseră dărîmate, în cursul încercărilor nereușite de a lavi Societatea de Radio. Toți cîți am folosit și apreciat balsamul informațiilor difuzate în aceste zile de restriște sîndreptăm un gînd pios către aceia care s-au sacrificat ca să ne ofere aceste informații“. În articol se preciza că activitatea radioului s-a desfășurat chiar și în condițiile în care emițătorul de la Băneasa fusese ocupat de inamic (24-28 august), și unde, după ce

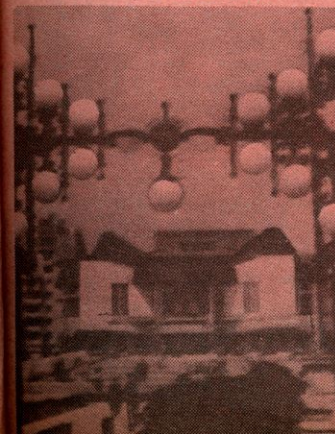
„trupele române au reintrat în posesia lui“, printr-o „muncă necurmată“ a fost redat traficului în două zile, precum și al scoaterii temporare din uz a postului Bod. „Atenția specială a teroriștilor vîzduhului pentru așezămîntul radiofonic dovedește rolul excepțional pe care l-au avut emisiunile de radio, rol plătit, din păcate, cu simțitoare pierderi materiale și omenești. Deplîngem — se arăta în încheierea articolului — din toată inima pierderile omenești, care, încă o dată, arată cu prisosință prezența la datorie a personalului, sub ploaia de bombe cu care a fost acoperită Societatea de Radio“.

Să mai aducem sub lumina tiparului și documentul inedit — *Ordinul de zi nr. 882*, din 6 octombrie, al Comandamentului Militar al Capitalei — în care se relevă faptul că „la 23 august 1944 Societatea de Radiodifuziune a fost unicul mijloc pe care guvernul... l-a folosit pentru Mesajul și aducerea la cunoștința țării a măsurilor de ordine ce trebuiau luate în asemenea situații“. În continuare se relevă că „dînd dovadă de simțămînt al datoriei și sacrificiul total“, întregul personal a „rămăs la posturi în timpul atacului inamic, executîndu-se complet misiunea“ și că ofițerii și trupa din paza localurilor Radiodifuziunii au dat dovadă de „dévotament și spiritul de sacrificiu necesar înfruntării unui inamic superior“. În același document se face citarea „întregului personal al Societății de Radiodifuziune, pentru neprețuita colaborare la îndeplinirea acțiunii naționale de la 23 August 1944“. ■

Dr. Eugen PREDA

¹ La 31 august ora 13.00, Radio București a fost repus în funcțiune și concomitent a fost dat în exploatare postul București II-Tîncăbăști (212 m).

Îl recunoașteți?

„ARDEALUL PĂMÎNT ROMÂNESC”:

O CARTE

DOCUMENT DE CONȘTIINȚĂ

Apariția în Editura științifică și enciclopedică a celor de-a doua ediții românești a lucrării Ardealul pămînt românesc (Problema Ardealului văzută de un american) aparținînd publicistului istoric Milton G. Lehrer (1906-1969), a însemnat un cert eveniment editorial. La lansarea noului editii (înscrisă de conf. univ. dr. Ion Pătruțu) a participat soția autorului, doamna Edith Lehrer, care trăiește în Israel, în regiunea Tel-Avivului și care a avut amabilitatea de a răspunde la câteva întrebări pentru cititorii revistei Magazin istoric.

— Ați fost alături de soțul dvs. în perioada în care el a scris această carte; ne puteți da câteva amănunte despre condițiile în care a elaborat-o?

— Soțul meu își făcuse studiile la Paris, specializîndu-se în probleme de drept internațional. În 1938 a plecat în Franța și s-a angajat în activitatea publicistică, inițind o serie de anchete cu oameni de artă și cultură asupra problemelor care frământau omenirea în pragul celui de-al doilea război mondial. Articolele și studiile sale l-au impus atenției opiniei publice franceze și din alte țări europene ca pe un om cu vederi largi democratice, antifașiste și antirevizioniste, animat de ideal justitiar. Multe dintre anchetele sale au fost publicate în revista Tribune des Nations care apărea atunci în capitala Franței. Succesul înregistrat de revistă în urma publicării lor a determinat conducerea redacției să-l numească corespondent permanent pentru țările din sud-estul Europei. În această calitate, el s-a deplasat în Grecia, Iugoslavia, Bulgaria, România, efectuînd documentări minuțioase asupra situației din aceste state în anii 1938-1940, pe baza cărora și-a redactat anchetele din revista al cărei corespondent era. Cu prilejul acestor vizite de documentare a adunat și un bogat material documentar despre istoria Transilvaniei, fiind martorul nemijlocit al unor evenimente care l-au ajutat să înțeleagă problematica atât de complexă a acestei provincii românești. Studiul despre Transilvania, publicat în Tribune des Nations, a avut o mare audiență în cercurile opiniei publice democratice, întrucît, cum bine știți, în acea perioadă, cercurile revizioniste întreprindeau o atmosferă ostilă și extrem de dușmănoasă la adresa României, revendicînd mari părți din teritoriul său. Transilvania devenea un obiectiv imediat al expansiunii horthyste.

În primăvara anului 1940, în preajma prăbușirii Franței, soțul meu s-a aflat în situația de a alege între a se stabili în S.U.A. sau a veni în România. A optat pentru aceasta din

urmă și, astfel, în mijlocul românilor și împreună cu el, a trăit drama dezmembrării țării, prin cesiunile teritoriale impuse României în vara aceluia an.

După dictatul de la Viena și sub puternicele impresii pe care l-au provocat-o gravele evenimente, în mintea sa a căpătat contururi tot mai precise ideea despre o carte prin care să demonstreze marea nedreptate făcută poporului român. În toți anii războiului, din proprie inițiativă, uneori în condiții dificile, a lucrat intens la elaborarea ei, terminînd-o de redactat în martie 1944. Scriașă deel înainte de evenimentele de la 23 August și tipărită pe cont propriu la scurt timp după acestea, cartea a avut un mare ecou. Ulterior, câteva capitole (traduse în limbi de circulație internațională) au fost prezentate ca material istoric documentar în timpul lucrărilor Conferinței de pace de la Paris din 1946-1947.

— Cu ce sentimente priviți apariția acestei noi ediții complete și atât de riguroase științifice?

— Să nu vi se pară ciudat, dar toată viața noastră, a soțului meu și a mea, a fost legată de această carte. Tocmai de aceea apariția ei acum este pentru mine un eveniment emoționant. Reapariția ei, după 45 de ani, este în primul rînd o răsplătire pentru munca unui om de bună-credință. Cartea este, dacă vreți, un document de conștiință. Conștiința unui om care toată viața a lăsat adevărul în general, adevărul istoric în special și l-a slujit cu toate puterile sale. Soțul meu a fost un spirit justitiar, a urtit minciuna și falsul, a repudiat cu toată fermitatea mistificările.

Sigur, această nouă ediție reprezintă un mare efort și parcă ilustrează și mai limpede actualitatea cărții. Trebuie să precizez că în această nouă ediție, textului inițial i s-a adăugat aparatul științific necesar, indicîndu-se bibliografia utilizată de autor. Menționez, de asemenea, indicele de nume care mi se pare deosebit de util.

Ce pot să vă mai spun? Mi se pare, sînt convinsă de altfel, că această a doua ediție în limba română subliniază grăitor cît de actuală a fost și rămîne cartea. Mai ales azi, cînd propaganda revizionistă publică numeroase materiale susținînd aceleași teze și ideal false despre Transilvania, pe care soțul meu Milton G. Lehrer le-a repudiat în cartea sa. Repet, este un moment emoționant pentru mine și sper că această lucrare își va atinge în continuare scopul pe care și l-a propus încă de acum 45 ani: să alungească adevărul.

Interviu consemnat de
Marian ȘTEFAN

Raport elvețian

„În luna noiembrie [1943] un ofițer român, dovedit de a fi ucis un «camarad» german, a fost achitat de curtea marțială din București. Wehrmachtul, nemulțumit, a cerut explicații. Autoritățile militare românești au răspuns cu o expunere a faptelor.

Iată răspunsul, cum a fost el rezumat de un ofițer de la justiția militară care a consultat dosarul:

Ofițerii unei escadrile române de aviație au găsit, undeva în Rusia, o fetiță abandonată. Făcîndu-li-se milă de acest copil de cinci ani, draguț și inteligent, ei l-au adoptat. Comandantul escadrilei a căpătat afecțiune pentru ea; o instala alături de el la masa popotei; toți o considerau ca o mascotă a escadrilei.

Primind, într-o zi, vizita unor ofițeri germani, românii nu s-au gîndit să disimuleze prezența fetei adoptate.

— Dar e o evreică! observă unul dintre vizitatori.

— Se poate, replică comandantul român. Ei și?

Neamțul nu mai insistă, mîngie fetei și o luă pe genunchi. Ea începu să plîngă. Fiind întrebată de ce plînge, ea răspunse că nu-i iubește pe nemți, care i-au omorît părinții.

— Ei nu sînt toți răi, spuse ofițerul [german]. Uite, deschide gura și închide ochii: o să-ți dau o bomboană.

Bomboana a fost un glonte de pistol. Comandantul român îi scoase pe al său și-l împușcă pe asasin, care căzu peste cadavrul victimei sale¹.

Fragmentul publicat aici a fost extras din raportul politic confidențial, nr. 68, trimis la 22 decembrie 1943 de René de Weck, ministrul Elveției în România (Magazin istoric, nr. 8/1987), consilierului federal Pillet-Golaz, șeful Departamentului de relații externe al Confederației Helvetic. Faptele militarilor români citate sînt un exemplu de umanitate, exprimă o reacție violentă a ofițerilor români de respingere a crimelor comise de naști, de repudiare a discriminărilor rasiale. De asemenea, ele ilustrează demnitatea justiției militare române în raporturile cu armata germană și ingerințele acesteia.

Andrei ȘPERCO

¹ Arhivele federale elvețiene din Berna, Fond E 2300, București, volumul II.

ȘTEFAN CEL MARE

adinca iubire a pământului strămoșesc

Înzestrat de natură cu deșteptăciune, energie, prudență și un foarte dezvoltat simț al frumosului (scris pe pământul moldovenesc prin atitea monumente și produse artistice), Ștefan¹ a știut a se face iubit de moldoveni prin buna sa gospodărire, prin faptul că, deși era minios, știa a ierta și era drept, și prin faptul că nu numai era darnic, dar știa cum să deie. Simplu, modest și fără trufie, neobosit și nepierzind nădejdea chiar în împrejurările cele mai grele, știind a da pildă și de hărnicie și de vitejie și a-și sacrifica sentimentele naturale de mândrie, a legat pe moldoveni de persoana sa și s-a impus tuturor contemporanilor.

Predominând însă toate aceste însușiri, o adincă iubire a moșiei strămoșești, o justă apreciere a situațiilor și a posibilităților, o pricepere neîntrecută în conducerea război-

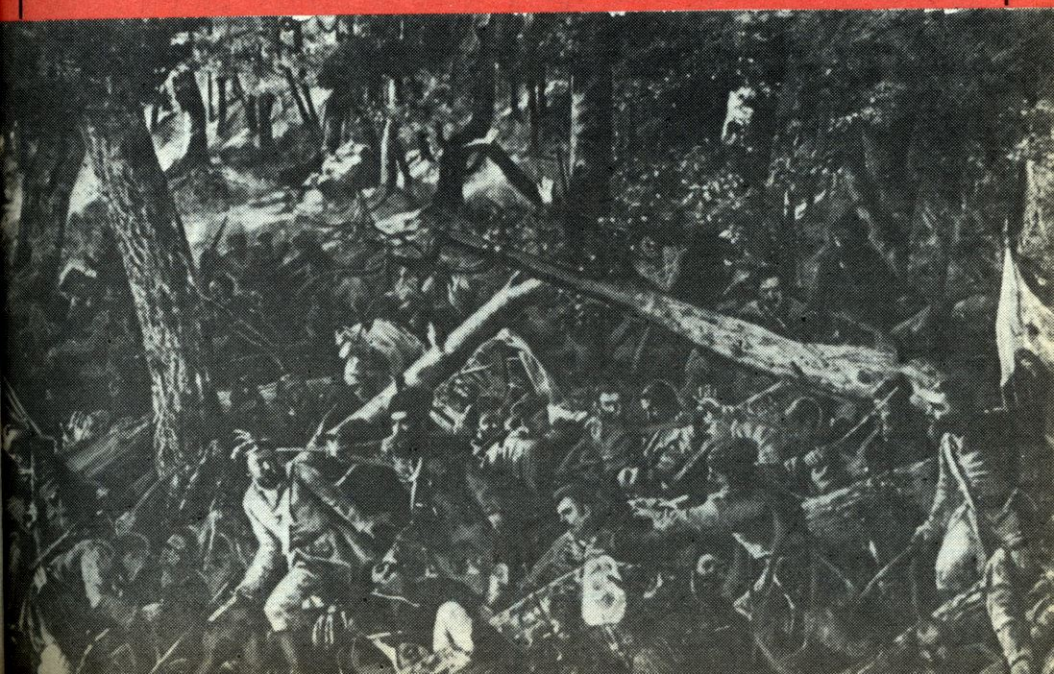
¹ Prima parte a acestui text inedit a apărut în numărul trecut, 7/1989, al revistei noastre.

lui, o deosebită iscusință în negocierile diplomatice și un adinc sentiment creștinesc făceau ca Ștefan să nu poată alege politica de închinare către puterea care reprezenta pentru dînsul contrarul credințelor celor mai intime ale firii sale.

Dacă Ștefan se hotărise, în interesul țării sale, să se opună atacului turcesc, el nu a înțeles niciodată însă a fi cavalerul cauzei altora și a întreprinde gonirea mahomedanilor din Europa în folosul altora. Prea prudent pentru a nu pune în cumpănă mijloacele sale și acele ale otomanilor, prea cuminte pentru a se încrede în cuvintele papei și ale celorlalți domni creștini, el nu căuta cuceriri, ci ținea numai să apere ființa țării sale — a moșiei sale, cum se spunea atunci. Această apărare a ființei țării sale nu o concepea însă Ștefan numai față de turci, ci față de toți vecinii săi.

Ținta lui Ștefan fiind apărarea ființei Moldovei, el nu putea duce decît o politică

Marea biruință obținută de Ștefan cel Mare la Codrîi Cosminului (26 octombrie 1497), immortalizată pe pînză de Th. Aman

defensivă și, ca atare, nu putea adopta decât o strategie defensivă. Rezultatele ce se cereau acestei strategii defensive nu erau însă numai pasive — respingerea dușmanului — ci pozitive — distrugerea celui ce calcă pământul românesc. Pentru a zdrobi pe dușman, care întotdeauna era superior numericeste, ca organizare ofensivă și ca armament, trebuia însă ca, înainte de a-l lovi, să i se micșoreze forțele, așa că izbirea ce ulterior trebuia să aibă loc să poată fi favorabilă moldovenilor. Pentru măcinarea (uzarea) forțelor adversarului, domnitorul moldovan dispunea de un instrument admirabil: soldatul plugar moldovan. Acesta, interesat la apărarea țării, era gata a sacrifica produsul vremelnic al muncii sale, pentru a păstra fondul (ceea ce a îngăduit lui Ștefan a face acele devastări voluntare ale țării care au uzat pe vrăjmași), grație bogăției în cai a țării, era mobil și dispunea de un armament și o îmbrăcăminte prielnică luptei de hărțuire, pentru care viața zilnică plină de primejdii și vinătoarea erau o excelentă pregătire.

Zdrobirea dușmanului ce trebuia să urmeze nu se putea face însă decât dacă dușmanul nu se putea folosi, pe cîmpul de luptă, de superioritatea efectivelor și de cavaleria sa în masă, de unde nevoia de a-l aduce la loc strîmt și acoperit cu mlaștini sau cu păduri. În acest chip, moldovenii au zdrobit, rînd pe rînd, pe unguri, poloni și turci.

Pentru a ne da seama de chipul cum se dădeau bătăliile pe vremea lui Ștefan cel Mare, voi descrie două din bătăliile sale, și anume cele de la Baia (15 decembrie 1467) și de la Racova (10 ianuarie 1475).

În noiembrie 1467, Mateiaș Corvin, supărat pe domnitorul Moldovei din cauza cuceririi de către acesta a Chiliei, din cauza incursiunilor făcute în Ardeal, din cauza încurajării de către domnul din Suceava a răsculării nobililor din Ardeal în vara aceluiași an și, probabil, ațîțat de Petru Aron, refugiat la curtea ungurească, se hotărăște a ataca pe Ștefan cel Mare și în acest scop își adună armata în Țara Birsei, sosind și el la Brașov, la 11 noiembrie.

Ștefan, bine informat ca de obicei, întărește pasul Oituzului și-l ocupă cu o parte din trupele sale, probabil cele locale.

Mateiaș, înaintînd, dă de moldovenii puși pentru paza pasului. Aceștia rezistă dirz, ceea ce silește pe unguri a da repetate atacuri, în care pierd multă lume. Mulțumită numărului lor covârșitor, ostașii lui Mateiaș reușesc, în cele din urmă, să forțeze trecerea și intră la 19 noiembrie în Tirgul Troțuș. Ard acest tirg care avea atunci o importanță destul de mare și, apoi, înaintează, arzînd, prădînd și omorînd, prin Bacău, pînă la Roman, hărțuîți însă necontenți de moldoveni. În Roman, ungurii stau de la 29 noiembrie la 7 decembrie, amăgiți fiind de negociațiunile de pace ce le propune Ștefan, cu scopul de a mări încrederea în atotputernicia sa, a lui Mateiaș. Din Roman, ungurii pleacă la 7 decembrie, după ce dau foc tirgului și palâncii (cetății

de lemn) ce înconjură orașul. Ei se îndreaptă cu grosul armatei spre Baia, unde sosesc la 14 decembrie. În acest timp, o parte mai mică a oștirii ungurești se îndreaptă spre Tirgul Neamț, căruia îi dau foc.

În vremea aceasta oștile lui Ștefan, care se retrăseseră luptînd mereu, se adună în văile Șomuzurilor, păstrînd însă, prin iscoade, contactul cu ungurii.

Detășamente moldovenesti ocupă toate potecile ce duc la Baia peste munți. Ungurii, obosiți și încrezuți, nu iau îndestulătoare măsuri de pază apropiată, așa că nu știu ce fac moldovenii. Cum inserează, oastea moldovenească, care se apropiase de oraș, îl înconjură din toate părțile și, pe la mijlocul nopții, se aruncă năvalnic asupra locuitorilor în care se odihnesc dușmanii, le dau foc și zdrobesc pe ungurii surprinși și buimăciți de somn și de vin. Puțini dintre aceștia scapă, prin poteci, în Ardeal.

Totuși, unii scapă și scapă pentru că nu se executase, pe deplin ordinul lui Ștefan de a se ocupa toate potecile; neexecutarea era datorită, după unele cronici, trădării. Printre cei care se salvează astfel se află și Mateiaș, purtînd în spate mai multe rani de săgeți. Nici un ungur nu mai calcă pământul Moldovei ca dușman, atîta vreme cît a mai domnit Ștefan.

La sfîrșitul anului 1474, o puternică armată turcească se afla în Muntenia, de unde se îndreaptă asupra Moldovei. Trupele de acoperire moldovenesti opun o primă rezistență la graniță, după care se retrag pe valea Birladului, hărțuînd mereu atît coloanele de marș cit, mai cu seamă, convoiurile turcești care înaintau cu greu prin mocirlele și noroiul din șesul Birladului.

Ștefan alesese ca loc pentru bătălie o poziție de-a curmezișul văii, într-un loc unde aceasta era mai strîmtă. El întărise dealurile din dreapta și din stînga cu șanțuri și cu abatisse (copaci răsturnați); pusese în acele șanțuri acele dintre trupele sale care erau armate cu arme de foc și cite zece tunuri la fiecare flanc. Grosul forțelor sale îl adăpostise în pădurile de pe dealurile din stînga Birladului, iar el sta într-un loc — probabil între ambele sale grupe de forțe — de unde putea să vadă tot ceea ce se petrecea și de unde îi era cu putință să conducă lupta. Turcii, urmărind trupele de acoperire moldovenesti, dau pe neașteptate — din cauza ceții — peste trupele așezate de Ștefan de-a curmezișul văii. Aceste trupe deschid un foc viu asupra osmanliilor, care au o clipă de nedumerire, dar caută apoi să se desfășoare. Desfășurarea le este foarte grea, din cauza locului strîmt, a mlaștinilor și a ceții.

Cu toată dezordinea ce rezultă în rîndurile lor, turcii se aruncă asupra trupelor creștine din față și reușesc, mulțumită precumpănirii numărului lor, număr ce este mereu mărit prin trupele de la grosul coloanei, să zdrobească, după lupte crîncene, rezistența îndrăjită și mai presus de orice laudă a trupelor noastre din vale. Atunci Ștefan, care, pre-

cum am zis, urmărea lupta din lături, vede că a sosit clipa hotărâtoare. El se pune în capul moldovenilor, ascunși în pădure, și susținut de artileria sa, care redeschide focul, năvălește asupra flancului și spatelui turcilor.

Ieșirea neașteptată a acestei mase mari — și întunecoasă la vedere, cum întunecos era și adăpostul unde fusese ascunse până atunci —, rostogolirea de pe deal în vale, asemănătoare cu a unei mingi de zăpadă ce părea că se mărește pe fiecare clipă, surprinde pe dușmani. Obosiți de înaintarea prin zloată și prin lupta de până atunci, zăpăciți de ceață, de chiotele moldovenilor, prinși între două focuri, ostașii lui Mahomed al II-lea fac, desigur vitejește, după firea lor, dar cu greu, față noului atac. Acest soi de a comanda, stînd în afara luptei, este cu totul nou și deosebit de ce se făcea atunci. El arată bine cât se gîndise Ștefan la problema conducerii luptei, lucru ce nu l-a împiedicat ca în faza hotărâtoare să se pună în capul unității ce dădea izbirea hotărâtoare.

O jumătate de veac după această luptă, un gînditor de seamă — Neagoe Basarab — era să recomande fiului său de a nu lua loc, după obiceiul vremii, în primele rînduri, ci înapoi sau pe un flanc, de unde putea vedea și conduce ansamblul.

În cele din urmă, ei [otomanii] sînt înfrinți și nevoiți a fugi pe la izvoarele Similei spre Siret și Dunăre, urmăriți de aproape de moldoveni, care distrug resturile fugărite fără cruțare, dar și fără odihnă, cum se cuvenea aceluia care călcase pămîntul sfînt al Moldovei.

Acestea fiind faptele, să vedem acum ce învîtăminte se pot scoate din ele asupra chipului de a da lupta pe vremea lui Ștefan cel Mare. Învățăminte care, de altfel, sînt întărite de știrile mai puțin complete ce le avem asupra celorlalte războaie și bătălii ale lui Ștefan.

Și în anul 1467, și în 1475, și în celelalte războaie, dorința de a feri pămîntul Moldovei de călcarea vrăjmașilor, ispita de a încerca să zdrobească pe aceștia din urmă în afară de granițele țării trebuie să fi fost mari, dar tradiția, organizarea (armata moldovenească nu era o oștire de meseriași [mercenari], ci ridicarea în masă a țării și cu o asemenea armată nu se putea face război ofensiv), preocupîndu-se numărului forțelor dușmanului au cîntărit mai greu la omul cumpănit și cuminte care era Ștefan.

De asemenea, Ștefan trebuie să se fi întrebat dacă era bine numai să întîmpine pe vrăjmaș la graniță și să-l respingă sau putea încerca mai mult. Spre a-și impune voința, care era de a fi lăsat să trăiască în pace, trebuia să zdrobească armata dușmană. Or, această zdrobire nu se putea obține la graniță, din cauza disproporției forțelor. Era nevoie, deci, a uza, a toc pe adversar — moral și material —, de a-i măcina puterile, pînă ce se ajungea, dacă nu la o superioritate a forțelor proprii, dar cel puțin la o egalitate cu cele dușmane. Această tocire, această măci-

nare a forțelor inamice nu se putea căpăta decît cu timpul și numai printr-o necurmată hărțuire și prin depărtarea din ce în ce mai mult și cît mai mare a dușmanului de izvorul mijloacelor sale [de aprovizionare], distrugîndu-se în același timp merindele și holdele proprii. Iubirea de țară a moldovanului și organizarea de atunci înghînduiau adoptarea acestui chip de luptă, căci moldovanului îi priia mai bine a pierde o holdă, decît de a fi de-a pururi rob.

În timpul acestei faze a războiului, în lupta dintre voințele celor două adversari, aceea a lui Ștefan, dirză, hotărîtă și știind ce vrea devine din ce în ce mai precumpănitoare.

Pentru a putea ajunge la luptă cu Ștefan, dușmanul era silit să înainteze mereu. Nu poate însă impune lupta armatei moldovene, căci aceasta — ca o adevărată nălucă — se retrage mereu, hărțuind fără conținere flancurile și spatele armatei dușmane, aducîndu-i pierderi în oameni, în material, în timp și mai cu seamă obosind-o prin aceea că simte cum că voința adversă nu este înfrîntă.

Dușmanul hărțuit mereu, dorind însă să deie lupta cu moldovenii, cînd dă de poziția organizată de Ștefan crede că din nou acesta va opune una din acele rezistențe momentane cu care-l înșelase pînă atunci și dă buzna înainte ca să nu-l scape moldovanul din mînă. Dar acum este prins în cursă (capcană) și rolurile se schimbă. Noaptea — la Baia; trupele așezate de-a curmezișul văii Birladului — la Racova; pătura — la Dumbrava Roșie ținutuesc locului pe dușman și îl împiedică să se desfășoare și să ieie cuvenitele măsuri. Inamicul este ținut locului. Ochiul priceputului căpitan lasă să urmeze lupta pînă ce vede că a sosit clipa hotărâtoare. Și deodată masa oștirii, ascunsă pînă atunci în pădure, se rostogolește urlînd și chiudînd dintr-o coastă sau din spate, sau din toate părțile într-un iurăș turbat asupra dușmanului. Îl cuprinde din mai multe părți și-l nimicește. O nouă izbîndă a cîtorului de la Putna se înseamnă pe răbojul trecutului neamului.

Cum a găsit Ștefan acest chip de a lupta, cum l-a născocit?

Ștefan nu l-a născocit, căci același chip l-au folosit și premergătorii săi și pentru a înfringe pe Carol Robert la Posada, și pentru a căpăta izbînzile lui Vlaicu Vodă, lui Mircea, lui Tepeș, în Muntenia, cum l-au folosit și moldovenii în 1359, și Bogdan, tatăl lui Ștefan cel Mare, la Crasna în 1450.

Nevoia de a-și apăra „sărăcia și nevoile și neamul”, firea neamului și organizarea social-politică asemănătoare au produs și la moldoveni și la munteni un chip de a lupta la fel.

Rezultatele au fost mărețe și au izbăvit țările noastre mulți ani de la stăpînire străină. Și dacă rezultatele obținute pe cîmpul de luptă final au fost mărețe, ele se datoresc și cinstesc deopotrivă și pe căpitani care au îndrămat luptele și pe ostași care le-au făcut.

Radu R. ROSETTI

Una dintre primele jertfe ale dictatului de la Viena

La 11 septembrie 1940, familia Lazea din comuna Lerești, județul Argeș, primea următoarea telegramă: „Fiul dumneavoastră, locotenent Lazea Dumitru, a căzut la datorie în fața trupelor ungare în ziua de 4 septembrie 1940”, fiind înmormintat la Debrețin — Ungaria. Pe baza documentelor de la filiala Arhivelor Statului Pitești vom încerca să reconstituim evenimentele care au dus la tragicul sfârșit al acestui ofițer român căzut după odiosul dictat de la Viena.

Născut la 30 ianuarie 1911 în comuna Lerești, Dumitru Lazea a urmat cursurile școlii primare la Liceul „Dinicu Golescu” din Cîmpulung Muscel, apoi pe cele ale Școlii militare de infanterie din același oraș. La sfârșitul lui august 1940, locotenentul Lazea era comandantul Plutonului 3/7 grăniceri pază Diosig, județul Bihor, de la granița cu Ungaria. Conform instrucțiunilor primite, plutonul avea ordin ca în urma situației create prin nedreptul dictat fascist de la Viena să se retragă în ziua de 4 septembrie 1940, după ora 20, pînă atunci trebuind să asigure paza frontierei.

În dimineața acelei zile de 4 septembrie 1940, locotenentul Lazea, însoțit de un caporal, a plecat din Diosig, de la reședința plutonului, în comuna Secueni, pentru convorbiri telefonice urgente. S-a înapoiat pe la prînz și i s-a adus la cunoștință că jandarmi și soldați horthyști, încălcînd consemnele primite, s-au strecurat în Diosig. Imediat a ordonat plutonului să pornească în urmărirea acestora. În timpul îndeplinirii misiunii grănicerii români au fost atacați de soldați horthyști. În confruntare, plutonul a pierdut cinci oameni și a avut un rănit. Lazea a ordonat retragerea, încercînd să se adăpostească într-o curte, unde a fost însă impresurat de horthyști, militari și civili.

În urma celor întimplute, locotenent-colonelul Pompiliu Pîrvulescu, comandantul Grupului 7 grăniceri-pază Alba Iulia, solicită la 15 septembrie 1940 comisiei mixte româno-maghiare de la Turda clarificarea situației locotenentului Dumitru Lazea, despre care era informat că a fost rănit și, neputînd fi evacuat de către grănicerii români, ar fi

fost transportat la spitalul din Debrețin, unde a decedat și a și fost înmormintat. Se cerea, de asemenea, deshumarea și predarea cadavrului pentru a fi reînhumat în România. Din procesul-verbal încheiat în ziua de 30 septembrie 1940 de oficialități române și ungare, la Lőkőshaza, rezultă că a fost identificat locotenentul de grăniceri Lazea, dar la cererea părții române de a se efectua autopsia, comisia maghiară a declarat că nu permite deschiderea sicriului decît dacă va fi transportat pe linia de frontieră. A doua zi, 1 octombrie, părțile au semnat un act medical legal din care rezulta cauza morții: hemoragie cauzată de ruperea arterei renale stîngi, provocată de un glonte de armă de foc. În aceeași zi, pe pămîntul patriei, fostului locotenent Lazea i s-au dat toate onorurile de către o subunitate românească de infanterie. Pe 3 octombrie, primea aceleași onoruri la Cîmpulung Muscel și, apoi, în comuna sa natală, Lerești, unde a fost înmormintat.

Prof. Adrian SĂVOIU,
prof. Nicolae BĂDICU

PLANSELE NOASTRE

①-④ Glorioasă epocă inaugurată de cel de-al IX-lea Congres al partidului, epoca celor mai grandioase realizări obținute de poporul nostru în toate domeniile vieții politice, economice, sociale și culturale, epocă purtînd numele conducătorului iubit, ctitor de țară și de istorie, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, președintele Republicii, a transformat chipul patriei, îmbogățind-o cu mari ctitorii ce vor rămîne peste timp ca minunate efii ale voinței poporului român de a trăi și munci în libertate, pace, demnitate și independență, înflăcărat de înaltele idealuri ale socialismului și comunismului.

În imagini, cîteva dintre mărețele ctitorii ale Epocii Nicolae Ceaușescu: a) Canalul Dunăre—Marea Neagră (care, împreună cu Canalul Poarta Albă—Midia-Năvodari, totalizează cca. 100 km), peste care se arcuiesc moderne poduri pentru circulația rutieră și feroviară; b,c) metrourile bucureștene, care în acest an va atinge o lungime de 60 km; d) moderne ansambluri urbanistice la Piatra Neamț; e) complexe de odihnă și sănătate pe malul Mării Negre, la Olimp; f) platforma de foraj marin „Gloria”

ALBUM ISTORIC

CTITORII ALE EPOCII

b

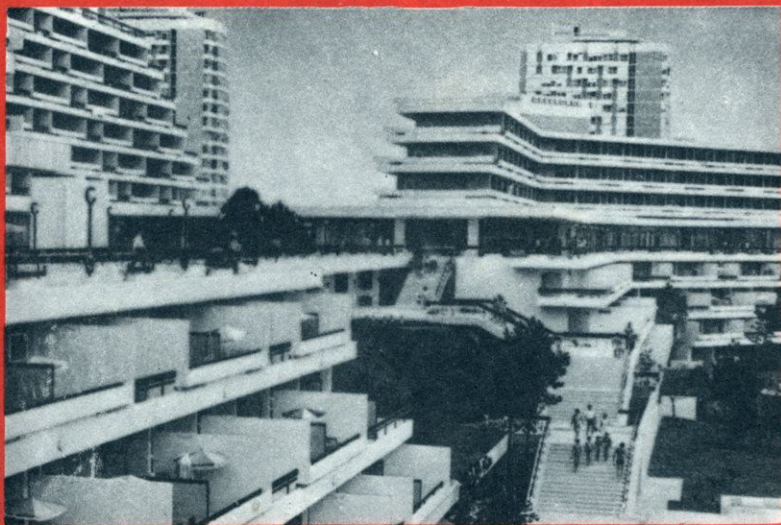

c

NICOLAE CEAUȘESCU

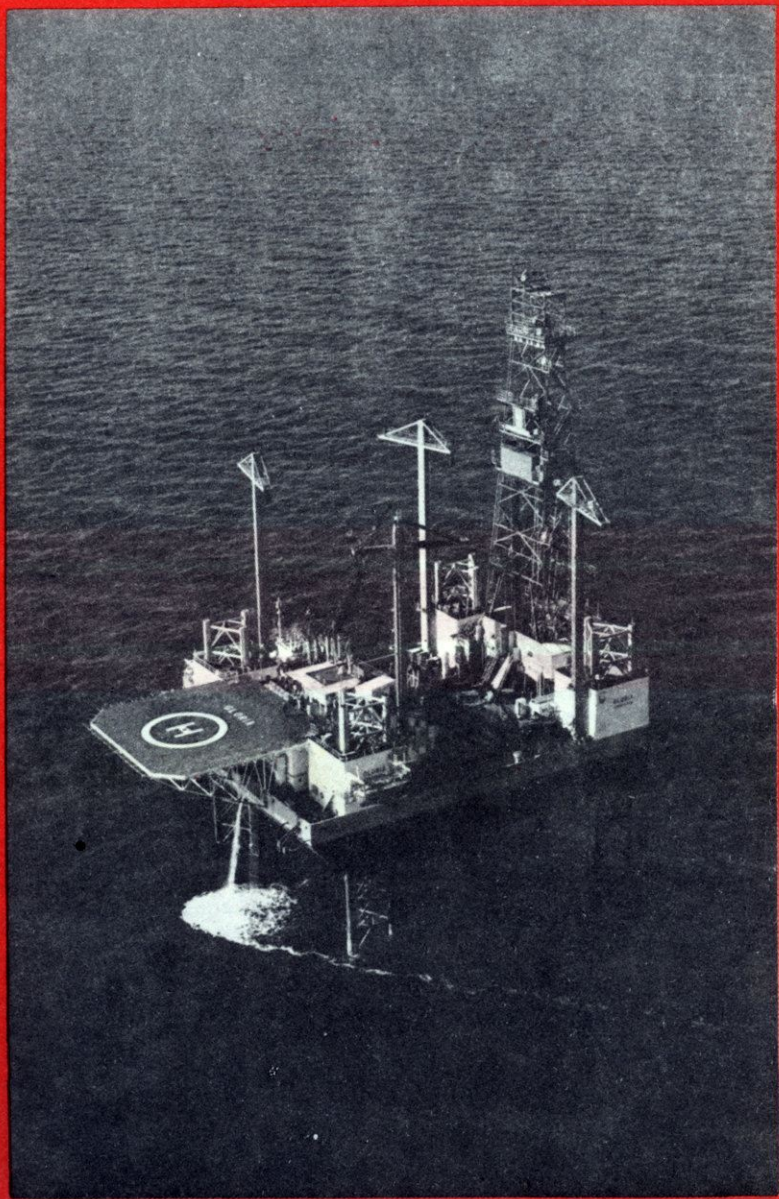

d

e

ALBUM ISTORIC

PE URMELE STRĂMOȘILOR (XXXV)

Cum am văzut în episodul trecut¹, după victoria lui Mitridate din portul Calcedon, conducerea armatei romane a fost încredințată lui Pompei, viitorul triumvir, alături de Crassus și Cezar.

Conducător militar abil, Pompei, a știut să desfacă încet-încet sistemul de alianțe pe care îl crease Mitridate și să-l izoleze pe acesta. A reușit chiar să cîștige prin corupție și pe unii din fiii și oamenii de încredere ai lui Mitridate, în primul rînd pe Pharnaces, moștenitorul tronului, care a declanșat o răscoală a armatei împotriva bătrînelui rege. Retras la Panticapaeum (azi Kerçi) din Bospor, pe care dorea să-l transforme în capitală a regatului Pontului și Bosporului Cimmerian, Mitridate s-a văzut asediat chiar de către fiul său.

Sfîrșitul regelui Pontului a fost dramatic. Pierzînd orice nădejde, a vrut să se sinucidă, dar otrava luată nu și-a făcut efectul, întrucît încă din tinerețe, temîndu-se să nu fie asasinat își obișnuise organismul cu diverse otrăvuri, luînd doze progresive ca antidot. (Procedul a rămas cunoscut în medicină sub numele de mitridatizare). Pentru a-și curma zilele, a cerut atunci unui slujitor să-l străpungă cu pumnalul.

Destinul său dramatic a impresionat pe contemporani (Pompei însuși i-a făcut funeralii, cu toate onorurile), ca și pe urmași. După cum am văzut marele scriitor francez Racine (1639-1699) și-a intitulat una dintre tragediile sale *Mithridate*. Marele dramaturg francez, cunosător, între altele, al istoriei românilor și prin intermediul unei scrieri a lui Nicolae Milescu Spătarul (cum au dovedit-o recente cercetări), făcea în această piesă aprecieri elogioase privitoare la geto-daci, socotindu-i printre popoarele dezvoltate ale Europei, la a cărei „intrare” se situau: „Vă îndoiiți — afirmă Mitridate într-una din replici — că Euxinul mă va duce în două zile/În locurile unde Dunărea vine să-și încheie cursul/ Că alianța jurată de scit mie/ Nu-mi va preda în aceste locuri intrarea Europei/ Primită în porturile lor, crescînd în număr cu oștenii lor./ Ne vom vedea tăbăra în mulțită pas de pas./ Daci, panonieni, mindra Germaniei/ Toți nu așteaptă decît o căpetenie împotriva tiraniei/ Împotriva Imperiului roman, care amenința independența popoarelor respective”.

Și alți oameni de cultură au fost impresionați de personalitatea și destinul tragic al regelui Pontului. Între aceștia, Mozart, autor al unei opere intitulate *Mitridat, Re di Ponto*.

Adversar neîmpăcat al tendințelor expansioniste ale romanilor, Mitridate VI Eupator rămîne în primul rînd unul dintre personajele de seamă ale istoriei antice, interesul pe care i l-au

acordat de-a lungul vremii istoricii fiind o dovadă în acest sens.

Iată, în continuare, noi fragmente din scrierea lui J.F. Vaillant *Achemenidarum imperium sive Regum Ponti, Bosphori et Bithyniae historia*:

„Mitridate și-a dat cuvîntul că nu va face niciodată pace cu romanii din pricina lăcomiei acestora și că nu le va preda pe nimeni și că nu va întreprinde nimic altceva decît ceea ce este în folosul tuturor [semințiilor asiatice aliate].

Acel loc fortificat unde se retrăsese regele Mitridate este numit în ora de către Plutarh și Sinoria de către Strabon, fiind situat la hotarul dintre Armenia Mică și Armenia Mare.

Aici a împărțit daruri celor care l-au însoțit; le-a dăruit, de asemenea, veșminte de preț și, în afară de acest lucru, le-a dat o otrăvă mortală, spre a fi purtată de către fiecare din prietenii lui, pentru a nu cădea prizonieri în minile dușmanului.

Mitridate a mers apoi pe teritoriul unor neamuri scitice, mulți regi din acele ținuturi dîndu-i ascultare din pricina faimei faptelor de arme săvîrșite de el; a primit și a dat multe daruri și i-a atras și pe ei în alianța sa.

Însă pierzînd nădejdea trecerii prin ținutul locuit de zygi, din cauză că locurile erau foarte dificile, s-a îndreptat cu mare greutate către țărmul Mării [Negre].

Pompei, urmînd drumul către nord merse pe mare, călăuzindu-se cu ajutorul stelelor; Servilius veni în întîmpinare și se întîlni cu flota la riul Phasis [riu în Colchida antică în prezent Pasin, în Armenia]. Cu flota, [Pompei] putea controla Pontul, dar atacurile înverșunate ale lui Mitridate, care se ascunseseră printre neamurile care locuiau în Bospor și pe malul Lacului Maeotid [Marea de Azov], i-au provocat mari greutăți.

După ce a devastat ținutul în care locuiau albanii și după ce s-a făcut pace cu ei și cu iberii [ambele neamuri locuind în Caucaz] Pompei s-a îndreptat către Armenia Mică, iar din Armenia a plecat în Siria, unde a stat pe timpul anotimpului friguros.

În vreme ce Pompei se afla în Siria și în Iudea, Mitridate a ocultat Pontul Euxin și a ocupat Panticapaeum care se afla în Europa fiind un antrepozit situat în strîmtorarea Pontului. De aici, a trimis soli la Pompei, care zăbovea încă în Siria, făgăduind că va da tribut poporului roman, dacă i se va înapoia regatul părintesc. Cînd Pompei a pretins ca regele să vină el însuși pentru a cere acest lucru (după cum mai înainte venise și [regele Armeniei] Tigranes), Mitridate a refuzat, dar a fost de acord să-i trimită ostateci pe fiii și pe prietenii săi.

¹ Magazin istoric, nr. 7/1989.

El l-a desemnat, apoi, ca moștenitor al tronului Pontului pe unul dintre fiii săi, Pharnaces. Acesta [fiind însă devotat romanilor] i-a întins felurite capcane tatălui său.

Știind că armata regelui Pontului nu dorește participarea la expediția plănuită prin Alpi¹, [Pharnaces] i-a ațîțat în timpul nopții pe dezertorii din tabăra romană, ce se alăturaseră lui Mitridate și își aveau corturile în apropiere de Mitridate și i-a îndemnat să se dezică de tatăl său; spre a-i convinge, le-a prezentat, exagerând, pericolul în care s-ar afla dacă ar merge împreună cu Mitridate în Italia. În aceeași noapte i-a trimis pe soli către taberele aflate în apropiere; după ce i-a cîștigat de partea lui și pe soldații care se aflau acolo, dimineața s-a declarat răscăla.

La auzul strigătelor, Mitridate a trimis slujitori pentru a afla ce doresc: aceia, neprefăcîndu-se, ziseră că vor ca fiul lui Mitridate să fie rege, adică să fie schimbat bătrînul deoarece era devotat eunucilor [ca în multe monarhii orientale și în regatul Pontului puterea administrativă, financiară ș.a. era deținută de dregători aleși din rîndul eunucilor] și, totodată, ucigaș al multora dintre fiii, comandanții și prietenii săi. Mitridate a ieșit înaintea soldaților, cu gîndul de a ține un discurs, dar soldații au continuat să-l aclame pe Pharnaces ca rege și i-au pus pe frunte un sul de pergament din templul sfînt, în semn de recunoaștere a atribuțiilor sale.

În aceeași zi, după ce l-a implorat în zadar pe fiul său, se spune că Mitridate a strigat că va muri, pronunțînd aceste cuvinte: «Datorită faptului că Pharnaces poruncește ca să mor, vâ rog, pe voi, dacă sînteți dumnezeii strămoșilor mei, ca și el, Pharnaces, să audă cîndva aceleași cuvinte de la proprii săi copii». Și coborînd pe dată, a împărțit otravă tuturor soțiilor, concubinelor și fiicelor sale.

Moartea lui Mitridate, după relatările lui Dio Cassius și Apian, s-a petrecut astfel: «După ce acesta a scos otrava dintr-o cutioară pe care o purta tot timpul asupra sa o amestecă cu pumnalul, însă două fete cărora li se făcea educația la curtea lui, pe nume Mithridatis și Nyssa, care fuseseră făgăduite de soții regilor Egiptului și al Ciprului, îl opriră să bea, golind ele cupa, puterea otrăvii pîtrunzîndu-le în vine fără întîrziere; însă asupra lui Mitridate otrava [rămăsă în cantitate mică] nu avea nici un efect, datorită obișnuinței zilnice cu otrăvurile, prin care voia să se ferească de cei care ar fi vrut să-l otrăvească. A vrut atunci să-și curme zilele cu sabia. Dar din pricina vîrstei și a nenorocirilor pe care le îndurase, precum și a otrăvii pe care o luase, era lipsit de vlagă, drept care lovitura de sabie pe care și-a dat-o singur nu și-a atins scopul».

Mitridate l-a poruncit atunci lui Bituitus sau, conform numelui care apare pe monede, lui Bitovius galul, să-l ucidă, ca nu cumva, prins de dușmani, să fie purtat în cortegiul triumfal al învingătorilor săi; acest gal, mișcat de rugămintele regelui Mitridate, și-a împlinit datoria.

În acest chip a pierit Mitridate la Panticapaeum, în Bosporul Cimmerian, un bărbat care știa cînd trebuie să tacă și cînd să vorbească, foarte aprig la vreme de război, deosebit prin înșușirile sale, iar

într-o vreme ajutat de soartă; întotdeauna extrem de generos, cel dintîi la sfat, soldat cu arma în mînă cum scrie Velleius Paterculus (Cartea 2, cap. 18). În sfîrșit, se zice despre el (Cicero, în discursul despre *Lucullus*) că a fost cel mai mareț rege de la Alexandru Macedon încoace.

După aceea, Pharnaces i-a îmbălsămat trupul în saramură, pentru a se conserva și a putea fi transportat și a dus cadavrul lui Mitridate la Sinope, pe bordul unei trimere și împreună cu el a trimis și un număr de ostateci, de neam grec și barbar, rugîndu-se [de Pompei] să i se permită să stăpînească fie regatul părintesc sau doar regatul Bosporului; pe care fratele său Machares îl primise de la Mitridate.

În acest chip povestește Plutarh sfîrșitul lui Mitridate. Pe cînd Pompei nu era prea departe în Arabia, și chiar în aceeași zi în care își stabilise tabăra lîngă cetatea Petra, au venit în goană din Pont soli aducînd fericita veste. Pompei a anunțat armata că Mitridate își pricinuise singur moartea, din pricină că fiul lui Pharnaces se despărțise de el. Le-a mai zis soldaților că Pharnaces ocupase acea regiune și că a scris că face acest lucru în folosul său și al romanilor. Apoi, după datină, armata a adus sacrificii rituale și a benchetuit, după ce au fost ucîși șase sute de dușmani, care erau aproape în totalitate [soldați] ai lui Mitridate.

Pompei, după ce a fost încoronat [cu laurii victoriei] într-un chip atît de neașteptat, deîndată și-a pus în mișcare trupele din Arabia înapoi. Străbînd toate provinciile care se aflau în drumul său, a ajuns la cetatea Amisus și acolo a găsit multe daruri trimise de către Pharnaces, precum și alte persoane din familia regală, ba chiar și trupul lui Mitridate, pe care l-a recunoscut după cicatricele vechilor sale răni.

Mitridate a fost înalt de statură, după cum o arată armura sa trimisă de el la Delphi și apoi la Nemea. A avut o constituție atît de robustă, încît era cel mai puternic la călărie și la aruncarea sulitei și într-o singură zi a parcurs o mie de stadii [aproximativ 185 km], schimbînd caii pe care călărea. Se pricepea, de asemenea, să conducă și care [de luptă] avînd înhămați cîte opt cai.

Socotind că odată cu moartea lui Mitridate s-a încheiat dușmănia dintre romani și cei din Pont, Pompei a încredințat trupul acestuia celor care s-au îngrijit mai înainte de îmbălsămarea lui, spre a fi înmormîntat regește, după ce a mai adăugat el înșuși o sumă de bani. A dat poruncă apoi să se ridice la Sinope un monument regesc, spre a fi lăudat datorită remarcabilelor fapte săvîșite de el, fiind cel mai mare dintre regii vremii sale. Alaiul triumfal al lui Pompei a fost impresionant, numărînd 700 corăbii și 324 persoane, între care se numărau regi clientelari ai lui Mitridate, comandanții de oști și guvernatori de provincii (satripi) ai acestuia. Între aceștia se afla Tigranes, fiul lui Tigranes, regele Armeniei, împreună cu soția și cu fiica sa, precum și soția lui Tigranes cel Mare, Zosima. Apoi sora lui Mitridate și cinci fii ai acestuia: Artapharnes, Cyrus, Oxathres, Darius, Xerxes, precum și două fiice, Orsabarhis și Eupatra. A mai fost adus și regele colchidilor, Olt-haces, precum și regele iudeilor Aristobulos, de asemeni tiranii cilicienilor, precum și femei de neam regesc din seminția sciților, trei comandanți de oști ai iberilor, doi comandanți de oști ai alba-

¹ Mitridate intenționa să întreprindă o expediție împotriva Italiei, trecînd prin tinuturile sciților și ale peonilor (Cf. Plutarh, *Vieți paralele*, vol. IV, p. 284).

nilor, Menander din Laodiceea, care fusese comandantul cavaleriei armatei lui Mitridate. La triumf, au mai participat ostacei de neam alban și iber, precum și ostacei ai regelui din Comma-gena. Toți aceștia au fost puși să treacă prin fața Senatului roman, după care — conform tradiției — urmau să fie decapitați, ceea ce Pompei nu a făcut, urmărindu-și scopurile sale privind stăpânirea asupra Romei. Au fost aduse nenumărate trofee, în număr egal de la fiecare bătălie de la care au fost luate.

În convoiul triumfal — arată Apian — erau purtate și efigiile celor care nu erau de față. Erau înfățișați Tigranes și Mitridate, luptând, fiind învinși și puși pe fugă. Era înfățișată chiar apărarea lui Mitridate în timp ce era asediat, precum și chipul în care a fugit pe furie în timpul nopții, iar în cele din urmă era înfățișată înșăși moartea acestuia. Erau zugrăvite și fecioarele care l-au întovărășit, în moarte, pe Mitridate. Erau purtate tablău cu chipurile fiilor și fiicelor lui Mitridate, care muriseră înaintea lui, precum și chipuri de zeiță, înveșmântate conform obiceiului locului.

Pompei însuși mergea într-un car tras de doi cai, fiind îmbrăcat, după cum se zice, cu hlamida lui Alexandru Macedon. Carul lui Pompei era urmat de cei care l-au întovărășit în acea expediție, adică de comandanți de oaste, care veneau parte călare, parte pe jos.

Acesta a fost înțitul triumf al lui Pompei, care a avut loc în cea de-a treia zi de la calendele lunii octombrie [la 4 octombrie]. Cu o zi înainte de calendă [la 30 septembrie], de ziua sa de naștere, a primit — cum povestește Pliniu — o masă de joc de zaruri, în care zarurile jucătorilor erau confecționate din două pietre cu latura de patru picioare [1,20 m]; pe masă erau o Lună din aur, în greutate de 30 de livre, nouă vase din aur bătute cu pietre prețioase, trei steaguri de aur, al Miner-vei, al lui Marte și al lui Apollo. Trezeci și trei de coroane din perle, un munte pătrat, de aur cu cerbi și lei și pomi de tot felul, înconjurat de o acoperitoare din aur. Printre bogății mai figura și un muzeu [templu al muzelor] făcut din perle, pe al cărui acoperiș era montat un orologiu. Era înfățișat, de asemenea, chipul lui Pompei realizat din perle.

[Pompei] a purtat în convoiul său triumfal care de luptă, precum și târgi încărcate cu aur și tot felul de podoabe, printre care se afla și patul fiului lui Darius Hystaspes, precum și tronul și sceptrul lui Mitridate Eupator de asemenea, se afla o efigie bust din aur al lui Mitridate Eupator de opt coți, o statuie din argint a lui Pharnaces I (185-170 î.e.n.), precum și care din aur și din argint.

Destinul istoriei a făcut ca Pharnaces — urmașul la tron și, de fapt, cel ce contribuse decisiv la prăbușirea părintelui său — Mitridate VI Eupator — să urmeze aceeași cale politică, de luptă împotriva tendințelor expansioniste ale Romei, ce vizau independența unor state printre care și Pontul.

Războiul cu Mitridate II ridicase pe Pompei în culmea strălucirii. Întorcându-se din Orient, a încheiat, împreună cu Cezar și Crassus, celebra înțelegere secretă cunoscută sub numele de primul triumvirat, în anul 60 î.e.n. prin care puterea în

statul roman era împărțită între cei amintiți mai sus, fiecare năzuind însă, de fapt, să ajungă singur stăpînitor. După înfrîngerea lui Crassus în războiul cu parții și moartea acestuia (la Carrhae, în Mesopotamia; anul 53 î.e.n.), conflictul a izbucnit față. În anul 52 î.e.n., Pompei a fost desemnat *consul sine collega* (consul fără coleg), iar la 7 ianuarie 49 î.e.n., Cezar a fost demis din funcțiile publice, Pompei, fiind însărcinat cu apărarea republicii.

Trei zile mai târziu, Cezar trecea Rubiconul, rostind celebrele cuvinte *Alia iacta est* (zarurile au fost aruncate) declanșînd războiul civil. În fața impetuozității soldaților săi, Pompei s-a retras în Grecia, de unde, după înfrîngerea de la Pharsalos (9 august 48 î.e.n.), s-a adăpostit în Egipt, unde a fost asasinat din ordinul regelui Ptolemaios XIII.

Devenit dictator al Romei, Cezar și-a îndreptat atenția spre teritoriile din Orient, mai întîi spre Egipt, unde a intervenit în conflictul pentru tron în favoarea Cleopatrei și apoi în Asia Mică, acolo unde Pharnaces II dăduse semnalul luptei de eliberare. „Mîndru de soarta care i-a fost favorabilă — arată J.F. Vaillant în capitolul consacrat acestui rege, capitol realizat de asemenea prin coroborarea a numeroase relatări antice — Pharnaces a ocupat Pontul cu trupele sale. Acolo, regele învingător, care hotărîse să aibă aceeași soartă ca și tatăl său [adică să conducă lupta de eliberare a neamurilor din Orient], a asediat multe cetăți, a distrus bunurile cetățenilor romani, mîndrindu-se că a luat înapoi regatul tatălui său.

Auzind vestea, Cezar a venit cu armata, mai întîi în Cappadocia, și apoi în Pont, unde a primit solii trimiși de Pharnaces care au cerut îndurare pentru regele, amintindu-i că Pharnaces nu i-a dat nici un ajutor lui Pompei. Pharnaces spera să-l determine în felul acesta, pe Cezar să plece din Pont. Cezar le-a răspuns însă că nu poate lăsa nepedepsite nedreptățile făcute provinciilor [cetățenilor romani din această provincie], pregătindu-și oastea pentru lupta ce s-a dat la Zela.

În zorii zilei de 21 mai [47 î.e.n.] romanii i-au pus pe fugă pe ostașii lui Pharnaces, care a fugit și el însoțit de cîțiva călăreți. Dînd știre la Roma despre rapiditatea cu care a avut loc această înclăstare, Cezar a scris două trei cuvinte: *Veni, vidi, vici* (am venit, am văzut, am învins).

Pharnaces s-a refugiat la Sinope, iar Cezar s-a întors în Bithynia, numindu-l loctîitor pe Domitios. Acesta — după cum povestește Dio Cassius — l-a aruncat în închisoare și apoi l-a omorît pe Pharnaces. Astfel fiul [Pharnaces] a fost învins de către Cezar, după cum tatăl [Mitridate] a fost învins de către Pompei.

Potrivit altor autori antici, Pharnaces și-ar fi cauzat singur moartea, nesuportînd umilinta robiei. Nici învingătorul său nu a avut însă o soartă mai favorabilă. În ziua idelor lui martie (15 martie) a anului 44 î.e.n., Cezar murea, asasinat în Senat chiar de fiul său adoptiv, Brutus. Care, la rîndul său, avea să moară în lupta cu Antonius, mort, apoi, în urma îndelungatului conflict cu Octavianus. ■

Ion POPESCU-PUȚURI

¹ În mod obișnuit Senatul desemna doi consuli.

DECEMBRIE 1944.

Operația „STRAJĂ PE RIN”

În zorii zilei de 16 decembrie 1944, pe un timp nefavorabil, frontul american din Ardeni este spart într-un sector pe o lărgime de peste 100 km. După succesul operației „Overlord” (Magazin istoric, nr. 3-5/1984), care l-a durut ca o umilință personală, Hitler vrea să se răzbune. Trădarea câtorva generali, între care Rommel, preferatul său, îi picură în suflet otrava neîncrederii. Nu mai ascultă sugestiile statului său major, fiind hotărât să nu-și mai urmeze decât propria inspirație.

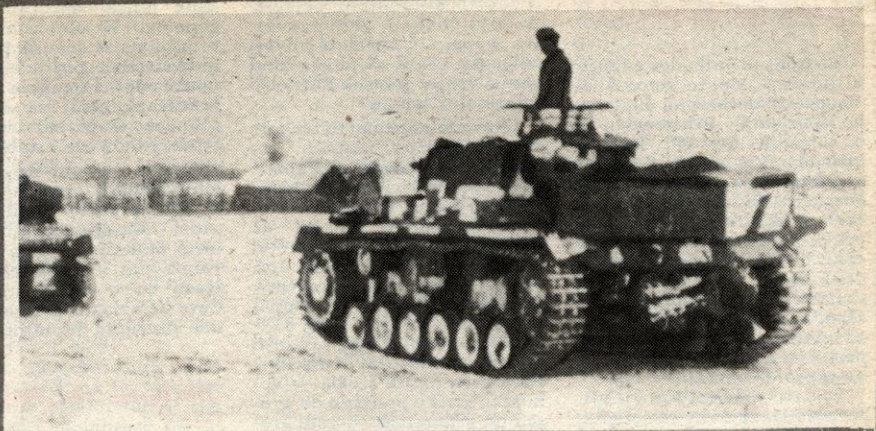
Într-un moment în care Reichul nazist a intrat în agonie, Führerul recurge la o încercare disperată: regrupează rămășițele trupelor de ocupație din Franța și Belgia, formează noi divizii și le trimite într-o îndrăzneță contraofensivă în Belgia, în regiunea pădurii și a munților Ardeni. Este o ultimă tentativă prin care Führerul speră să înainteze spre Anvers.

Patru zile mai târziu, se conturează clar pericolul încercuirii forțelor americane. Conducătorii celui de-al treilea Reich nădăjduiesc din nou în victoria lui Hitler.

Dar în aceeași zi, 20 decembrie, pentru Aliați situația începe să se îlmpezească. Ei depășesc momentul de panică. Generalul Eisenhower, aflat la postul său de comandă din Verdun, hotărăște suspendarea ofensivei la est de Rin

și concentrarea tuturor rezervelor umane și materiale spre Ardeni, unde trebuie limitată breșa realizată de trupele germane. Ike îl anunță de hotărârile sale pe președintele F.D. Roosevelt, comandantul suprem al forțelor militare ale S.U.A. Încercările ulterioare ale trupelor hitleriste de a o lărgi rămân fără rezultat. Comandamentul hitlerist, care și-a consumat toate rezervele, este obligat să-și oprească contraofensiva, fără a-și atinge obiectivele stabilite prin planul inițial. Sub loviturile puternice ale forțelor aliate, trupele germane încep retragerea. La 30 ianuarie 1945, frontul din vestul continentului revine pe alinia mentul de la 16 decembrie 1944.

Între timp, pe Frontul de răsărit, la 12 ianuarie, a început o foarte puternică și importantă ofensivă sovietică între Vistula și Oder, care avea să dureze pînă la 3 februarie. Obligați să poarte lupte grele de apărare pe Frontul de est, germanii nu mai au practic forțe pentru a continua ofensiva în vest. La demersurile lui Eisenhower, Churchill intervine pe lângă Stalin, în vederea devansării acestei ofensive — pentru a veni în sprijinul frontului din apus — cu opt zile: „Vestea dumneavoastră este pentru noi cît se poate de încurajatoare”, îi mulțumise Eisenhower lui Churchill, printr-o telegramă.

Tancuri americane față în față cu cele germane

Istoria bătăliei din Ardeni (Magazin istoric, nr. 4/1989) a constituit obiectul a numeroase lucrări. Și totuși — afirmă Michel Géoris, autorul lucrării Decembrie 1944. Nici o șansă pentru nazisti, apărută în 1985 în Editura France-Empire și a cărei versiune românească se află în pregătire la Editura politică —, mai sînt încă multe de spus.

Asamblînd mărturiile inedite și documente militare mai puțin cunoscute, Michel Géoris este în măsură să demonstreze că ofensiva germană a reprezentat o operație strategică minuțios pregătită. Totodată, publicistul istoric francez (autor al mai multor lucrări, printre care La Dynastie des Habsbourg — histoire —, din care Magazin istoric a reprodus un fragment în nr. 8/1971 —, Liège, août 1914 (récit de guerre), Un continent refusé: le Congo), afirmă că adevărul învingător al lui von Rundstedt în bătălia Ardenilor a fost generalul american Patton, căruia, din păcate, cum susține Géoris, nu i s-a recunoscut pînă acum acest merit.

În dimineața de 19 decembrie, generalul Patton a fost chemat la cartierul general al lui Eisenhower și întrebat de comandantul suprem al forțelor expediționare aliate cînd poate începe atacul. „Pe 22 decembrie, cu trei divizii”, a răspuns comandantul Armatei 3 americane. „Acesta a fost momentul sublim al carierei sale”, comentează Martin Blumenson, care, după o muncă de peste cinci ani în arhivele personale ale generalului Patton, a publicat lucrarea Les Carnets secrets du général Patton.

Mai tirziu, Patton se va explica: „Cînd am spus că pot ataca pe 22, am provocat un adevărat șoc. Unii s-au arătat surprinși, alții încințați, toțiși eu am crezut că este posibil”.

„Avea, într-adevăr, un termen foarte scurt pentru organizarea forțelor, scrie Blumenson. Promisiunea lui Patton era greu de realizat, surprinzătoare și foarte îndrăznească. Ea com-

porta o întoarcere cu 90 grade a întregii armate, de la est către nord... un coșmar logistic: deplasarea diviziilor pe noi itinere și încrederea că mijloacele de asigurare vor ajunge la timp din depozitele aflate în poziții total nepotrivite. Pe ansamblu, era o operație pe care numai un maestru putea să o inițieze”.

Dar Patton știa pe ce miza. „Oamenii au un moral bun și se arată foarte încrezători”, scria el pe 22 decembrie, iar la o conferință de presă, care a avut loc la 2 ianuarie 1945, la cartierul său general, mărturisea: „Sînt încîntat de situație... Încă nu am încetat să mă minunez de ce au putut face soldații noștri.

Dacă o să vă poarte gîndul la oamenii aceștia mărșăluind în noapte, în frig, pe trasee pe care nu le văzuseră niciodată, fără ca nici unul să se piardă și ajungînd la timp la destinație, o să aveți imaginea unei fapte eroice. Nu mai cunosc ceva asemănător în istoria militară... În fața lor, îmi scot pălăria”.

Din lucrarea mai sus-menționată a lui Michel Géoris, reproducem cîteva pagini, cu titlul și subtitlurile redacției noastre, fragmente în care, urmărindu-i pe protagoniștii bătăliei Ardenilor, înțelegem mai bine resorturile intime ale evoluției acțiunii lor și, mai ales, cum au pregătit germanii ultima lor mare ofensivă.

F.D.

¹ Pionier al armii blindatelor la a cărei constituire a luat parte încă din 1917-1918, a exploatat pînă la limita extremă avantajele ce decurgeau din mobilitatea lor. Evita atacarea pozițiilor întărite și înainta rapid și prin surprindere în profunzimea dispozitivului advers” (Comandanți militari. Dicționar, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, p. 251).

„Patton s-a dovedit un practician de prim rang al organizării și desfășurării acțiunilor de luptă cu tancuri pe teatrele europene ale celui de-al doilea război mondial. Disciplina sa strictă, rezistența și spiritul de sacrificiu de care dădea dovadă au determinat, în rîndul celor din subordinea sa, un sentiment excepțional de mîndrie” (Encyclopaedia Britannica, Micro-paedia, vol. VII, p. 803).

Acum ori niciodată!

Pe frontul Ardenilor e liniște în această noapte geroasă de 15 spre 16 decembrie 1944. De la Montjoie la Echternach, pe o distanță de 140 km, se întinde o fișie îngustă de teren accidentat, cu copaci răzleți și boschete descarnate: această rană a pădurii este zona neutră ce separă armatele americane de trupele germane. De două luni, frontul — ca și vremea — a încremenit în zăpadă, în gheață. De 60 zile, adversarii se scrutează de departe, cu ajutorul binocurilor: un război de poziții.

Soldatii americani n-au altceva de făcut decit să aștepte: nemții sint la capătul puterilor, nu mai au decit cîteva tunuri. Și alea... trase de cai! În timp ce 75 000 infanteriști americani uită, în brațele lui Morfeu, de frig, de zăpadă și de plictiseală, la cîteva kilometri depărtare, de cealaltă parte a zonei neutre, 250 000 soldați germani ascultă cu atenție încordată ordinul de zi semnat de mareșalul von Rundstedt:

„Ostași ai Frontului de vest! A sosit timpul gloriei voastre. Acum ori niciodată! Aveți obligația sfîntă să faceți totul spre a atinge țelurile Patriei și Führerului nostru!”

Cîteva minute mai tîrziu, este rîndul lui Sepp Dietrich, comandantul Armatei 6 Panzer, S.S., să-și inflăcăreze oamenii: „Iată și marea clipă. Führerul ne-a încredințat un loc de importanță crucială. Führerul ne privește. Nu-l vom dezamăgi!” Fost măcelar, ex-chelner, sergent-major în timpul războiului din 1914-1918, Dietrich este unul dintre favoriții lui Hitler. E devotat ca un cîine. Fără prea multă școală — comite în scris o mulțime de greșeli de gramatică —, este grosolan, bețiv, mîncău, obsedat sexual, primitiv. Fidel între fideli, Dietrich este și unul dintre cei mai vechi camarazi ai lui Hitler. Führerul îl preferă tuturor „generalilor cu academie”. Îi cunoaște slăbiciunile și le utilizează cit de eficient poate.

Detestat de generali de carieră ca von Manteuffel și von Rundstedt, Dietrich este, în schimb, adorat de S.S.-iști, cărora știe să li se adreseze pe limba lor. Dietrich vorbește, așadar, soldaților la ora cinci și jumătate în dimineața zilei de 16 decembrie, apoi dă ordin: „Feuer!”

Trezită brusc, întreaga tabără americană este cuprinsă de agitație. Ca sub efectul unui șoc electric, fiecare sare din pat, își caută hainele, își trage bocancii. Toți se îmbracă în grabă, tremurînd. Domnește o dezordine de nedescris, o harababură în toată regula. Nici ofițerii nu mai știu ce să creadă: se străduiesc să restabilească ordinea, dar sint nervoși, neliniștiți, înspăimîntați.

Telefonul nu funcționează. Steve Hamilton și Duke Lennon, doi radiofoniști, își chinuie și ei în van aparatele. Pe toate lungimile de undă, se

Generalul american George Patton, în a cărui eficiență în operația de zăgăzuire a forțelor germane Eisenhower a crezut în mod constant și (în p. 39) feldmareșalul von Rundstedt, investit de Hitler să-i realizeze planul disperat de contraofensivă

audă numai muzică militară germană. Focului continuu al tunurilor i se adaugă tăcînitul mitralierelor, pîrîitul aspru al mortierelor. Gloanțele trasoare brăzdează cerul cu dire vîu colorate, scăpărînd ciudat pe fețele palide ale ostașilor.

Curînd se aud strigăte, urlete. Soldații germani trec la asaltul primelor linii americane. Mitralierele americane intră în acțiune, culcă primele valuri, dar următoarele înaintează cu o viteză uluitoare. Sute de avioane germane zbîrnie deasupra luptătorilor.

Hărțuieți sau manevră de diversiune?

Să tot fie ora opt dimineața. În biroul generalului-maior Troy Middleton, comandantul Corpului 8 armată american, telefonul firîie din zori. Micul său cartier general de la Bastogne este în mare agitație. Numai știri proaste, chemări disperate, injurături. „Aici domnește panica. Civili îmi înnebunesc oamenii cu întrebări la care ei nu pot răspunde...”, strigă, de la Clervaux, colonelul Hurley Fuller. „Statul meu major vrea să se retragă. O să le trag șuturi în fund. Civili înnebuniți se îmbulzesc pe străzi!”, comunică, de la Manderfeld, colonelul Marc Devienne.

Cu toate acestea, situația cea mai grea este în sectorul Saint-Vith. După multe încercări neizbutite, generalul Jones reușește, în sfîrșit, să obțină legătura cu Middleton. „În sectorul Losheim s-a produs o adevărată spărtură!” Fuller sună din nou: „Trimiteți-mi imediat întăriri!” Întăriri! Middleton nu le are. S-a considerat că cele patru divizii ale sale sint cu totul suficiente pentru a menține calmul. Oricum, el nu poate, pentru a astupa o breșă, să creeze una nouă.

La început, Middleton a crezut că nu sint decit hărțuieți

lipsite de importanță; apoi, s-a gândit că este vorba despre o manevră de diversivne. A luat legătura cu generalul Hodges¹, care își stabilise punctul de comandă la Spa. Acesta i-a comunicat că Divizia 2 a generalului Gerow, aflată în dispozitiv pe direcția barajelor de la Roer, a fost atacată din flancuri! Din oră în oră, situația devine tot mai gravă. La amiază, Marc Devinne sună de la Saint-Vith, unde s-a replit cu forțele sale după ce a fost silit să se retragă din Manderfeld. Un ajutor pentru Jones. Tot e ceva!

Fuller răcneste fără încetare ca să obțină un batalion de întărire; Middleton îl sfătuiește să-i mobilizeze pe cei 300 oameni aflați în refacere la Clervaux. În agitația generală, Fuller nici măcar nu se gîndise la așa ceva. Îi mobilizează imediat pe cei 300, înzestrându-i cu arme și grenade, și-i trimite, încadrați de poliția militară, în cartierele periferice. Îi adună apoi pe cei din aparatul administrativ și pe bucătari, ordonându-le să organizeze apărarea castelului. Generalul Middleton trebuie acum să se incline în fața evidenței: germanii atacă pe întregul front, toate liniile de apărare sînt străpunse. Nu-i mai rămîne decît să-l avertizeze cît mai repede pe Eisenhower.

Ofensiva Aliatilor în Ardeni se oprește. Un singur șef militar american protestează: generalul Patton. El vrea să ocupe regiunea Saar, să cucerească Trier și să ajungă la Rin. Dar nu se face nimic din toate astea. Eisenhower refuză să înainteze fără să se știe cu totul acoperit de Roosevelt.

La 1 septembrie 1944, cînd hotărîrea de principiu a declanșării operației „Străjă pe Rin” era luată de multă vreme, Hitler îl convoacă pe von Rundstedt la Rastenburg. Vlăguit, îmbătrînit, mareșalul a pierdut mult din vechea sa prestanță. Chiar dacă-și păstrează aparența de tip rece și tăios, von Rundstedt este un om terminat, zdrobit. Cînd Hitler îi spune ce așteaptă de la el, protestează. Protestele sale nu-l impresionează însă pe Führer.

Întrevederea durează doar cîteva minute. „Ramolitul ăsta bătrîn de von Rundstedt nu pricepe nimic, așa că va trebui să-i ordon totul, pînă la cele mai mici detalii”, îi spune Hitler lui Goering.

Începînd cu 5 septembrie, von Rundstedt preia funcția de comandant-șef al Frontului de vest. Șeful său de stat major este un ofițer remarcabil, generalul Westphal. Von Rundstedt îi cere să întocmească un bilanț obiectiv al situației. Pierderile s-au ridicat doar în luna august la 230 000 oameni. La 10 septembrie, mai rămîn cam 700 000 oameni, asta însă numai pentru că au sosit întăriri. Noii veniți sînt de o calitate modestă: bătrîni obosiți, tineri lipsiți de experiență.

La 7 septembrie, von Rundstedt îi trimite lui Hitler primul raport. Îi cere zece divizii de infanterie și cît mai multe blindate. Ocuparea a doua zi, la 8 septembrie, de către Aliați a orașului Liège îi justifică pesimismul. Dar Hitler a răspuns deja. Printr-un ordin: „Înainte de orice, refăceți linia de apărare a Rinului”. La 10 septembrie, 200 000 muncitori încep să refacă Zidul de vest (cunoscut de Aliați sub numele de Linia Siegfried), aflat într-o stare jalnică. Construită între 1936 și 1940, Linia Siegfried este învechită: turelele și ambrazurile concepute pentru tunurile de atunci nu se mai potrivesc armelor din 1944.

Tot la 10 septembrie, armata americană eliberează Bastogne... „Ordon ca Zidul de vest să fie apărat pînă la ultimul cartuș”, decretează, la 15 septembrie, mareșalul, într-un ordin de zi solemn. În acel moment, mareșalul dispune de 50 divizii de infanterie (care, teoretic, cuprind, fiecare, 10 000 oameni, dar, în realitate, n-au decît 8 000), 14 divizii Panzer și patru brigăzi de blindate.

Jumătate din aceste trupe nu valorează n-are lucru.

Ciudata călătorie din noapte

La 15 octombrie, von Rundstedt cere și obține 150 000 oameni... dar aceștia abia ajung

să compenseze pierderile! Von Rundstedt solicită încă opt divizii de infanterie și trei divizii de blindate. Degeaba! Hitler nu-i trimite întăririle cerute, și asta pentru că nu mai are de unde: Germania s-a golit de bărbați valizi. Este momentul în care partidul nazist hotărîște să-i trimită pe front pe cei din Hitlerjugend. Li se face o instrucție grăbită și intensivă. Tineri de șaisprezece ani sînt puși astfel la dispoziția lui von Rundstedt. Consternat, mareșalul face ceea ce a făcut mereu în situații asemănătoare: adresează un viguros protest. Cere rămîne — mai este nevoie s-o spunem — fără răspuns.

La 24 octombrie, generalii Krebs și Westphal, șefii de stat-major ai mareșalilor Walther Model și von Rundstedt, sînt introduși în cabinetul Führerului. Acesta vrea să le facă o comunicare extrem de importantă. Hitler le pare în plină formă. „Da, trebuie atacat acolo unde Aliții stau cel mai slab. Trebuie să ne năpustim asupra Anversului, să tăiem frontul inamic în

¹ Generalul Courtney Hodges (1887-1966) comanda, din august 1944, Armata 1 americană.

două. De acum înainte, von Rundstedt este rugat să acționeze decisiv pe întregul Front de vest. Ziua «Z» n-a fost încă stabilită. Forțe proaspete vor fi puse la dispoziția marelui. Keitel și Goering se vor ocupa personal de aprovizionare și aviație. Ce părere aveți? Surprins, descumpăniți, generalii emit jenat obiecții timide: trupele nu li se par destul de călitate, aviația — prea puțină.

Cu un gest nervos, Hitler le respinge argumentele. La 1 noiembrie, Jodl îi transmite lui von Rundstedt ordinul definitiv, pe care Führerul a adăugat, scris de mână, cu litere mari și nervoase: „Hotărârea, organizarea și obiectivul acestei ofensive sînt irevocabile”. Și totuși, Model și von Rundstedt se pun pe treabă. Primul propune, sub denumirea de „Ceturile toamnei”, o ofensivă pe un front de 65 km, cu 20 divizii. Cel de al doilea avansează proiectul unei ofensive pe 35 km cu 17 divizii. Este vorba despre două planuri, în concordanță cu cele ale Führerului, dar mai moderate. La 3 noiembrie, ei le prezintă lui Jodl. A doua zi, Hitler răspunde: „Prea tirziu. Totul a fost hotărît!”

Totuși, discuțiile dintre Hitler și mareșalii săi continuă. Uneori, Jodl însuși dă impresia că e cuprins de îndoială și că se orientează spre o soluție mai „rezonabilă”. Dar Führerul nu vrea să audă nimic. Argumentelor tactice el le opune lungi considerații militare și istorice. Monologul său sacadat se încheie mereu astfel: „Luați exemplu de la Frederic cel Mare! El a învins coaliția antiprusacă fiindcă a fost îndrăzneț și a cîștigat să-și asume riscuri enorme”.

Și Führerul revine la una dintre ideile sale fixe: „Istoria este o perpetuă reînnoire”. Între timp, consolidarea frontului continuă. Noaptea, convoaiele de oameni și materiale se scurg spre Rin, cit despre ziua „Z”, aceasta este fixată pentru 10 decembrie, amînată pentru 16. La 10 decembrie, Hitler sosește la Bas-Nauheim pentru a „ajuta” comandamentul din vest să pună la punct ultimele amănunte ale acestei operații, „care depășește cu mult competențele limitate ale generali-

lor mei”, spune el credinciosului său secretar Martin Bormann. A doua zi, în decorul magnific al castelului medieval de la Ziegenberg, la 160 kilometri de Frontul de vest, are loc o consfătuire impresionantă.

Hitler i-a convocat pe toți comandanții de divizii. Nimic mai pestrîț decît această adunare: aristocrați militari de școală veche și parveniți ai regimului. În jurul orei 17, prima surpriză: un aghiotant al Führerului îi roagă pe ofițerii superiori să-și depună armele, la vestiar, și să-și prezinte servietele la un control minuțios. Cîteva momente mai tirziu, o nouă surpriză: comandanții de divizii sînt înghesuți în două autocare, care se mistuie apoi cu toată viteza în noapte. Din cauza ploii și a întinerului aproape de nepătruns, atmosfera acestei ciudate călătorii este dintre cele mai sinistre. După o jumătate de oră, autocarele se opresc în fața unei uriașe cazemate: Adlerhorst.

Trecînd prin fața unui șir dublu de S.S.-iști numai ochi și urechi, comandanții coboară într-un bunker. Aici, din metru în metru, un șir de scaune. La sosirea lor, zece generali S.S. deja prezenți se ridică și se poartă în spatele lor, în picioare, pentru orice eventualitate. Este evident că Hitler se teme de reeditarea atentatului de la „Wolfschantez”².

Lungi tirade

și aventuri lirice

Dar, iată, Hitler își face apariția, încadrat de Keitel și Jodl, primul — întru chiparea servilismului, al doilea — subordonatului perfect. Führerul este gîrbovit, pare îmbătrînit, brațul sting îi tremură, dă impresia că nu e stăpîn pe picioarele sale. Se așază și începe un lung monolog, în care e vorba despre Frederic cel Mare, Napoleon, hoardele tătare, cazaci, misiunea istorică a Germaniei, care se bate pentru apărarea Europei de invazia barbarilor asiatici. În sfîrșit, ajunge la obiectul reuniunii: „Strajă pe Rin”. Începe prin a-i justifica necesitatea.

² La Magazin istoric, nr. 8/1980; 6/1980, 12/1986.

Brusc, tonul discursului se schimbă. S-a terminat cu lungile tirade și aventurile lirice. Este scurt, sacadat, precis: „Apărarea nu poate împiedica dezastrul; numai ofensiva poate redresa situația noastră catastrofală!” „Oricît de gravă ar fi situația, al III-lea Reich se va redresa și va lovi, repede și puternic. Rezultatul va fi hotărîtor pentru patrie!” Apoi expune planul ofensivei, în toate detaliile. La 16 decembrie, la 5.30 dimineața, trei armate vor declanșa ofensivă pe un front de 140 km, de la Montjoie la Echtenach. Ele vor forța Meusa între Liège și Namur, vorocoli Bruxelles și vor atinge Anversul în șapte sau opt zile.

Aliații nu-și vor mai reveni și vor cere pace. „Această ofensivă ne va decide soarta, viața sau moartea”, continuă Hitler, care conchide: „Ofensiva va fi un război fără scrupule și fără milă; un val de groază trebuie să-l precedă, orice rezistență va trebui zdrobită prin teroare”. Apoi Hitler se retrage, lăsîndu-i pe participanți să sărbătorească a 69-a aniversare a mareșalului von Rundstedt. „Dacă nu atingem Meusa în două zile, sîntem terminați”, îi declară Westphal lui Jodl.

Începînd cu ziua următoare, întregul dispozitiv ofensiv este gata: poduri mobile de lemn, acoperite cu paie, vor permite tancurilor să traverseze fără zgomot Zidul de vest; întăriri importante (80 000 oameni) stau la dispoziție; 12 milioane litri de benzină și 15 000 tone de muniții garantează o ofensivă lipsită de grija aprovizionării. Pentru a sprijini ofensiva, Goering a promis 3 000 avioane. „Vom avea, așadar, două mii”, suspină, realist, Hitler. La 15 decembrie cei 250 000 oameni din cele 20 divizii sînt gata, tancurile lui Dietrich și von Manteuffel nu așteaptă decît un semnal pentru a se arunca asupra Anversului.

În această zi de 16 decembrie, gîndurile lui Eisenhower zboară pe undeva foarte departe. Generalul Whiteley, șeful Biroului operații din statul său major, a declarat în seara precedentă în fața generalilor aviației americane reuniți la Versailles: „Nimic de semnalat

în sectorul Ardenilor". Gîndurile comandantului suprem se îndreaptă în acest moment în primul rînd spre aprovizionare.

Urmind tactica lui Napoleon

De la începutul lui decembrie, un om îi prezice totuși o contraofensivă germană în Ardeni: colonelul Dickson, din serviciul de informații al Armatei 1. Exact la 1 decembrie, în raportul său lunar despre acțiunile inamicului, Dickson scrie: „Întărirea unităților de artilerie și de aviație pare să indice pregătirea unei contraofensive, care să urmeze imediat după ofensiva noastră”. Treisprezece zile mai târziu, același colonel Dickson mai semnalează prezența pe frontul Ardenilor a numeroase unități de geniu înzestrate cu poduri mobile. Ceea ce indică, conchide el logic, că „germanii se pregătesc mai mult de o ofensivă decît de retragere”.

Dar, avertismentele lui Dickson se lovesc de scepticismul general, căci nu sînt oare toți acești specialiști ai serviciilor speciale niște „maniaci” ai secretului? Dovada că șefii militari nici nu bănuiesc contraofensiva lui von Rundstedt este că generalul Bradley (comandantul Grupului 12 armată american — *Magazin istoric*, nr. 5/1985) n-a considerat necesar să dozeze cu nici o rezervă cele patru divizii de pe frontul din Ardeni.

Încredințînd răspunderea ripostei aliate clocotitorului și excentricului general George Patton, Eisenhower — care se pricepe la oameni — știe ce face. Patton are, fără îndoială, stofă de mare comandant. În pofida aerelor sale de fanfaron, a durității aparente și a energiei sale ineputabile, el este un om foarte emotiv. Original, deconcertant, îi place să uluiască cu propuneri șocante, ciudate. Puțini dintre colegii săi reușesc să înțeleagă și să treacă peste această aparență de cabotinaj, pe care o întreține constant, cu mare grijă.

Toate manile, ticurile sale sînt voite. Pozează, de pildă, în individul cel mai dur din armată. Eisenhower e însă de părere că dușoia e cel mai

mare defect al său. De fapt, Patton urmează cu fidelitate tactica lui Napoleon: prin conduita sa bizară, prin capriciile sale, el oferă în mod constant soldaților săi subiecte de discuție... Aceștia încep prin a-și înjura comandantul..., dar ajung repede să nu-l mai creadă decît pe el.

Cu două săptămîni înainte ca germanii să lanseze ofensiva din Ardeni, doar într-o lună de zile, de la 3 noiembrie la 3 decembrie, Patton a eliberat 500 000 kilometri pătrați, cu 873 orașe și sate. La 18 noiembrie, o nouă reușită spectaculoasă a luat cu asalt și a cucerit orașul Metz. Cu inimă tandră și vorbire dură, sportiv desăvîrșit, atlet remarcabil, trăgător de elită, cavalier în sensul real al cuvîntului, lui Patton îi place să braveze. Astfel, poartă tot timpul asupra sa un revolver uriaș într-un toc încrustat cu perle. Întocmai ca un seducător cowboy.

Acesta este omul: încîntător și enervant, în același timp, deosebit de eficient, pe care Eisenhower l-a ales să zdrobească ofensiva lui von Rundstedt. Și o va zdrobi.

În ziua de 23 decembrie 1944, după ce a fost informat că orgoliosul mareșal britanic Montgomery [angajat și el pe frontul din Ardeni, în calitate de comandant al Grupului 21 armată] a optat pentru prudență în acțiune, generalul Patton [comandantul Armatei 3 americane] și-a convocat ofițerii de stat major, cărora le-a spus pe un ton grav: „Montgomery afirmă că Armata 1 [general Hodges] nu dispune de forță ofensivă suficientă pentru a ataca. El consideră că Armata 3, a noastră, este de-a dreptul scheletică. Propune să oprim acțiunea ofensivă din Ardeni și să adoptăm o tactică defensivă. Dumneavoastră ce credeți? Eisenhower dorește să vă cunoască părerea”.

Au urmat protestele ofițerilor și exclamații de susținere a lui Patton și, în final, intervenția fermă a comandantului: „Eu iau următoarea decizie: ne vom menține pozițiile și vom contraataca”. ■

În românește de
Adrian STĂNESCU

CARTI SOSITE LA REDACTIE

● **MOMENTE DIN LUPTA POPORULUI ROMÂN PENTRU APĂRAREA INDEPENDENȚEI ȘI INTEGRĂȚII PATRIEI. MAREA DEMONSTRATIE PATRIOTICĂ, ANTIFASCISTĂ ȘI ANTIRĂZBOINICĂ DE LA 1 MAI 1939** (sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.; coordonatorul lucrării: dr. Gheorghe Zaharia).

Editura militară, București, 1989, 231 pp., 19 lei: studii consacrate marilor evenimente social-politice de acum o jumătate de secol și profundelor lor semnificații interne și internaționale.

● **David Prodan — PROBLEMA IOBĂGIEI ÎN TRANSILVANIA. 1700-1848.**

Editura științifică și enciclopedică, București, 1989, 398 pp., 41 lei: volumul final al amplei analize consacrate șerbiei în Transilvania, din sec. XVI și pînă la 1848 (vezi *Magazin istoric*, nr. 3/1989).

● **Nicolae Edroiu — PE URMELE LUI HOREA.**

Editura Sport-Turism, București, 1988, 224 pp. + 14 pl. ilustr., 16 lei: evocarea personalității conducătorului marii epopei țărănești din Transilvania, de la 1784.

● **Aron Densușianu — NEGRIGRIADA (prefață de Georgeta Antonescu).**

Editura Minerva, București, 1988, XXIII + 264 pp., 15 lei: epopee din secolul trecut, avînd ca temă „descălecatul” lui Negruvodă.

● **Ion Toderascu — UNITATEA ROMÂNEASCĂ MEDIEVALĂ, vol. I.**

Editura științifică și enciclopedică, București, 1988, 244 pp., 38 lei: aspecte și momente reflectînd rădăcinile istorice ce au prefîgurat înfăptuirea unității politice a poporului român.

● **Radu Negrea — MONEDA. DE LA SCOICILE-MONEDĂ LA CECUL ELECTRONIC.**

Editura Albatros, București, 1988, 240 pp., 12 lei: o istorie a evoluției monedei

● **STUDII ȘI COMUNICĂRI, VOL. II.**

Muzeul Curtea de Argeș, 1987, 135 pp.: studii de istorie locală, începînd din epoca antică și pînă în sec. XX.

CONSTANTIN STERE

„Știința spre a străbate la adevăr”

Un moment important
în viața lui C. Stere,
după stabilirea sa
în România,
l-a reprezentat
examenul de absolvire
a Facultății
de drept din Iași.
Un examen mai puțin obișnuit,
atât licențiatul
cât și lucrarea
susținută de el
făcând o impresie profundă
contemporanilor.
Dar să urmărim
reconstituirea acestui moment
din viața lui.

Constantin Stere și-a ales
subiectul pentru teza de li-
cență (*Evoluția individuali-
tății și noțiunea de persoană
în drept*), căutând momentul
când să se așeze la scris. Își
dădea acum seama de carac-
terul limitativ, din punctul
său de vedere, al facultății
pentru care optase. Normal
ar fi fost să opteze pentru
litere, consacrându-se filoso-
fie. Dar a ales dreptul. E
probabil că ori nu a fost
alegere, ci s-a îndreptat, la
nimereală, spre cea mai facilă
dintre facultăți, ori a ales
dreptul pentru că — își spu-
nea poate — va practica avo-

Constantin Stere (primul din stînga)
și cumnatul său, scriitorul Spiridon
Popescu, împreună cu o parte din
membrii familiilor lor (soțiile celor
doi scriitori erau surori)

catura, care îi va aduce inde-
pendență față de bugetul sta-
tului. Acum, cînd o absolvea
și trebuia să redacteze o teză
de licență, își dădea seama
că materialul de care dispunea
și temele sale de meditație
nu pot fi fructificate, cum se
cuvine, într-o lucrare pentru
obținerea licenței în drept.
S-a supus deci, nu fără a-
marnice regrete, rigorilor. A
și mărturisit faptul în pre-
față: „Aș fi voit să-mi iau
un subiect pur sociologic,
fiindcă îmi adunam un ma-
terial însemnat în această ra-
mură de cunoștințe, căreia
am consacrat mai mulți ani
de muncă. Dar regulamentul
în vigoare al facultăților noas-
tre nu permite aceasta. Astfel
n-am putut nici utiliza în
totul materialul sociologic adu-
nat, nici n-am putut consacra
pentru subiectul atât de vast
al tezei mele, să dau dezvoltare
necesară chestiilor pur
juridice. Am făcut tot ce mi-a
stat în putință ca să-mi ușurez
sarcina: acolo unde am fost
silit să emit păreri care se
puteau părea cam riscate am
căutat, unde era cu putință,
în loc să mă întind în dovezi,
care ar fi cerut prea mult loc
și timp, să mă sprijin pe scrie-
rile autorităților recunoscute
în știință, chiar dacă în multe
privințe mă deosebeam în ve-
deri. Același lucru l-am făcut
chiar în privința dreptului
roman primitiv”. De aici în-
colo începeau scuzele. A adă-
ugat-o și pe aceea de ordin
stilistic: „Trebuie să cer
scuze dacă stilul pe alocurea
se va părea cam greoi și fraza
necorectă. Născut și crescut
într-o provincie română sub-
jugată — care de aproape un

veac a fost cu desăvârșire sus-
trasă oricărei înfrumusețări cul-
turale din țara-mamă, în care
nu e permis să între măcar un
abecedar român și în care
limba română se vorbește și
astăzi așa cum se vorbea în
Moldova de oameni inculti
acum un veac — am fost
nevoit în cei 3-4 ani să mă
pun la nivelul tuturor progre-
selor realizate de atunci în
limba noastră literară. Oricâtă
bunăvoință și muncă aș pune,
n-am putut încă reuși”.

După atâtea preparative și
măsuri de prevedere, a expus
materia cărții. Miezul lucră-
rii se află în al doilea ca-
pitol, *Originile societății și
individualitatea* (de peste o
sută de pagini), plasat,
prin obiect, în sociologie sau
antropologie filosofică. E real-
mente interesant și aici aflăm
acele intuiții sau enunțuri care
apoi vor fi exprimate de Durk-
heim¹ în lucrările sale care
i-au adus o îndreptățită faimă.
Stere și, apoi Ralea s-au refe-
rit la aceasta. Faptul nu poate
face mai mult decât să ateste
o vocație nefolosită. Pentru
că altfel, în știință ca și în
literatură, nu interesează prio-
ritatea ci opera care s-a impus
ca atare. De ar fi avut răgaz,
acum sau mai târziu, repet,
să-și ducă intuițiile până la fina-
lizare și apoi să traducă lu-
crarea într-o limbă de circula-
ție, poate că destinul știin-
țific al lui Stere ar fi fost altul.
Dar ne putem oare închipui
un C. Stere cu un alt destin?

Celelalte capitole, fără a
fi lipsite de interes, sînt
tratate cam repede, mai mult
enunțativ și cu dorința vă-
dită de a expedia lucrurile
fără a le ocoli cu totul. Comen-
tariul critic original e aban-
donat, autorul recurgînd, ma-
siv, la citarea unor autorități
în materie de jurisprudență și
sociologie, cu ample — prea
ample — citate. La un mo-
ment dat, citind opinia lui
Gumplovitz² despre stat, adău-

ga în notă: „Astfel se va în-
lesni și problema mea. Am
căutat să dau pînă acum o
dezvoltare mai mare ideilor
mele, dar văd că vacanțele
se apropie și eu n-am putut
intra în subiectul propriu al
tezei mele... Lipsindu-mi tim-
pul, sunt acum silit să las mai
mult să vorbească alții, astfel
dispensindu-mă de dezvoltări
mai largi, necesare, dacă aș
vrea să supun criticei ideilor
curente și să caut să întemeiez
vederile mele izvorite din
studii de mai mulți ani asupra
sociologiei. Las această pro-
blemă pentru vremea cînd
voi fi în condiții mai prielnice
muncei științifice”. Iar la sfîr-
șitul lucrării, pe ultima ei
pagină, tot într-o notă la sub-
sol, menționa tot explicativ:
„Sunt silit să sfîrșesc acest
studiu astfel, fără a-l isprăvi
în realitate sau, poate, chiar
fără a-l începe în modul în
care am dorit să-l fac, după pla-
nul meu primitiv [inițial]. Sin-
gura scuză pentru mine poate fi:
imensitatea subiectului pen-
tru cadrul unei teze de licență
și speranța de a relua acest
subiect cu altă ocazie”.

A isprăvit ultimele capitole
ale lucrării, probabil, prin mai
1897. S-a repetat la Iași, în-
credințînd-o spre tipărire tipog-
rafiei Goldner, aceea unde
se imprimase și *Evenimentul
literar*. Corecturile le-o fi citit
el, ajutat de vreunul dintre
prietenii (poate Ibrăileanu) și
la data legiuită o avea gata
spre a fi înaintată comisiei de
examinare. Cartea avea notată
pe copertă (roșie!), după titlu,
două precizări: „Studiu so-
ciologic și politic” și „Teză de
licență în drept”. Precizările
erau necesare pentru a subli-
nia caracterul lucrării și obiec-
tul ei. Sigur că pentru o ba-
nală teză de licență nu era
nevoite nici de o lucrare atît
de erudită, nici de tipărirea
ei. Am convenit însă că Stere
își pusese mari nădejdi în
acest eveniment din viața lui
intelectuală care — în inten-
ția sa — trebuia să se consti-
tue într-o eventuală rampă
de lansare spre o carieră uni-
versitară. Speranțele sale erau
îndreptățite, ținînd seama de
calitatea științifică a profeso-
rilor Facultății de drept a
Universității din Iași. Chiar
a doua zi după susținerea
tezei de către Stere, ziarul

ieșean *Evenimentul* publica un
amplu și critic articol, pe în-
treaga pagină inițială, intitu-
lat *Facultatea de drept*, care
demonstra insuficiențele mari
ale acesteia. Se menționa, de
pildă, că singurii profesori
care își publicaseră cursurile
erau Petre Missir, I. Tanovi-
ceanu, Dim. Alexandrescu. Un
curs (de Drept administrativ
și constituțional) ținea Const.
Dissescu. Dar informatul gaze-
ter il găsea „superficial”. De
ce nu ar fi avut drept
Stere să năzuiască spre o
catedră, ocupată de profe-
sori — cei mai mulți — impro-
vizati? L-ar fi interesat, desi-
gur, catedre predînd discipline
cu profil teoretic, nu tehnic.
Catedra de filosofia dreptului
era ocupată însă de Petre
V. Missir, bun profesor, ținea
un curs interesant, avea o
solidă poziție politică în gru-
parea conservatoare junimistă,
iar studentul și profesorul său
se prețuiau reciproc. Rămînea
în obiectiv catedra ocupată
de C. Dissescu, și el om politic
cu oarecare suprafață în gru-
parea conservatoare a lui Take
Ionescu, bun jurist, dar nave-
tist (locuia la București) și,
mult ocupat cu avocatatura,
predîndu-și, de aceea, cursul
(cînd se prezenta la ore!), cum
diagnostica gazetarul de la
Evenimentul, cu neascunsă su-
perficialitate. La această ca-
tedră va avea, finalmente,
cîștig de cauză eroul nostru.
Pînă atunci va mai avea de
așteptat, în obidă, înfrîngare
și iritare.

Deocamdată țîntea să atra-
gă atenția asupra persoanei
sale, semnalînd celor avizați,
printr-o lucrare, că e mai mult
decît o promisiune științifică,
o efectivă certitudine. De
aceea a pregătît, prin amîn-
tita strategie, acest moment
al vieții sale intelectuale. Și-a
publicat, în *Arhiva, Încercă-
rile filosofice*, a redactat o teză
pretențioasă, tipăriînd-o. Chiar
și dedicația explicativă către
soția sa, tipărită, între foaia
de titlu și prefață, în care
amintea de jertfa ei de a-l
urma, benevol, „pe termurile
Oceanului Înghețat, pe un
osîndit, pe un izgonit din viața
civilizată”, urmărea să docu-
menteze neștiutorilor curba si-
nuoasă a destinului său, tragedia
trăită în anii de pînă la sta-
bilirea în România. Forța,

¹ Emile Durkheim (1858-1917), filo-
sof și sociolog francez de orientare
pozitivistă; a subliniat caracterul
obiectiv, legitim și specific al fenomene-
lor sociale. Lucrările cele mai im-
portante: *Despre diviziunea muncii
sociale* și *Regulile metodei sociologice*.

² Ludwig Gumplovitz (1838-1909),
sociolog și jurist austriac, adept al
darwinismului social și al teoriei
violentei; dintre lucrările mai cu-
nosute amintim: *Sociologie și poli-
tică*, *Lupta de rasă*.

în acest fel emoția publicului — restrîns — interesat în lectură unei astfel de lucrări, a profesorilor din comisii și, a eventualelor recenzente. Apoi, regieii acestora prealabile i s-a adăugat aceea a examenului, a semnării ecourilor acestui examen și comentarea, în presă, a tezei.

Examenul a fost programat în ziua de duminică, 22 iunie 1897. Era o zi caldă, frumoasă de vară într-un Iași care, în mai fusese afectat de ploi multe cu inundaarea cartierelor Păcurari, Nicolina, Tătărași. Stere va fi sosit la Iași cu câteva zile (săptămîni) înainte și se pregătea pentru solemnitate. Se îngrijise ca prietenii săi, colaboratori sau redactori, în presa locală și bucureșteană, să anunțe evenimentul. Cei drept, nu se făcea, cu examenul său, o excepție, ziarele ieșene publicînd, de regulă, astfel de știri (chiar și liste ale noilor bachelareți). Dar în toate cazurile, inclusiv în acesta care ne interesează, trebuiau contactați, din vreme, redactorii pentru a insera știrile cu pricina la timp și „bine”. Primele anunțuri au fost publicate în două gazete locale, *Noutatea* și *Opinia*, prietene candidaturi.

Evenimentul tezei de licență nu s-a oprit însă la reportaje și anunțurile menționate. Pe lângă știrile amintite despre susținerea tezei, au început să apară și recenzii asupra acesteia. *Drapelul*, în redacția căruia lucra Ion Teodorescu, scria că lucrarea lui Stere „nu este o teză de școlar, ci o lucrare de erudit — și încă un erudit pătruns de metodele științifice moderne”, și se reproducea un fragment din lucrare. În alt număr se anunța unde poate fi procurată la București și la Iași. Despre lucrare a ținut să se pronunțe și foaia conservatoare ieșeană a lui Petre Missir, *Era nouă*. Articolușul pare a fi fost scris chiar de profesor care ținea, astfel, să exprime public ceea ce afirmase în sala de examen: „Teza d-lui Stere este mai puțin un studiu juridic, pe cit o lucrare remarcabilă de sociologie. Pentru a obține un titlu academic, dl. Sterea s-a deghizat deci în

legist. D-sa este însă un cugeător și e natural că lucrarea publicată este cu totul de alt calibrul decît sunt de obicei așa-numitele teze de licență, pe care le copiază elevii facultăților noastre după stocul disponibil de asemenea lucrări. Ne propunem cîndva să ne ocupăm în special de teoria susținută de dl. Sterea. Deocamdată, împărțăm cetitorilor noștri cuvintele calde de grațitudine pe care dl. Stere, basarabean de origine și siberian de patimi, le adresează celor ce l-au primit la noi cu brațele deschise”. E probabil că această cronică, mai mult de complezență decît analitică, a trezit iritarea *Convorbirilor literare*. Pentru cei de la revista junimiștilor Stere era definitiv clasat drept socialist și marxist (li se părea chiar, evident eronat, că găsiseră ecouri marxiste în paginile lucrării) și considerau că e periculos că pînă și o publicație conservatoare, ca *Era nouă*, elogiază această teză de licență. *Convorbirile* vedeau în această prezentare din *Era nouă*, probabil, o erezie periculoasă și o încurajare a unui adversar de idei (și politic) nu numai potențial dar și actual. Revista, prin pseudonimul Pollux — care era al lui Mihail Dragomirescu — a reacționat vădit iritată, într-o neobișnuit de lungă recenzie: „Ce-a motivat, se întreba intrigat Dragomirescu, concertul acesta de elogi pe care presa noastră le-a înălțat la apariția acestei teze? Pe ce este întemeiată această reclamă atît de negustorește și de revoltător înjghebată? Premisele și concluziunile aparțin lui Jhering¹, Gumplowitz, Menger², Darwin, Letourneau³

¹ Rudolf Jhering (1818-1892), jurist german, autor al mai multor lucrări consacrate dreptului roman, cea mai cunoscută fiind *Der Kampf um Recht* (Scopul în drept), tradusă în limba română de T. Păcățianu, în 1898.

² Karl Menger (1840-1921), unul dintre întemeietorii școlii austriece de economie, susținător al teoriei utilității marginale; principala lucrare *Principiile economiei politice*.

³ Charles Letourneau (1831-1902), antropolog francez, evoluționist convins, președinte Societății de antropologie din Paris, profesor de istoria civilizației la Școala de antropologie, autor al mai multor lucrări: *Sociologie d'après l'ethnographie*, *Psychologie ethnique* etc.

și celorlalți. Rămîne meritul de a fi înfundat pe toți psihologii și sociologii prin celebra teorie asupra originii societății și prin ridicul de sucita aplicare a ipotezei evoluționiste. Și totuși dl. C.G. Stere o să ajungă o autoritate în țara aceasta fiindcă, din păcate, sunt elemente care să-l susție ca atare, și încă cele mai multe și mai cu glas”. Apoi, comentîndu-se finalul cărții, se insinua, pentru a-l compromite pe autor, caracterul marxist al concepției sale: „Și de ce nu este desăvîrșit [statul modern — n.n.]? vă veți fi întrebat; răspunsul o să-l găsiți în ultimul capitol al cărții d-lui Stere asupra căruia planează spiritul lui Karl Marx și al lui Fr. Engels, la spatele lui Menger și Gumplowitz, pe care ni-i invocă mereu. Care este forma societății viitoare în care se va realiza individualitatea definitivă a omului? Credem că oricine a înțeles-o. Este aceea pe care a conceput-o Karl Marx și, după dînsul, Engels, cu toți urmașii lor: lumea socialistă, a cărei proorocie dl. Stere o scoate, cu chiu cu vai, din citatele lui Gumplowitz și ale lui Menger”. Dragomirescu nu vedea în Stere decît un pericol socialist și, cum se afla în plină campanie contra lui Gherea, a socotit necesar să minimalizeze pînă la anulare cartea lui Stere, în ciuda faptului că ea anunța un veritabil cugetător. Nostimada a fost că Stere va deveni profesor universitar înaintea lui Dragomirescu. Și, poate și mai nostim, pentru recenzantul din 1897, pe temeiul științific al tezei de licență, violent atacată de Dragomirescu. Ceea ce evidentiază, încă o dată, înanitatea efortului calomniator al lui Dragomirescu.

Înainte de a i se aduce lui Stere reparația din 1901, cînd a devenit profesor la universitatea ieșeană, atacul lui Dragomirescu a primit o replică imediată, prin semnătura autorizată chiar a profesorului A.D. Xenopol. Într-o notă finală polemiza explicit cu recenzia lui Dragomirescu: „Presă indeobște a prețuit favorabil lucrarea d-lui Stere. Numai *Convorbiri literare* au găsit cu cale să fie de altă

păreră. Un domn Pollux... și-a pus în cuget să dărime cu totul lucrarea conștiincoasă a d-lui Sterea". Și pentru a contesta pretinsa „seriozitate” a acestui „critic” (ghilimelele care inconjoară amindouă cuvintele îndeplinesc, evident, o funcțiune ironică) îi relevă contradicții de apreciere. Cit despre lucrare, Xenopol nu ezită să afirme: „Trebuie să salutăm cu bucurie o teză ca aceea pe care o analizăm și care se înfăptușează... ca o lucrare proprie care caută să stabilească o idee nouă în știința juridică. Această idee este un adaos la concepția generală a evoluției, emanciparea omului din sinul naturii, a conștiinței omenești din neconștiința firei. Acest adaos constă în dovedirea aceleiași procedări și pe cale juridică. Și ideea personalității s-a deslăsat cu încetul din lanțurile neconștiințului, din presiunea uriașă a spiritului obștesc al neamurilor primitive. Aceasta e teza pe care o susține dl. Sterea în scrierea d-sale. Dacă teoria d-sale nu e de tot nouă, adecă dacă ea a mai fost rostită în trecut de unii sociologi ca Jhering, meritul d-lui Sterea constă în dezvoltarea ideii

de persoană în cadrul ei firesc, evoluția omului din studiul naturii îndeobște. În orice caz, nu ne aducem aminte să mai fi încercat cineva, înaintea d-lui Sterea, schimbarea evoluției noțiunii de persoană în drept, concepția autoturului în întregimea ei este desigur originală. Meritul d-lui Sterea stă însă nu numai în punerea în lumină a ideii arătate, ci și în modul cum a făcut-o. Astăzi ideile nu mai au valoare, cînd sînt rupte numai așa din senin, ci ele trebuie să fie scoase din fapte și întemeiate pe ele. În această privire dl. Sterea se arată ca un om ce a cetit mult, a adunat din scrierile numeroase filosofice, sociologice, juridice, materialul de care a avut trebuință și pe el și-a clădit teoria. Dacă scrierea sa conține multe citațiuni, aceste citațiuni dovedesc că autorul a cetit cărțile ce le citează și că nu a luat, după sistemul unor învățați de la noi, citațiile ca țărănul din carăle de fin ale altora spre a le pune într-al d-sale... Într-un cuvînt, teza d-lui Sterea reiese mult, neasămănat de mult, din cadrul cunoscut al tezelor de

licență; este o lucrare proprie a unui om care cugetă și a cărui cugetare este înarmată cu știința trebuitoare spre a străbate la adevăr”.

Îleșise, cum se vede, foarte bine din „bătălia” pentru obținerea diplomei universitare. Acum era diplomat universitar și aspira spre o carieră academică. Succesul tezei de licență (inclusiv polemica dintre *Convorbiri literare* și *Archiva*) îndreptățește această speranță. Dar știa bine că accesul spre învățămîntul universitar nu depinde numai de înzestrarea științifică a aspirantului. Avea însă, pentru această nădejde, planurile sale. Firește, politice, fără de care trecerea pragului universității devenea, deocamdată, imposibilă. Recoltase un real, mare succes intelectual. Era, de fapt, numai o premisă, ce-i drept trainică, pentru ceea ce tindea să înfăptuiască. Deopotrivă, pe plan intelectual-academic și al militantismului civic. Amindouă, nu ocoleau adevărul întrepătrundîndu-se și sprijinindu-se reciproc. Era deplin pregătit, aprig și abil, să izbîndească. ■

Z. ORNEA

Universitatea din Iași la începutul sec. XX, iar în medalion un susținător și un simpatizant al tîndrului licențiat: istoricul A.D. Xenopol

AUGUST
1939

MICROARHIVA MAGAZIN ISTORIC

ÎN BUCUREȘTI, ACUM 50 ANI

Cronică mărunță În Paris, acum... 100 ani

5 mai 1889, orele 14. În prezența președintelui Republicii Franceze, Marie François Sadi Carnot, la Paris, în impozantul edificiu central ridicat pe Cîmpul lui Marte, are loc festivitatea deschiderii oficiale a Expoziției Universale, organizată — după cum subliniază Carnot — pentru a se putea admira ceea ce realizase omenirea „în secolul de muncă și progres” trecut de la declanșarea Revoluției franceze.

Punctul de maximă atracție al Expoziției din 1889 îl constituie o realizare tehnică fără precedent: cel mai înalt turn din lume, realizat de inginerul Alexandre Gustave Eiffel. Ridicat în 15 luni de zile, Turnul Eiffel, cu silueta sa zveltă, sfidează parca legile gravitației, dominând Parisul Expoziției, ca un simbol al forței creatoare a omului, al aspirațiilor sale de progres și civilizație.

Expoziția Universală de la Paris a reținut atenția opiniei publice românești încă din stadiul pregătirii ei. În scopul stimulării și sprîlînirii unei participări românești cît mai bogate, au fost organizate un Comitet național român al Expoziției Universale (președat de George Bibescu, comisarul general al țării la expoziție) și comitete locale în principalele județe ale țării. La inițiativa și cu cheltuiela Comitetului național român, un grup de 40 persoane (elevi, studenți, ziaristi, profesori etc.) a vizitat, între 17 august și 31 august 1889, expoziția din capitala franceză.

Unul dintre acești excursioniști români — din păcate nu am putut identifica numele său — ne-a lăsat un bogat caiet de impresii din timpul călătoriei la Paris, caiet care se păstrează la Cabinetul de manuscrise al Academiei

La 28 iulie 1939 se împlinesc 25 ani de la izbucnirea primei conflagrații mondiale, prin declarația de război adresată Serbiei de Austro-Ungaria, urmată, în scurt timp, de angrenarea altor state în conflict.

Evocînd evenimentele care au marcat desfășurarea conflagrației — în care România a intrat la 27 august 1916, în numele marelui ideal al refacerii unității naționale —, presa¹ bucureșteană din urmă cu cinci decenii aduce calde elogii eroismului ostașului român, poporul nostru, care, prin jertfe nenumărate, a înscris nepieritoare pagini de vitejie în cronica luptei pentru libertate și unitate națională.

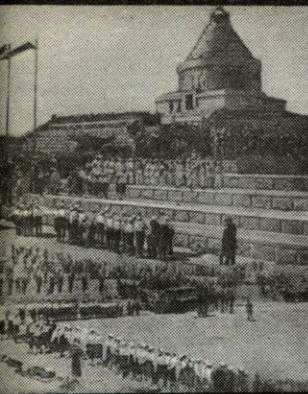
„În istoria războiului pentru realizarea idealului nostru național — scrie *Universul* din 4 august —, ostașul român a înscris, prin acțiunile lui eroice și, mai presus de toate, prin credința și însuflețirea cu care a susținut lupta, paginile cele mai frumoase”.

Privind retrospectiv evoluția evenimentelor internaționale în pătrarul de veac trecut de la izbucnirea primului război mondial, Mircea Grigorescu, prim-redactor al ziarului *Timpul*, scrie în paginile acestei publicații la 4 august: „Răsfoind, înapoi, paginile istoriei, lumea care se prepară astăzi aproape orbește să repete isprava din 1914 ar avea de învățat nenumărate lucruri crude și triste pentru contemporani”. În fine, subliniază comentatorul, „economia mondială este dominată de pregătirile de luptă și s-a transformat, practic, într-o economie de război. Pentru război, aproape totul e gata pregătit. Ar fi de ajuns un semn, un amănunt, un fapt de importanță căruia nu ne-am da seama decît prea tirziu, pentru ca războiul să se dezlănțuie și să se întindă fulgător”.

Perspectiva tot mai amenințătoare a unei noi conflagrații preocupă profund opinia publică românească. „Trăim vremuri care au substanța patetică a tragediilor antice — scrie Ionel Teodoreanu, în *România literară* —, singurul criteriu cronologic înspre timpul dus este ultimul război, iar înspre viitor, războiul care vine”.

La rîndul său, istoricul Vasile Maciu — într-o recenzie la cartea lui Georges Duhamel, *Memorial de la Guerre blanche*, în care autorul francez comentează evenimentele care au dus la cîștigarea Cehoslovaciei și Austriei de către naști — scrie în *Însemnări ieșene*: „Istoria va judeca mîine și oamenii și interesele care au împins la pasivitatea din septembrie 1938 și la cea din martie 1939. O parte a maselor populare occidentale, induse în eroare de o anumită presă interesată, s-a dedat în septembrie și octombrie 1938 la manifestații ridicule și rușinoase cu prilejul reîntoarcerii d-lor

¹ Pentru a ușura lectura, nu am mai marcat cu puncte de suspensie întreruperile de text la extrasele preluate din ziare și celelalte surse. Precizăm, de asemenea, că în redarea acestor extrase am păstrat, cu unele excepții cerute de normele ortografice actuale, scrierea din original.

La Mărășești,
festivități
comemorative
ale eroilor
bătălii
puritate de
armata română
în vara lui 1917
pentru apărarea
pământului țării

Daladier și Chamberlain de la München în capitalele lor, aclamând în aceștia pe salvatorii păcii, atunci când se deschidea largi porțile războiului!"

Desfășurarea evenimentelor face previzibilă izbucnirea unei confruntări militare germano-polone care, după cum consemnează comentatorii politici din țară și străinătate, se poate extinde într-o nouă conflagrație mondială. Focarul îl constituie orașul liber Danzig, (în prezent Gdansk, în R.P. Polonă) spre care Germania hitleristă își îndreaptă tot mai stăruitor tentaculele, urmărind anexarea lui. În urma unei întrevederi avute la 12 august cu Ribbentrop, ministrul de externe nazist, Ciano, șeful diplomației italiene, țară aliată strins cu cel de-al III-lea Reich, nota: „Voința sa de a declanșa războiul mi se pare de nezdruincinat. El respinge orice soluție care ar fi susceptibilă de a satisface Germania și de a evita, în același timp, conflictul. Sint sigur că, dacă li s-ar da germanilor chiar mai mult decât cer, ei vor ataca totuși, fiindcă sint posedați de demonul distrugerii”.

Un comentariu din revista *Azi*, din 31 iulie, anticipa pe baza provocărilor naziste la adresa Poloniei: „Măi Danzig, nu știi ce nume teribil îți este dat să porți în lume. Și cine știe dacă peste o lună numele acesta nu va căpăta o semnificație cu totul îngrozitoare. Avioane au să zboare deasupra orașelor, flăcări se vor ridica pe tot continentul”.

Opinia publică înregistrează, cu speranța într-o reușită, desfășurarea convorbirilor militare între delegațiile U.R.S.S., Marii Britanii și Franței, începute la Moscova, la 12 august, în vederea încheierii unui tratat de asistență între cele trei state. În timp ce misiunea militară sovietică era condusă de K.E. Vorosilov, comisarul poporului pentru apărare, delegațiile engleză și franceză aveau în frunte pe amiralul Sir Reginald Drax și, respectiv, generalul Joseph Doumenc, personalități militare de rangul doi, care nu erau membri ai guvernelor respective și nici nu dețineau funcții de răspundere în conducerea armatelor lor. Cele două delegații au sosit cu întârziere la Moscova, după o călătorie îndelungată cu vaporul.

Relevind importanța unui tratat sovieto-anglo-francez, *Scnteia* din 20 august 1939 scrie: „Largi pături nu numai ale muncitorimii, țărănimii, micii burghezii, dar și burgheziei țărilor neagresoare cer încheierea pactului, vâd în el singura putință de a-l face pe agresor de a da înapoi, de a împiedica războiul”. La rîndul ei, *Viața românească*, referindu-se la aceleași tratative de la Moscova, notează: „Un pact anglo-franco-rus s-ar baza pe nevoia elementară a acestor mari puteri de a se apăra în comun și ar răspunde nevoii tuturor statelor libere din Europa de a se garanta contra unei agresiuni”.

R.S. România, în Arhiva P.P. Negulescu. Din manuscrisul respectiv, am transcris paginile referitoare la Turnul Eiffel. Este, probabil, prima descriere a celebrului monument parizian, făcută de un român, la scurt timp de la inaugurarea sa. Să urmărim, în cadrul cronicii noastre, câteva din notațiile acestui vizitator al Turnului Eiffel.

Urișul turn, al cărui nume nu este străin nimănui, se înalță în frumosul parc al expoziției mai trufaș decât flecare pavilion sau palat ce-l înconjură, căutînd cu virful său a atinge regiunile cerești. Înălțimea sa colosală de 300 m nu și-a putut-o însuși nici unul din monumentele marelui univers. Patru stîlpi sau căpriori, formînd unghiurile acestui monument, ajunsă să înclădă la bază un pătrat cu latura de 100 m. Trei platforme sînt situate între bază și virf. Prima la 57 m, a doua la 115 m și a treia la 274 m. Deasupra acestora din urmă se află un pavilion cu al cărui punct culminant se atinge în înălțime tocmai 300 m.

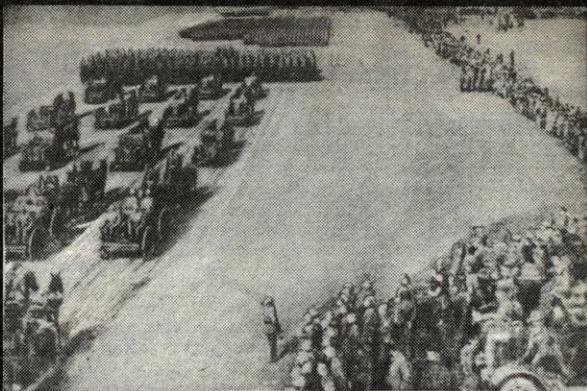
Construcția lui s-a început la 28 ianuarie 1887. Materialul întrebuințat s-a mărginit la 12 mil bucați metalice (sine), legate între ele prin ajutorul a 2 500 000 suruburi, citîndrî în total 7 000 000 kg. Cheltuielile se ridică la cifra rotundă de 5 000 000 franci). Ce e drept, mare sumă! Cu toate acestea, dibăcul arxilor al turnului n-a rămas în pagubă, căci mare era și numărul curioșilor veniți la expoziție, atrași numai de acest monument.

În 29 august la ora 2 p.m. mă aflam însoțit de cîțiva prieteni în spațiul dintre cele 4 picioare ale turnului. Ne anexarăm și noi la coada celor înșiruiți, care ea și noi așteptau să le vină rîndul de a pleca în călătoria aeriană.

Pe la ora 4 îmi veni și mie timpul de a mă prezenta înaintea unei casieriei la dreapta și la stînga căreia sedeau doi bușari francezi. Îmi liberă un mie bilețel cu care putui să cer un loc în ascensorul ce în curînd avea să plece către a doua platformă.

**AUGUST
1939**

**Demonstrație
de forță
a trupelor hitleriste
în apropierea
graniței cu Polonia**

Închis într-un mic vagonaș ne văzurăm ridicându-ne spre punctul numit, într-o direcțiune piezișă pe piciorul dinspre nord al turnului. Modul construcției turnului permitea pasagerilor să privească pe ferestrele ascensorului numeroasele monumente din jur, care rămăneau din ce în ce mai mici.

Peste vreo două minute, vagonul se opri și imediat o ușă ni se deschise. Ne aflam pe a doua platformă. Aici se găseau instalate mai multe clădiri (cabine), între care și un bufet, unde publicul putea să guste prăjiturile și berea din Turnul Eiffel, singurul loc de unde se putea procura cărți poștale cu portretul turnului pe dinsele, imprimat chiar pe această platformă în tipografia Figaro, care a funcționat aici în tot timpul expoziției.

Mă grăbii și eu, spre a mă conforma cu mulțimea care mă înconjură, de a cumpăra câteva cărți poștale prin care să anunț pe unii din preteții mei din țară despre călătoria ce întreprindeam. Dar ocupat cu cumpărarea lor, mă văzui părăsit de tovarășii cu care pleasem pe jos. Singur și cu ceea ce țigulsem în mână, mă îndreptai către un birou din stînga, unde să pot așterne câteva propozițiuni scurte pe acele hîrtiute. Aici însă, ce să vezi! Nu numai că n-aveam loc la birou, dar n-aveam nici cu ce scrie, căci era atîta lume încît unii în lipsă de condei (tocuri) se serveau numai de cifre o simplă peniță sau de vreun creionas răfăciți prin strîmtele lor buzunare, iar ca birou le serveau genunchii ori pereții camerei.

După ce aruncai din fuga condeiului puțințele rînduri ce aveam de scris, ieșii pe platformă. Privii puțin la mulțimea ce se preumbla prin parcul expoziției, precum și pe strădalele Parisului și pentru că timpul al trecea repede, trebuai să iau loc în urma celor înșuruiți între două zăbrele de fier dispuse în linie serpuită spre a fi în curînd transportat pe a patra platformă. După o așteptare de trei sferturi de oră intrai în ascensorul ce aștepta aici și la așa căruia con-

Nu se ajunge însă la încheierea pactului preconizat, tratativele fiind întrerupte la 22 august. După cum declară mareșalul Vorosilov, conducătorul delegației sovietice, „negocierile cu misiunile militare engleză și franceză au fost întrerupte din cauza serioaselor deosebiri de vederi care s-au constatat în timpul convorbirilor” (*Universul*, 28 august).

La 23 august 1939, la Moscova este încheiat un tratat de neagresiune între Germania și U.R.S.S., ajungîndu-se în cîteva zile la o înțelegere între cele două țări privind stabilirea unei noi ordini politico-teritoriale între Marea Baltică și Dunăre. Documentul este semnat de cei doi miniștri de externe, german și sovietic, Ribbentrop și, respectiv, Molotov.

În țara noastră, ca și în întreaga lume, încheierea pactului germano-sovietic stîrnește stupeoare și îngrijorare, România fiind direct vizată în statutul ei teritorial și politic și agravîndu-se izolarea ei pe plan internațional. Primul ministru, Armand Călinescu, nota în însemnările sale: „Lovitura de teatru a acordului germano-sovietic. Socotesc situația foarte gravă. S-au înțeles oare la o împărțire a Poloniei și României? Merg cu Gafencu la rege. Îl găsesc impresionat, dar neschimbat în opinii! Tot antigerman și pro-francofil și pro-anglofil”¹.

Implicațiile pactului germano-sovietic asupra României erau astfel explicate de Hitler într-o scrisoare din 25 august către Mussolini: „Prin acordurile încheiate, s-a asigurat atitudinea cea mai binevoitoare a Rusiei în cazul unui conflict și, înainte de toate, posibilitatea intervenției României în cazul unui astfel de conflict nu mai există. România nu se mai află în postura de a lua parte la vreun conflict împotriva Axei”².

Încheierea pactului germano-sovietic a avut o influență negativă și asupra activității P.C.R., a forțelor democratice și antifasciste din România, la această situație contribuind și noile directive date de Comintern care — după cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — „au provocat o adîncă confuzie și dezorientare în partid, au frînat pentru un timp activitatea sa, au creat pericolul îndepărtării de partid a unor largi categorii sociale, a numeroase grupări politice. Ele au avut repercusiuni grave asupra întregii activități desfășurate în România pentru unirea poporului împotriva fascismului și agresiunii Germaniei”.

Evidențiînd învățămintele care trebuiesc trase din desfășurarea faptelor istorice care, în urmă cu cîinci decenii, au marcat declan-

¹ Magazin istoric, nr. 3/1989.

² O analiză istorică a condițiilor și contextului în care a fost încheiat pactul germano-sovietic din 23 august 1939, în lucrarea: M. Musat, I. Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. II, partea a II-a, București, 1988; vezi, de asemenea, Livia Dandara, *România în vîltoarea anului 1939*, București, 1985.

Delegația
țării noastre
participă la
festivalul folcloric
internacional
de la Nisa
(Franța)

șarea celui de-al doilea război mondial, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază, în cuvântarea rostită la Plenara C.C. al P.C.R. din 27-28 iunie 1989: „Este bine cunoscut că politica de concesiuni și de capitulare față de Germania nazistă, acordul de la München, inclusiv pactul Molotov-Ribbentrop, nu au oprit agresiunea ci au încurajat-o”.

Peste Europa, notează Tudor Teodorescu-Braniște în revista *Azi*, din 20 august, „s-a lăsat o liniște grea, tragică în care nu se aude decât vuietul neîntrerupt al marilor uzine de înarmare”.

Bazindu-se pe hitleriști, horthyști se dedau la acte provocatoare la adresa independenței, suveranității și integrității statului român. Au loc incidente de frontieră provocate de grănicerii maghiari, guvernul de la Budapesta mobilizând la granița cu România cca. 250 000 soldați.

Prin luări ferme de atitudine, reprezentanți ai cetățenilor maghiari din România își exprimă dezacordul față de campaniile revizionistilor horthyști. „Orice ar spune Radio Budapesta — scrie revista *Kimondom* — noi, secuii și ungurii din Ardeal, ne simțim bine în România, fiindcă aici sintem în plină proprietate a drepturilor omenești și ale celor cetățenești. Ungurii din România sint în curent cu faptul că orice încercare de revizionism constituie sămânța de război. Or, noi vrem pacea”.

Presa bucureșteană prezintă rezultatele recentelor investigații arheologice efectuate în diferite locuri de pe cuprinsul țării. Astfel, *România*, din 11 august, semnalează descoperirea în castelul roman de la Porolissum (azi Moigrad, județul Sălaj) a opt table de bronz, scrise pe ambele părți, care alcătuiesc, după cum precizează prof. C. Daicoviciu, „piesele a două diplome militare de lăsară la vatră a soldaților veterani romani” și care „reprezintă o imensă valoare istorică, căci din ele se stabilește cu precizie organizarea militară romană a Daciei în anul 110 e.n., precum și numele guvernatorului de atunci al Daciei”. Ziarele prezintă, de asemenea, noi vestigii arheologice din Dobrogea, de la Dinogetia și de la Enisala. La Dinogetia, săpăturile sint conduse de prof. Gheorghe Ștefan, iar la Enisala de prof. G. Avachian. „Deosebit de importantă — scrie *Timbul* din 12 august — este descoperirea a numeroase monede de la Mircea cel Bătrîn și de la Petru al Mușatei, precum și descoperirea unei bogate ceramice românești, dovada evidentă de puternică viață românească ce înflorește la Enisala încă din veacul al XIV-lea”. ■

Rubrică de: Ioana URSU, Ioan LĂCĂȘTA
Selecția fotografiilor:
Radu Ion POPESCU

ductorul striga neîncetat: Înșin-
tați! Înșințați!, numărând în
același timp persoanele care intrau
înăuntru. Îndată ce numărul de
63 se împlini, intră și el înclinând
ușa după sine. Aci găsi iarăși
cțiva din camarazii cu care ple-
casem de la bază. Deși știam foarte
bine că soliditatea turnului era
de netemut, cu toate acestea frica
cuprinsese sufletele tuturor cind
se puse ascensorul în mișcare. Și
aceasta cu atât mai mult cu cît
de astădată vedeam că ascensorul
urmează linia curat verticală și
apoi cu o luteală cu mult mai sim-
țită. Trecurăm a treia platformă
unde ne schimbăram într-un alt
ascensor care echilibra pe cel
dintîi și începusem a ne continua
calea către vîrf, obșnușiți puțin
cu această mișcare, cind instan-
taneu un fior de nedersis trecu
prin eul fiecăruia. O detunătură
se auzi și o zguduitură, abia
simțită, se produse. Mișlile tu-
rurilor se prînsēră, fără vole, iar
cîteva dame, ce erau printre noi,
nu putură să se abțină de a nu
da strigăte de disperare. Credeam
că ne așteaptă o catastrofă. Dar,
în realitate, nu era nimic, căci
ascensorul își continuă drumul
pînă la sfîrșit. Descelnerăm în
fine pe a patra platformă sîna-
toși. Immediat ne informărm
despre cauza fîrlei noastre care fu
următoarea: Comitetul expoziției
luase hotărîrea că în fiecare zi la
ora 5 1/2 p.m. să se dea cîte o
salvă de puscă din balconul ce se
ridica deasupra acestei platforme,
hotărîre care fiindu-ne necunos-
cută a putut să producă în noi
acea spălmă grozavă.

Platforma a patra, deși la o
asemenea mare înălțime, avea cu
toate acestea o suprafață destul
de mare. Afară de partea cen-
trală care era rezervată funcți-
onării ascensorului și de jurul-
împrejurul căreia erau mai multe
prăvăltoare în care se vindeau
obiecte cu Turnul Eiffel pe ele,
care să poată redeștepta în me-
moria celor suși alci aducerea
aminte de acest măcel, monu-
ment al Franței, mai cuprîndea
încă un spațiu încăpător pentru
mai mult de 200 oameni”.

Unitatea românilor —

eveniment cu răsunet european

La Simpozionul de istorie pe tema Aspecte ale unității române și italiene, organizat de Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” și Institutul Italian de cultură din București (5-6 iunie 1989) au fost prezentați cu importanță contribuții științifice istorice italiene: Gastaldi, Arturo Colombo, Paolo Virginio Gastaldi și Alfonso Scirocco, care au avut amabilitatea să răspundă unor întrebări adresate de redactorul revistei noastre Dorin Matei.

— Care sînt, după părerea dumneavoastră, trăsăturile comune ce caracterizează evoluția raporturilor româno-italiene în decursul timpului?

Prof. Gastaldi (titularul catedrei de istoria doctrinelor politice moderne și contemporane la Universitatea din Pavia): Originele noastre sînt comune. Dar eu cred că nu numai această origine a jucat un mare rol în apropierea celor două popoare de-a lungul istoriei lor. Este întotdeauna nevoie să de voința oamenilor. Și am să vă dau un exemplu, pentru a ilustra și mai bine ideea mea. Dacă doi frați se despart din fragedă pruncie și trăiesc departe, fără să se mai vadă, fără să știe unul de celălalt, primul la Reykjavik și cel de al doilea la Tombuktu, nu îl putem numi frați în adevăratul sens al cuvîntului. Așa și în cazul a două popoare: este nevoie de o voință reciprocă de a se căuta, de o constiință a problemelor comune și de o mare solidaritate care să se transforme, atunci cînd este cazul, într-un ajutor politic mutual.

Prof. Colombo (profesor de istoria doctrinelor politice la Universitatea din Pavia, membru în comitetul de redacție al revistei Risorgimento; ultima sa carte, apărută în 1986, Padri della Patria. Protagonisti e testimoni di un'altra Italia, s-a bucurat de un deosebit succes). Un alt factor care ne-a legat foarte mult a fost originea noastră europeană. Avem un patrimoniu european, eu o istorie multiseculară, care, mai presus de orice, poate garanta viitorul într-o lume amenințată de spectrul războiului nuclear. Este o cale dificilă, dar este singura, și noi, intelectuali, trebuie să ne considerăm puternic angajați în această direcție.

Prof. Scirocco (titularul catedrei de istorie a Risorgimento-ului din cadrul Facultății de litere a Universității din Neapole, membru în Consiliul de conducere al Institutului de istorie a Risorgimento-ului Italian și în Comisia națională pentru publicarea operei lui Cavour, președintele Institutului din Campania pentru istoria ziariștilor; în 1980 a primit premiul „Napoli”): Și mie mi se pare că tot mai acest aspect — formarea unor convingeri comune în cadrul opiniei

publice din țările noastre asupra problemelor cele mai importante privind politica europeană — a constituit și constituie un puternic factor de apropiere.

— Cum apreciați ajutorul reciproc pe care cele două popoare și l-au acordat în sec. XIX, în timpul luptei pentru unitate națională și independență?

Prof. Colombo: Am eitat în lumea mea de cuvînt numele a patru mari patrioți români: Balcescu, Rosetti, frații Brătianu. Pornind doar de la aceștia și avem dovada bogăției de contacte personale, de legături culturale și raporturi politice între fruntașii români și cei italieni.

Prof. Gastaldi: Secolul trecut a constituit, într-adevăr, o extraordinară dovadă în acest sens. Și românii și italienii aveau de rezolvat două probleme fundamentale pentru existența lor istorică: unitatea națională și independența. În acest proces ei și-au acordat un formidabil sprijin reciproc, practic și teoretic.

Prof. Scirocco: Cele două popoare și-au cucerit unitatea și independența luptînd din greu contra puterilor care doreau să păstreze în Europa situația stabilită la Congresul de la Viena. Telul guvernelor României și Italiei în momentul 1859-1860 era tocmai să arate că se putea stabili o nouă configurație politică. Ele s-au grăbit să unifice organismele statale și au căutat să se înscrie în „concertul european” prin încheierea unor alianțe externe.

Prof. Colombo: Să nu uităm că românii și italienii au luptat în secolul trecut pentru a construi o nouă Europă, fără caste și privilegii, garantată de democrație, de solidaritatea între popoare, diferite dar nu inamice, o Europă a păcii ca suprem obiectiv. Ajutorul mutual pe care și l-au acordat popoarele noastre atunci s-a dovedit extrem de prețios. Eu sper că această colaborare va continua și se va întări, va sporii. Doar o Europă unită poate juca un rol în dezvoltarea valorilor culturale și a demnității umane, în care noi toți credem.

— Care sînt preocupările dumneavoastră actuale în domeniul cercărilor istorice?

Prof. Gastaldi: Atenția mea se îndreaptă în primul rînd asupra ideilor politice din perioada Iluminismului și pînă astăzi, mai ales asupra democrațiilor italiene și a legăturilor lor cu mediile culturale din Europa.

Prof. Colombo: Personal, am renunțat la vechiul sistem al istoriei evenimentiale și mă preocup acum

studierea curenților politice, a opiniei publice, a rolului partidelor, prezența intelectualilor, rolul ziarelor în difuzarea ideilor nu numai în rîndul elitei, ci și al maselor. Se poate înțelege astfel și mai bine rolul jucat de femei, (considerate multă vreme în afara „subiectelor istoriei”) în societate.

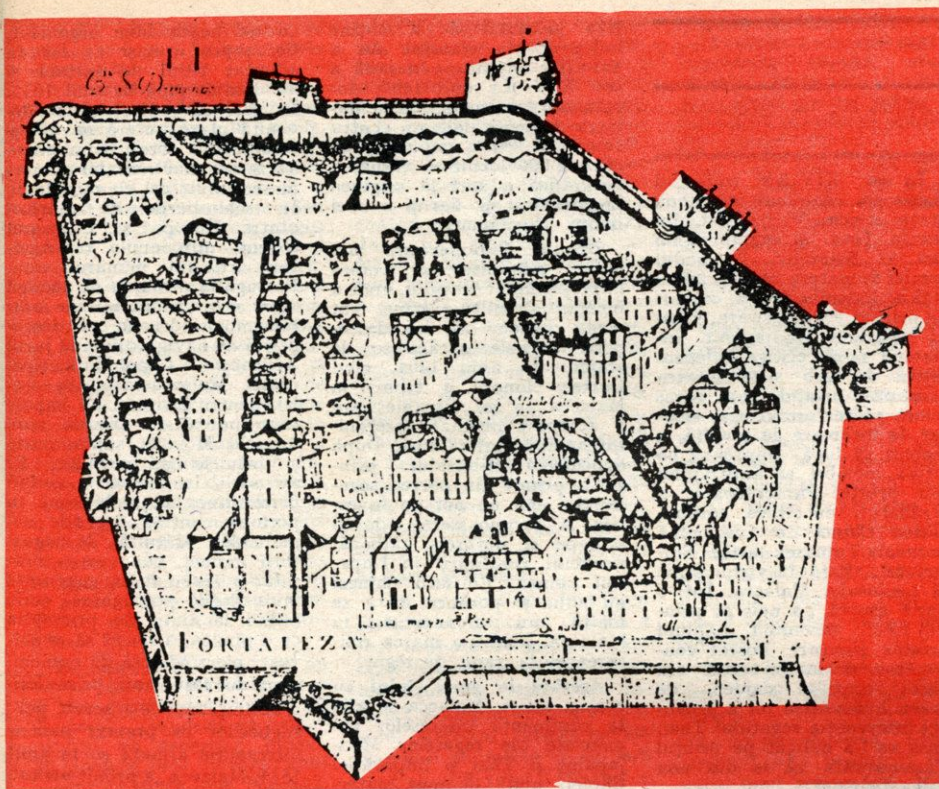
Prof. Scirocco: Aprofundarea raporturilor între putere și cetățeni — spre exemplu: cum s-a desfășurat concret administrarea justiției în Mezzogiorno, în sec. XIX —, care au fost formule de solidaritate între muncitori și cele de manifestare ale asociațiilor muncitorești, lată principale probleme care mă preocup în prezent.

— Împărtășiți-ne opinia dumneavoastră despre colaborarea cu colegii români, modul în care considerați că trebuie să se desfășoare cooperarea intelectuală între țările noastre.

Prof. Colombo: Am fost pînă acum, începînd cu anul 1954, de patru ori în România. Apreciez colaborarea mea cu colegii români drept extrem de eficientă și de importantă. Ea mă ajută — ne ajută, în general, pe noi, italienii, dar cred că și pe istoricii români — să înțeleg mai bine analizele dintre, spre exemplu, instituțiile administrative și politice ale celor două țări în a doua jumătate a sec. XIX. Eu am inaugurat la Universitatea din Pavia un seminar permanent care are ca temă Figuri și probleme ale istoriei românești în sec. XIX și XX. Studenții italieni au putut astfel cunoaște și înțelege mai bine lucrul dur al românilor spre unitate și mîntuirea pe care mișcarea liberal-democratică română a putut să o transmită exponenților de frunte al celei italiene, de la Mazzini la Garibaldi.

Prof. Gastaldi: Le port o mare stimă istoricilor români. Pe unii dintre ei îi cunosc de mulți ani și îi apreciez pentru rigurozitatea lor științifică. De asemenea, colaborarea cu istoricii români ne ajută în depistarea de noi informații, deosebit de prețioase pentru istoria noastră, cum sînt, de pildă, cele legate de istoria Risorgimento-ului ori legăturile unor revoluționari italieni — Mazzini, Garibaldi — cu luptătorii democrați-revoluționari români.

Prof. Scirocco: Am constatat că studiarea politicii externe, a instituțiilor și ziariștilor oferă multe și importante ocazii pentru a confrunta rezultatele cercărilor desfășurate în Italia și România. Întîlnirile între istoricii din cele două țări sînt extrem de fecunde în rezultate. În plus, ele oferă posibilitatea să confruntăm metodele celor două școli istoriografice și să ne îmbunătățim tehnicile de cercetare.

BIOGRAFIA UNUI ORAȘ

MALACCA

Federația Malaysia (Malesia, cum îi spun localnicii) se află în partea centrală și sudică a peninsulei Malacca, din sud-estul Asiei (Malaysia peninsulară) și în partea de nord și nord-est a insulei Kalimantan (Borneo). Teritoriul ei de 332 995 km² este scăldat la apus de Oceanul Indian, în strimtoarea Malacca, ce o desparte de insula indoneziană Sumatra, iar la răsărit și sud de Marea Chinei de Sud. Malaysia, o federație de 13 state, este o țară multinațională: 46,8%

In imaginea de sus: puternicul fort „A. Famosa”, construit de navigatorul portughez Afonso de Albuquerque.

malaysieni (bumiputra — fiii pământului), 34% chinezi, 8,9% indieni și pakistanezi, restul fiind format din alte grupuri etnice minoritare. Cea mai mare producătoare din lume de cauciuc natural, staniu, ulei de palmier, Malaysia are totodată, importante resurse de lemn din jungla ecuatorială, țigeli, piper, cacao, ananas etc.

Alături de Kuala Lumpur, unul dintre cele mai importante orașe ale țării este Malacca — declarat recent „oraș istoric” —, așezare cu o istorie agitată, port pe țărmul strimtorii omonime, situat la circa 150 km sud-vest de Capitală.

O intimplare

de bun augur

În sec. XIV-XV, sud-estul Asiei era dominat de două state: regatul Madjapahit, din insula Java, și regatul Thai sau al Siamului. În sudul insulei Sumatera se afla micul stat al Palembangului, condus de prințul Parameswara, vasal al regatului Madjapahit. Încercând să-și cîştige independența de sub suzeranitatea acestuia, prințul și-a atras minia protectorului său. Acuzat de încercare de revoltă, a trebuit să fugă. Împreună cu câțiva membri ai anturajului său, prințul Parameswara a străbătut, cu cîteva corăbii, Marea Chinei de Sud, pînă în insula Tumasek (astăzi Singapore), aflată în virful sudic al peninsulei Malacca. Într-o luptă scurtă, l-a ucis pe prințul local, devenind stăpîn al acestor ținuturi. Fostul conducător al insulei însă era vasal regatului siamez, de aceea înlăturarea lui a provocat intervenția regatului Thai, ceea ce l-a obligat pe prințul Parameswara să ia din nou calea bejeniei.

Legenda spune că plînd cu corăbiile sale prin strîmtoare, spre nord, într-o zi el s-ar fi oprit la gura unui rîu, lîngă un sat de pescari, ca să vîneze. La un moment dat, unul dintre cîinii prințului a fost atacat de un șoarece de cîmp. Atunci Parameswara ar fi exclamat: „Îmi plac aceste lăcruri. Aici și un șoarece sare la luptă!” Lufnd întîmplarea de bun augur, prințul s-a hotărît să se stabilească acolo. Și, pentru că hazardul făcuse ca atunci cînd luase această decizie să stea sub un „melaka” (denumirea în limba malaysiană a unui pom fructifer — „Phyllanthus emblica” — al cărui fruct se numește mirabolane și are un gust acrișor), el a botezat așezarea Melaka.

Cert este că legenda, ca mai toate legende, are un simbur de adevăr. Tenta-

tiva prințului de a obține independența statului său a avut loc în ultima decadă a sec. XIV. În anul 1403, documentele consemnează că Malacca devenise deja un centru comercial, cu o populație de circa 2 000 locuitori. Situaerea geografică a stat la originea prosperității ei, dar și a unei istorii zbuciumate.

Prințul Parameswara și-a extins stăpînirea și asupra împrejurimilor orașului, unde a început să cultive grîne. Tot acolo oamenii săi au descoperit primele zăcăminte de staniu. În anul 1404, cînd Curtea chineză a trimis la Malacca un sol, Parameswara a acceptat imediat suzeranitatea împăratului Chinei. După expedierea tributului, prințul a primit din partea suzeranului său un act de investire și recunoaștere, odăjdii scumpe și umbrela galbenă, simbolul regalității în Imperiul chinez. Emisarii chinezi au adus și porunca de a se înălța un monument în Malacca, pentru a marca ridicarea ei la rang de regat.

Așezată la gura rîului cu același nume, Malacca se afla la confluența intereselor comerciale ale regatelor Madjapahit și Thai și împărăției Chinei, unde domnea puternica dinastie Ming (1368-1644)¹. În port apa era suficient de adîncă, ceea ce permitea corăbiilor să se apropie foarte mult de mal. Vînturile musonice băteau de două ori pe an, în direcții convenabile. La începutul anului, musonul de nord-est aducea corăbiile chineze, siameze, javaneze iar din luna mai, musonul de sud-vest le împingea pe cele arabe și indiene. Portul era mereu plin de corăbii, între care se distingueau joncile chinezești cu ochi pictați la prova.

„A Famosa”

În anul 1424, cînd prințul Parameswara a murit, el a lăsat o așezare înfloritoare,

cu un negoț bine organizat. Cei șapte urmași ai săi au adoptat titlul de sultani și au domnit pînă în anul 1511. În sec. XV, Portugalia, devenită mare putere navală și comercială, dorea să monopolizeze cel mai rentabil comerț al secolului: cel cu mirodenii. În schimburile de mărfuri dintre Europa și Extremul Orient, mirodeniile reprezentau articolul numărul unu. Portugalia urmărea să smulgă acest comerț din minile arabilor, folosind noua cale descoperită de navigatorii ei în jurul Africii, pe la Capul Bunei Speranțe. Malacca devenea astfel, pentru lusitani, un important punct de tranzit spre insulele Moluca, supranumite și insulele mirodeniilor. Ei au sosit la Malacca, cerînd permisiunea să stabilească în port un contoar (agenție comercială). Sfătuită de negustorii indieni, conducerea orașului a încercat să captureze mica flotilă portugheză, care, aflînd la timp de primejdia ce o pîndea, a reușit să se salveze, pierzînd însă 20 oameni, care au fost lăsați prizonieri.

Întîmplarea le-a servit portughezilor ca pretext pentru intervenția armată și, în anul 1511, Malacca „a primit vizita” unei mari flote, conduse de Afonso de Albuquerque², inițiatorul expansiunii portugheze în Asia. În puternica luptă ce a avut loc, la care au participat sultanul Malaccăi, Mahmud, și fiul său, călărînd pe elefanți dresați, superioritatea portugheză a fost evidentă: la 24 august 1511, orașul a căzut. Malacca și-a pierdut independența. De Albuquerque a organizat apoi administrarea portugheză a teritoriului și a ridicat un puternic fort, „A Famosa” (fai-mosul), care vreme de 130 ani a rezistat multor atacuri ale conducătorilor statelor din peninsula Malacca. Interiorul

¹ Navigatorul portughez Afonso de Albuquerque (1453-1515), exponentul politicii de hegemonie maritimă a Portugaliei, a pus stăpînire, în numele coroanei lusitane, pe căile maritime spre Extremul Orient. El a cucerit Goa, în 1510, și Malacca, în 1511, unde a implantat contoare portugheze.

² Magazin istoric, nr. 10/1978, 5/1983.

fortului găzduia colonia de portughezi, care își avea acolo și birourile.

Comerțul organizat de iberici era foarte rentabil: piperul, de pildă, cumpărat în Orient, era vândut în Portugalia la un preț de 40 ori mai mare.

În anul 1580, Spania a anexat Portugalia, iar în 1594 portul Lisabona a fost închis pentru negustorii olandezi și englezi. În aceste condiții, nord-europenii au fost siliți să se îndrepte spre răsărit, pentru negoțul cu mirodenii și alte mărfuri. Astfel se explică apariția olandezilor și englezilor în apele Asiei de Sud-Est. În 1602, companiile comerciale olandeze unificate au creat „Compania unită a Indiilor orientale”. Deși interesul ei major îl constituia cucerirea insulelor mirodeniilor, o primă hotărâre a companiei a fost să pună stăpânire pe Malacca, atît pentru poziția ei geografică convenabilă, cit și pentru că se afla sub controlul concurentului portughez.

În iulie 1640, după ce au supus blocadei portul Malacca și au bombardat fortul „A Famosa”, olandezii au debarcat și au încercuit orașul. În ianuarie 1641, în urma unui asediu de șapte luni, Malacca, pradă foamei și molimelor, a căzut în mâinile cuceritorilor.

Dar noii stăpînitori au hotărît să mute centrul principal al teritoriilor cucerite de ei în Asia de Sud-Est în orașul Batavia (astăzi Jakarta) din insula Java, Malacca fiind menținută sub dominație numai pentru a nu fi folosită de o altă putere maritimă. Încă de la început, olandezii și-au atras ostilitatea localnicilor, deoarece, deținînd monopolul întregului comerț, ei ofereau prețuri cu mult mai mici decît cele practicate pînă atunci. Stăpînirea lor a durat 150 ani.

Lungul drum spre

Merdeka

În aceeași perioadă, mările lumii erau brăzdate și de navele unei alte companii,

la fel de viguroase — Compania engleză a Indiilor răsăritene, căreia regina Elisabeta I (1558-1603) îi conferise, în anul 1600, dreptul de monopol comercial pentru orice bunuri ce proveneau din regiunile de la est de Capul Bunei Speranțe. Englezii căutau locuri de amplasare a contoarelor lor și în zona Asiei de Sud-Est. Ei urmăreau să-și amenajeze un port în partea mai adăpostită a golfului Bengal, pentru a-și construi antrepozite, a-și repara și realimenta corăbiile, aflate în drum spre China sau venind de acolo. În 1786, negustorii britanici s-au stabilit în insula Penang, situată la circa 500 km nord de Malacca. Dar Penangul se afla prea departe de Moluca, insulele mirodeniilor, ca să poată juca un rol important ca bază de tranzit.

Opt ani mai tîrziu, în timpul Revoluției franceze, Olanda a fost ocupată de armata franceză (decembrie 1794). Evenimentul s-a repercutat indirect și asupra destinului orașului Malacca. Bazele navale olandeze au intrat și ele sub controlul Franței. Pentru a evita ocuparea de către francezi și a posesiunilor coloniale olandeze, guvernul, aflat în exil, a încheiat o convenție cu britanicii, care prevedea ca toate coloniile Olandei să fie ocupate de englezi pe durata războiului, urmînd ca ei să le înapoieze metropolei posesoare la sfîrșitul ostilităților. În acest context, în 1795, Malacca intra în stăpînirea englezilor, pînă în 1818, cînd olandezii au reocupat-o, pentru o perioadă de numai șase ani, adică pînă în 1824, cînd, în conformitate cu tratatul anglo-olandez de la Londra, din 17 martie 1824, orașul și zona adiacentă au fost cedate Regatului Unit.

Cu cinci ani în urmă, englezii ocupaseră insula Singapore, din sudul peninsulei Malacca, iar în 1826 au reunit Malacca, Singapore și Penang în „Straits Settlements”,

constituind, din 1867, o singură colonie a coroanei engleze. D dominația engleză asupra orașului Malacca s-a instăpînit astfel pentru întreg secolul XIX și aproape jumătate din veacul nostru.

La scurt timp după izbucnirea războiului în Pacific (decembrie 1941), militaristii japonezi au debarcat în nordul peninsulei Malacca și, în scurt timp, au cucerit-o în totalitate, cu excepția Singaporei, unde garnizoana engleză a opus o rezistență puternică, pînă în februarie 1942, cînd s-a predat. Ocupația japoneză s-a manifestat printr-un val de represii, asasinat, foame și muncă forțată, cărora malaysienii le-au răspuns printr-o rezistență extrem de activă². Mulți dintre ei au fost trimiși de către japonezi în campania din Birmania, unde, din cauza climatei și a tratamentului inuman, mortalitatea a înregistrat indici foarte ridicați³.

Odată cu capitularea Japoniei, la 2 septembrie 1945, războiul a luat sfîrșit și pentru orașul Malacca. Ultimii japonezi s-au predat la începutul lunii septembrie, Marea Britanie reîntreind în rolul ei de „putere protectoare”. Poporul malaysian s-a angajat pe calea luptei de eliberare națională. După o serie de negocieri între personalitățile politice malaysiene și reprezentanții guvernului englez, negocieri care au durat mai mulți ani, Abdul Rahman Putra, inițial prim-ministru al noului stat independent, a proclamat, pe principalul stadion al orașului Kuala Lumpur, nașterea Malaysiei moderne. „Merdeka!” — Libertate! a fost cuvîntul rostit de primul ministru și reluat apoi de toți participanții la adunarea din ziua de 31 august 1957, cînd, în tumultul mulțimii entuziaste, s-a înălțat noul drapel național. ■

Mihai CONRAD

^{1,3} Magazin istoric, nr. 2/1967; 11, 12/1988; 12/1986, 1-4/1987.

Repere în timp

PĂLTINIȘ

Așezat pe povirnișurile Munților Cîbinului, între 1380 și 1470 metri înălțime, Păltinișul este stațiunea aflată la cea mai mare altitudine din țara noastră. Totodată, se numără și printre cele mai vechi. Primele cabane au fost construite aici între anii 1894 și 1898 și tot în această perioadă de pionierat a turismului nostru montan au fost amenajate primele poteci prevăzute cu marcaje, spre vârful Oncești și Cheile Cîbinului. În decursul anilor, numărul amenajărilor (cabane și hoteluri, restaurante, pîrtii de schi pentru adulți și copii, stație de telecabane și teleschi), ca și al potecilor turistice, a

sporit, stațiunea înscriindu-se ca una dintre cele mai complexe din țară.

Într-un anume fel, Păltinișul — aflat la 34 km depărtare de Sibiu — reprezintă pentru sibieni o stațiune similară Poienei Brașov pentru brașoveni. Din oraș se ajunge în stațiune urmînd mai întîi un traseu în lungul pîrului Șteaza, apoi cu serpentine ce urcă tot mai îndrăzneț spre inima munților.

Peisajul, de un pitoresc deosebit, prilejuiește și o întîlnire de neuitat cu istoria.

Prima și cea mai semnificativă întîlnire de acest fel ne-o oferă municipiul Sibiu, principalul loc de plecare spre

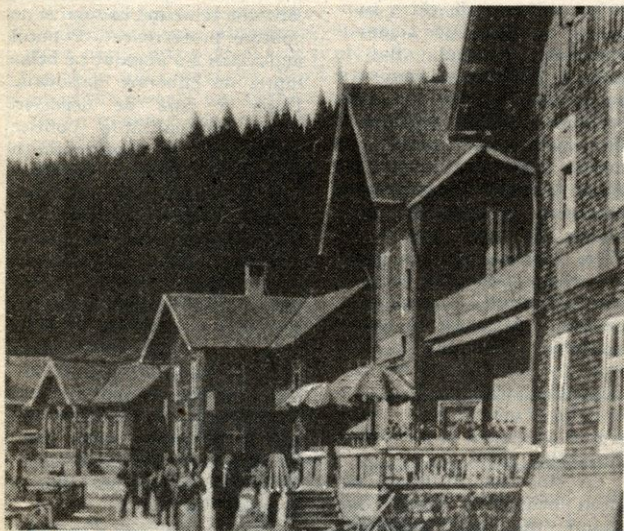
stațiune. Menționat documentar pentru prima oară în anul 1191, cu numele *Cibinium*, Sibiu datează de bună seamă, dinaintea acestei date, deoarece în anul respectiv aici și-a avut reședința un „*praepositum Cibiniensem*” (un dregător al autorității centrale), ceea ce presupune existența încă de atunci a unei așezări stabile, cu tradiție.

Distrus în timpul invaziei tătarilor (1241-1242), Sibiu s-a refăcut rapid, devenind unul dintre cele mai importante centre meșteșugărești și negustorești ale Transilvaniei. El s-a numărat printre orașele transilvane ce a întreținut ample legături economice și politice cu Țara Românească. Numeroși voievozi de la sud și răsărit de Carpați au acordat privilegiile comerciale negustorilor din Sibiu, care, la rîndul lor, au furnizat produse cerute de piețele de peste munți, aceste fructuoase raporturi contribuind la dezvoltarea orașului.

Numeroase obiective¹ stau mărturie a rolului pe care Sibiu l-a avut în decursul istoriei. Între acestea în primul rînd cetatea, ale cărei ziduri și bastioane se păstrează în mai multe locuri. Există, de asemenea, monumentale construcții ecleziastice și laice, grupate îndeosebi în jurul celor două piețe. Între clădirile de mare valoare arhitectonică ale orașului, amintim Palatul Brukenthal, ce adăpostește colecția de artă și istorie, precum și biblioteca fostului guvernator al Transilvaniei¹, primăria veche,

¹ Magazin istoric, nr. 4/1978.

Stațiunea Păltiniș într-o imagine de acum o jumătate de veac

monument în stil gotic cu adaosuri de ornamente Renaissance, unde se află Muzeul de istorie județean, Casa cojocarilor (în stil gotic târziu), Turnul Sfatului, cu o bogată perspectivă spre toate împrejurimile orașului.

La Sibiu și-au avut reședința numeroase organisme politice și culturale, care au militat pentru înfăptuirea marilor aspirații ale românilor: sediul Comitetului național român în timpul Revoluției de la 1848, Biblioteca ASTRA, redacția *Tribunei* ș.a.m.d. Turur acestor mărturii ale bogatului trecut, municipiul le adaugă impresionantele construcții ale prezentului, într-o arhitectură ce îmbină ingenios tradiția cu liniile moderne arhitecturale.

Istoria ne însoțește însă și de-a lungul traseului spre Păltiniș. Chiar la ieșirea din Dumbrava Sibului — pădure seculară în inima căreia se află cunoscutul muzeu etnografic al tehnicii populare — un drum lateral face legătura cu *Cisnădioara*, vechi sat a cărui biserică-cetate, monument de artă romanică datînd din 1223, străjuiește de pe o culme localitatea de azi.

Revenind pe drumul spre Păltiniș, turistul amator de istorie întâlnește localitatea *Rășinari*, unul dintre cele mai vechi sate — menționat documentar la 1467 — cu o bogată viață culturală. „Locuitorii — îi descria la început de veac Nicolae Iorga — erau odinioară niște «codreni» foarte săraci, strîngători de rășină, pe care o vindeau sașilor. Apoi ei căpătară turme, din care se hrăneau mai mult decît din holde pe acest pămînt pietros de sub muntele brazilor și stîncilor. Întărîndu-se, înlesnindu-se și alcătuindu-se tot mai bine, ei putură dura de-a lungul celor două văi spumegătoare case de lemn bine încheiate și clădiri de piatră, care toate păstrează însă tipul casei românești de munte. Ei ajunseseră oameni hotărîți, mîndri, fără frică de «domni»... ținînd la hotarul și la cinstea lor...

Turnul Sfatului din Sibiu — monument istoric și de artă

Ei se luptară pentru pămînt cu «magistratul» Sibului, aducînd înainte mărturii de la Craiul Matiaș și de la bătrînul domn muntean Radu, tatăl lui Mircea, pe care-l numeau Negrul”.

De-a lungul anilor, din acest loc s-au ridicat personalități de seamă, luptători pentru unitatea și libertatea poporului român, promotori în diferite domenii ale culturii: Andrei Șaguna, mitropolit al Ardealului și unul dintre conducătorii de seamă ai Revoluției transilvane de la 1848 (al cărui mausoleu se află în centrul localității), Octavian Goga (casa lui natală, organizată ca muzeu memorial se află pe o uliță în apropierea centrului comunei). La Rășinari au trăit și Sava Popovici Bărcian, unul din valoroșii cărturari de la început de veac XVIII, Ilarie Mitrea — cunoscut explorator ș.a.

Multe alte localități de la poalele Cîbinului s-au afirmat prin istoria lor îndelungată, prin contribuția pe care au adus-o la făurirea statului național român. Din *Sadu* (un traseu turistic unește Păltinișul de această localitate, unde se află cel mai vechi lac de acumulare din țară, construit cu ocazia înălțării aici a primei hidrocentrale) sînt originari Ion Inochentie Micu (promotor al mișcării de emancipare națională a românilor la jumătatea sec. XVIII), Samuil Micu (unul dintre corifeii Școlii Ardelene), precum și cărturarul iluminist, primul medic oftalmolog român, Ioan Piuariu Molnar. În *Rod*, sat menționat documentar la anul 1419, s-a născut Aaron Florian, istoric și revoluționar pașoptist; din *Săliște* s-au ridicat Ioan Lupaș și Onisifor Ghibu, luptători pentru unitate națională în 1918.

De menționat și faptul că la *Poiana Sibului* (localitate de asemenea, veche, datînd din anul 1522) a ființat cea mai veche publicație a păstorilor, intitulată *Sîna*.

Munții Cîbinului (sau ai Cîndrelului) au reprezentat una dintre fortărețele dacice, și, totodată, unul dintre centrele lor de cultură și civilizație. Aici, pe baza cercetărilor arheologice, au fost identificate două *davae*: *Căpîlna* și *Tilișca* (această din urmă așezare cu un deosebit rol economic, probat și de descoperirea unor tipare monetare dacice).

Tradițiilor istorice, Păltinișul și zona înconjurătoare le adaugă realizările prezentului, dintre care cele mai semnificative sînt marile amenajări hidroelectrice de pe Valea Frumosei (străbătută și descrisă odinioară de Mihai Sadoveanu) și de pe Rîu Mare, a căror înfăptuire adaugă noi frumuseți și deschide noi perspective de dezvoltare, inclusiv din punct de vedere turistic. ■

Gheorghe DAVID

telex...telex...

● 50 așezări, datind din vremea culturilor neolitice Boian și Gumelnița și pînă în sec. X e.n., au fost identificate pe raza localității Nanov, situată în vecinătatea municipiului Alexandria ● Picăturile rupestre descoperite în județul Suid, din R.P. Chineză, oferă noi date despre modul de viață al oamenilor, despre flora și fauna din China de nord, în urmă cu 3 000 ani ● Autorul metodei scoaterii navelor la suprafață prin pomparea aerului în recipiente atașate de epavă — se arată într-o scrisoare a lui Vincențiu Babes către Nicolae Popea — este un român transilvănean, Lazăr Popovici, care și-a brevetat invenția în 1839. Scrisoarea amintită datează din anul 1864; ea a fost recent depistată în fondurile Muzeului de istorie din Arad, fiindu-ne comunicată de Dan Demșea ● După cincisprezece ani de stăruitoare căutări a fost identificat acum traseul drumului roman ce unea castrul de la Războieni-Cetate cu acela de la Călărași, jud. Cluj. ● Pe baza unor recente descoperiri, arheologii egipteni au stabilit că verigheta se purta în perioada Egiptului antic; vechii egipteni considerau că „artera dragostei” ținea de la inimă pînă la inel ● Lingviști americani afirmă că sînt pe punctul de a reconstitui unica limbă vorbită de oameni acum 100 000 ani ● O raritate numismatică ne semnalează Cezar Bosoancă, membru al Societății numismatice. Este vorba despre o monedă folosită de minerii din Banat, în sec. XVIII. Minerii plățiți cu asemenea monede își puteau procura cele trebuincioase numai de la prăvăliile stăpînilor minei, firește la prețurile impuse de aceștia ● Cunoscutul muzeu Ermitaj din Leningrad împlinește 225 ani în 1989. Cele 225 tablouri de maestri flamanzi și olandezi,

aduse de la Berlin de Ecaterina II pentru a împodobi camerele Palatului de Iarnă, au constituit primele colecții ● Încă una dintre inscripțiile ce alcătuiesc așa-numita cronică de la Bucovăț a fost descifrată; ea ne furnizează data exactă a nașterii voievodului Mihnea II: 26 octombrie 1565 ● A apărut ediția a doua a lui *Oxford English Dictionary*. Este cea mai mare carte din lume și cîntărește 62,2 kilograme. În cele 20 volume sînt explicate 290 500 cuvinte; dicționarul numără în total 350 milioane caractere tipografice. Prima ediție (1928) a fost terminată în 70 ani, actuala în numai 5 ani, grație calculatorului. Întregul text a fost înregistrat și pe un disc compact, cu suprafața cit palma unui om ● La British Library din Londra a fost descoperită o poezie necunoscută a lui Dante (1265-1321). Scrisă pe verso-ul unui manuscris din sec. XIV, a rămas ascunsă ochilor cercetătorilor vreme de șase veacuri ● În 1991, deci în preajma aniversării a 500 ani de la călătoria lui Columb către America, ar urma să fie lansat filmul avînd ca protagoniști pe Max von Sydow și Patrick Swayze. Subiectul: descoperirea Americii de către vikingul Leif Eiriksson ● Expoziția *Antichități egiptene în colecțiile din România* — reunind și câteva piese considerate unicate mondiale (fragment dintr-o statuie a lui Tutankhamon, statuete reprezentînd-o pe Isis lactans etc.) — organizată de Complexul muzeal județean de istorie Cluj, în colaborare cu alte instituții muzeale și universitare din țară — a fost prezentată pînă acum la Cluj-Napoca, Tirgu Mureș, Deva, Timișoara, Oradea, Arad, București, Constanța, urmînd a fi organizată și la Tulcea.

CLIO ANUNȚĂ

CĂLĂREȚUL DE BRONZ — ORIGINAL SAU COPIE ?

Statuia ecvestră a împăratului Marc Aureliu, din centrul vechii Piețe a Capitolului (ale cărei planuri au fost trasate de Michelangelo Buonarroti), este unul dintre cele mai cunoscute monumente ale Romei. Locuitorii Capitalei italiene au primit cu emoție știrea că poluarea provocată de gazele de eșapament, ploile acide și alți agenți ai mediului au produs răni adînci sculpturii. În anul 1981, ea a fost „înternată” într-un atelier de restaurare, pentru a se aplica un „tratament” care a durat aproape opt ani. Cei mai buni specialiști italieni s-au întrecut în a readuce la viață celebrele siluete în bronz ale calului și călărețului, executate cu optsprezece secole în urmă (cca. 170 e.n.).

În sfîrșit — a anunțat presa italiană —, lucrările de restaurare s-au încheiat, vechiul monument și-a recăpătat aspectul original, urmînd a fi transportat, cît de curînd, pe locul său din piață. Deocamdată, el se află încă într-o încăpere a atelierului. Dăr de la această știre au trecut cîteva luni și călărețul de bronz nu a ieșit la lumina zilei. Restauratorii nu vor să-l mai lase expus capriciilor naturii. Ei susțin că eforturile lor ar fi anulate, dacă monumentul ar intra din nou în mediul poluant al orașului. Locul său este într-un muzeu — afirmă specialiștii —, iar în Piața Capitolului trebuie plasată o copie a celebrei sculpturi.

De altfel, în Italia, procedeul se practică. Cu ani în urmă, locuitorii Florenței l-au trimis pe celebrul „David” al lui Michelangelo (executat în anii 1501-1504) tot într-un muzeu, în locul lui, de la intrarea în Palazzo Vecchio, fiind plasată o copie. Deocamdată este greu de spus ce vor admira pe viitor vizitatorii Romei în Piața Capitolului: anticul călăreț de bronz sau o copie executată azi.

F. D.

În 1935, atunci când Europa începuse să se alarmeze de zgomotele cizmelor de dincolo de Rin, la Paris era reprezentată o piesă a scriitorului și diplomatului Jean Giraudoux, intitulată Războiul Troiei nu va avea loc¹. Eroi lui Homer erau, în această piesă, purtătorii de cuvânt ai opiniilor care se confruntau atunci în Franța, pentru preîntâmpinarea pericolului nazist.

Giraudoux nu era primul care dădea viață întâmplărilor trăite de ahei (vezi miniglosarul nostru) și troieni. Încă de la redactarea de către Homer, spre mijlocul veacului VIII î.e.n., a epopeilor Iliada și Odiseea, eroii acestui război — care durase zece ani și se încheiase prin distrugerea cetății Troia — stimulaseră imaginația dramaturgilor și poezilor. În Atena democratică a sec. V î.e.n., cei trei mari poeți tragici, Eschil, Sofocle și Euripide, aduseseră pe scenă destinele lor dramatice, care inspiraseră apoi și pe scriitorii francezi din veacul XVII, în special pe Racine. La începutul sec. XX, irlandezul James Joyce pornea de la povestirea din Odiseea pentru a descrie călătoria eroului său, un Ulise modern, în romanul cu titlul omonim (apărut în românește, în 1984; traducere și note de Mircea Ivănescu), operă al cărei stil a influențat considerabil literatura contemporană.

Și acestea nu sînt decît câteva dintre numeroasele exemple de posteritate glorioasă a eroilor lui Homer. Agamemnon, Menelau, Ulise, Ahile, Hector, Priam, Elena, Andromaca și Penelopa fac demult parte din patrimoniul comun al culturii universale.

ASA
VA PLACE
ISTORIA?

A AVUT LOC RĂZBOIUL TROIEI?

Dar cum s-a desfășurat, de fapt, acest război, ai căruia protagoniști ne sînt atît de familiari? Ca să spunem lucrurilor pe nume: a) noi nu cunoaștem conflictul decît prin intermediul celor două epopei atribuite, prin tradiție lui Homer și scrise cam la 500 ani după consumarea războiului; b) nici Iliada, nici Odiseea nu povestesc, de fapt,

războiul Troiei. Iliada relatează numai cîteva zile din ultimul an al luptei aheilor pentru cucerirea cetății Troia, iar Odiseea — pericolele înfruntate de Ulise, în timpul călătoriei sale de întoarcere. Aflăm aici, întâmplător și indirect, cum s-a terminat conflictul, prin faimoasa înșelătorie cu calul de lemn, ce a dus la victoria aheilor.

¹ Reproducem acest articol, într-o formă proscrisă și cu titlul și subtitlurile redacției noastre, din revista franceză *L'histoire*, nr. 104 (octombrie 1987). Autoarea lui, Claude Mossé, profesor la Universitatea Paris VII, a semnat mai multe lucrări în domeniu: *Les institutions politiques grecques à l'époque classique*, *Le travail en Grèce et à Rome*, *Le monde grec et l'Orient* (în colaborare) etc.

După 2500 ani

Dar să amintim, pe scurt, faptele, așa cum sint relateate de Homer. Elena este soția lui Menelau, care domnește în Sparta. Într-o zi, la curtea din Sparta sosește Paris, fiul lui Priam, regele Troiei, un tânăr de o rară frumusețe și de o mare îndrăzneală, care abuzează de legile ospitalității, răpind-o pe Elena și ducind-o la Troia. Grecii trimisoli, printre care pe Ulise, pentru a cere înapoierea regiunii, dar sint refuzați. Astfel izbucnește un război care durează zece ani.

Evident, istoricul este tentat să-și pună întrebări privind fondul istoric al povestirii homerice. Încă din antichitate, s-a încercat cunoașterea cauzelor reale ale războiului, motivele lui, durata exactă, organizarea armatelor. Herodot (cca. 484 — cca. 425 î.e.n.) își începea istoria războaielor medice — conflictele dintre greci și perși (mezi), din sec. V î.e.n. — amintind că ele fuseseră declanșate de răpirea de femei. Istoricul grec credea că răpirile dinaintea acestui conflict nu avuseseră astfel de consecințe dramatice.

Tucidide (455/454-400/399 î.e.n.) se îndoaia că războiul Troiei ar fi avut amploarea pe care i-o atribuiseră cei vechi. El făcea eforturi să înțeleagă cum reușise Agamemnon, conducătorul oastei aheilor, în război, și regele Micenei, o cetate destul de mărunță (în viziunea lui Tucidide), să adune o expediție atât de amplă. Calculând numărul luptătorilor angajați în tabăra greacă după „catalogul navelor” din cîntul II al *Iliadei*, Tucidide explica durata mare a conflictului prin lipsa de bani și de mijloace de subzistență, ceea ce i-ar fi obligat pe greci, în ciuda numărului lor, să prelungească asediul, folosindu-și o parte din forțe în alte activități, destinate procurării hranei. În orice caz, războiul

Troiei, conchidea Tucidide, nu putea fi comparat cu cel prezentat de el, războiul peloponesiac (431-404 î.e.n.)!

După 2500 ani, în 1963, un arheolog american, Carl Blegen, încheia comunicarea asupra săpăturilor arheologice organizate de Universitatea din Cincinnati în localitatea Hissarlik (Troia) din Turcia² cu următoarea afirmație: „Nu ne mai putem îndoi, ținînd seama de starea actuală a cunoștințelor noastre, că războiul Troiei a fost un fapt istoric și că în timpul lui o coaliție de aheeni sau micenieni, sub conducerea unui rege a cărui suzeranitate era recunoscută, a luptat împotriva poporului din Troia și a aliaților săi”.

Săpăturile de la Hissarlik începuseră în ultimul sfert al secolului trecut, la inițiativa unui om de afaceri german, Heinrich Schliemann³. Îndrăgostit de cultura greacă, dornic să regăsească locurile unde s-au desfășurat principalele evenimente evocate în poemele atribuite lui Homer, Schliemann a inițiat și săpăturile arheologice de la Micene⁴, care au relevat importanța civilizației miceniene.

În iulie 1873, Schliemann a avut șansa de a descoperi la Hissarlik un tezaur compus din numeroase obiecte; el l-a denumit imediat „tezaurul lui Priam”. Săpăturile au continuat pe șantierul arheologic de la Hissarlik pînă la moartea lui Schliemann, în 1891. La acea dată, arheologii aveau certitudinea că celebrul „tezaur al lui Priam” data în realitate de la începutul mileniului II î.e.n., fiind deci anterior războiului Troiei, pe care cronologiile antichității îl situau în ultimele decenii ale veacului XIII î.e.n.

În cronologia arheologică, cetatea care corespundea perioadei de la sfîrșitul sec. XIII — de atunci, cercetă-

¹ Tucidide este autorul *Istoriei războiului peloponesiac*, apărut și în versiune românească, la Editura științifică (1966).

² „Magazin istoric”, nr. 3/1970, 11/1973; 1/1967, 5/1984; 4/1968, 11/1974.

torii au denumit-o Troia VII — fusese arsă. Glorioasa cetate înconjurată de ziduri, pe care grecii o asediaseră timp de zece ani, cu greu putea fi cucerită. S-a încercat rezolvarea dificultății, căutîndu-se în altă parte localizarea Troiei lui Priam. Dar rezultatele săpăturilor întreprinse în sătutul Bunarbași, aflat la două ore și jumătate mers de Hissarlik, au fost la fel de decepționante. Oricum, Hissarlik rămînea locul cel mai credibil.

Între timp, săpăturile efectuate la Micene scosseră la lumină o civilizație care, în ciuda unor sensibile diferențe, avea numeroase similitudini cu cea revelată în Creta, ca urmare a săpăturilor lui Sir Arthur Evans (1851-1941). Schliemann nu se îndoaia că obiectele de preț descoperite în mormintele din Micene erau mărturie ale splendorii regatului lui Agamemnon. Dar progresul cercetărilor întreprinse în alte localități peloponesiene, la Tirynth și la Pylos, aducînd o mai bună cunoaștere a civilizației miceniene, au readus deodată în atenție „problema homeorică”. Problema existenței lui Homer, a atribuirii celor două poeme unuia sau mai multor autori și a interpolărilor ulterioare, care fuseseră pînă atunci exclusiv de resortul filologilor, au apărut deodată în miezul dezbaterilor dintre arheologi. Odată cu descoperirea civilizației miceniene, s-au născut noi întrebări: Homer a prezentat evenimente care au avut loc în timpul vieții sale? Sau a fost istoricul unui război care s-a desfășurat la sfîrșitul epocii miceniene?

„Anacronismele”

poemelor

Descoperirile arheologice au fost folosite pentru a justifica intuiția lui Schliemann. Agamemnon fusese, într-adevăr, conducătorul unei vaste coaliții a grecilor, forța regatului său fiind atestată de rui-

nele impozante ale palatului de la Micene. Asediul Troiei, poziție strategică în apropierea Strimtorilor, s-a datorat dorinței de expansiune a micenienilor, ale căror nave străbăteau bazinul oriental al Mediteranei: ei stabiliseră centre comerciale pe insulele și pe continentul asiatic, iar navele lor atingeau chiar țărmurile occidentale ale Europei. Miturile și legende stau mărturie întinderii și influenței civilizației miceniene. Susținătorii interpretării miceniene a poemelor homerice sugerau arheologilor să găsească în textul poemelor referiri la locuri incontestabil miceniene și la obiecte comparabile cu cele găsite în timpul săpăturilor arheologice, cum ar fi casa pe care o purta Ulise în cîntul X, lucrată din piele de bou, scutul și faimoasele care de luptă.

Cei care vedeau în Homer cronicar epocii sale, considerîndu-l deci contemporan cu evenimentele, puneau accentul pe numeroasele „anacronisme” cuprinse în poeme: folosirea fierului, necunoscut de micenieni, incinerarea morților, adunările războinicilor, prezicătoarele ceteții, anumite forme de luptă care anunțau apariția falangei hoplite și, de asemenea, cunoașterea, cel puțin în *Odissea*, a lumii coloniale occidentale, a cărei dezvoltare era contemporană redactării poemelor.

Două fapte noi au dat problemei homerice și celei a istoricității războiului Troiei un curs neașteptat. Primul a fost, la începutul anilor 1930, rezultatul lucrărilor lui Milman Parry. Pornind de la un fapt cunoscut și studiat de mult timp, repetarea formulelor ritmice ale celor două poeme, antropologul american a pus în relație această tehnică de memorare cu practicile analoage pe care el le observase la cîntăreții populari iugoslavi. Era vorba despre practicile unei lumi a oralității, barzii iugoslavi, ca și azeii greci, îmbogățind cu fiecare cîntare poemul cu noi episoade și cu noi dezvoltări. Milman Parry și colaboratorii săi explicau astfel anumite anacronisme și incoerențe. Teza lor permitea, de

asemenea, să se explice cum susținătorii celor două interpretări istorice ale poemelor puteau găsi în textul homerice argumente pentru a-și susține fiecare teoria lui.

Dar, cu siguranță, era vorba despre un text rezultat

Miniglosar

Aheeni (ahei): nume prin care grecii sînt cel mai adesea denumiți în poemele homerice; Aed (plural azei): poet și cîntăreț profesionist, care se deplasează dintr-un loc în altul, pentru a povesti, acompaniindu-se cu lira, faptele mărețe ale eroilor de altădată; Basileus: termen care desemnează în poemele homerice, în același timp, pe comandantul suprem, pe rege și, uneori, pe membrii consiliului său; Cronologia arheologică: cronologia bazată pe stratigrafie și pe studii ceramici; Heraclizi: urmașii lui Heracle care, imediat după terminarea războiului Troiei, i-ar fi condus pe grecii doriene la cucerirea Peloponesului, alungîndu-i pe aheeni (ahei); Hopliți: luptători din infanteria grea, purtînd cască, armură, lance și scut rotund cu mîner dublu, care luptau în formație, denumită falangă; Micenieni: populațiile grecești care, între sec. XVI și XIII î.e.n., au cunoscut tipul de civilizație al cărei element caracteristic a fost palatul de la Micene; Oikos: în sens restrîns, casă; în sens mai larg, toată gospodăria, cu avuția, acareturile și persoanele care locuiau și lucrau acolo. Feacieni (feaci): popor imaginar care ar fi colonizat insula Scheria, unde furtuna l-a dus pe Ulise. Feacii erau marinari, specializați în transportul cu bacul, care au permis eroului să regăsească lumea reală; Tafieni: popor imaginar menționat doar în *Odissea*; desfășura îndeosebi activități comerciale.

al unei îndelungate tradiții orale, transmise prin azei itineranți. Odată cu prăbușirea palatelor miceniene, scrisul a dispărut aproape complet, făcîndu-și reapariția în lumea greacă la sfîrșitul veacului IX sau începutul veacului

VIII, sub forma unui alfabet adaptat din alfabetul fenician. Poetul pe care noi îl numim Homer s-a servit de acest nou suport, pentru a da povestirii războiului Troiei și întoarcerii lui Ulise forma pe care o cunoaștem.

Dar oricum, această povestire nu este lucrarea unui istoric. După marele istoric englez Moses Finley¹, *Iliada* și *Odissea* reprezintă „punctul culminant al unei îndelungate tradiții a poeziei orale, practicate de cîntăreți [barzi] profesioniști, care se deplasau în întreaga lume greacă”. Această tradiție orală explică anacronismele și înfrumusețările, subliniate deja de Tucidide. Ca eveniment istoric, războiul Troiei trebuia deci reconsiderat.

În lumea lui Odisseu

Al doilea fapt nou a intervenit în 1952. Doi istorici englezi, Michael Ventris și John Chadwick, au reușit să descifreze o scriere care servea la transcrierea limbii grecești. O serie de tăblițe de argilă, păstrate datorită „arderii” suferite în timpul incendiului palatului de la Micene, constituiau arhive extrem de precise, dovedind o organizare centralizată a tuturor activităților economice din jurul palatului și presupunînd, prin urmare, existența unei biracrații a scribilor, așa cum întîlnim în statele din lumea orientală, în Mesopotamia sau în Egiptul faraonic.

Numeroasele studii care au urmat descifrării scrierii au permis precizarea naturii acestei organizări din jurul palatului de la Micene, pe care nu o cunoaștem decît prin intermediul arheologiei. În virful ierarhiei se găsea un *wanax*, regele, stăpînul palatului și al oamenilor, a căror muncă asigura existența tuturor. S-a pus, de asemenea, în evidență o ierarhie complexă de funcții de la *lawagetas*, personaj important, în care majoritatea cercetătorilor moderni văd un șef militar, pînă la meșteșu-

¹ Din lucrările acestuia, în limba română s-au tradus *Prin lumea lui Odisseu* (1968) și *Vechii greci* (1974).

gari și sclavi, situați la baza scărilor sociale, trecind prin *telestes*, soldați în serviciul palatului, preoți și preotese și *damo*, oamenii care trăiau în satele dependente de palat.

Or, ceea ce se, întrevădea în cetelul cu încetul din organizarea societății miceniene confirma că o separa o mare distanță de lumea poemelor homerice. Desigur, tăblițele conțineau termeni care se regăsesc în limba poemelor (*temenos*, de exemplu, pentru a desemna domeniul propriu al regelui), iar zeii panteonului homeric, cu excepția lui Apollon, apar. Dar regele lui Homer se numește *basileus*, nu *wanax* și, mai ales, poemele nu menționează nicăieri existența unei burocrății a scribilor și o organizare economică complexă, ca aceea dezvăluită de tăblițe.

Această constatare, pe care o permitea lectura tăblițelor, a fost făcută de Moses Finley, care a publicat, în 1954, lucrarea *The World of Odysseus*. Aplicând noțiunea de model, împrumutată din științele sociale, și ținând seama de lucrările lui Milman Parry și ale elevilor săi, el a tras concluzia că este imposibil o similitudine între lumea lui Ulise și cea miceniană.

Lectura poemelor releva un sistem complet diferit de instituții și valori sociale. „Lumea lui Ulise” apărea ca o lume a micilor unități, centrate pe *oikos*, gospodăria. „Casa lui Ulise” era uneori reprezentată ca un palat plin de aur și de obiecte prețioase, dar, cel mai adesea, ca o simplă casă de la țară, condusă de soția stăpînului, Penelopa.

În jurul stăpînului și stăpînicei casei, oamenii munceau pe ogoare și femeile acasă, ca servitoare sau doici. Stăpîna rămînea cel mai adesea acasă, înconjurată de servitoare, torcînd și țesînd. Stăpînul se îmbarca uneori pentru a conduce vreo incursiune sau pentru a vizita un vecin. Căci, pentru a-și procura bunurile pe care gospodăria sa nu le putea produce, nu erau decît două căi: jaful sau schimbul de bunuri. Într-adevăr, co-

merțul era în miinile fenicienilor sau ale popoarelor pirate, ca misterioșii tafenii din *Odissea*. Cît despre produsele meșteșugărești, acestea erau confecționate de *demiurgoi*, meșteșugari itineranți, care mergeau de pe un *oikos* pe altul și cărora stăpînul le asigura materia primă, pe care ei o prelucrau, în schimbul unei plăți în natură, cum trebuia să primească Poseidon, cînd s-a angajat la nobilul Laomedon, pentru a ridica zidurile care înconjurau Troia (*Iliada*). „Pentru tăiatul ciulinilor și plantarea copacilor, eu îți voi da tot anul hrană, îmbrăcăminte și încălțăminte”, îi promise Eurimaca lui Ulise, deghizat în cerșetor (*Odissea*).

Cu „taxiul”

pe cîmpul de luptă

O asemenea lume conduce la o realitate care nu este cea a palatelor miceniene. După Finley, nu era nici cea a lumii contemporane redactării poemelor. Mai puțin ierarhizată decît societatea miceniană, societatea homerică era la fel de diferită de lumea cetăților de la începutul sec. VIII î.e.n., în care toți membrii comunității civice participau în comun la luarea deciziilor. Desigur, în *Iliada* și *Odissea*, apar numeroase adunări, dar ele se mulțumesc să aprobe deciziile luate de rege și de sftnicii săi. Cînd, în *Iliada*, Thersit, care nu era nobil, pretinde să-și spună părerea, el primește lovituri de băț de la Ulise, în aplauzele asistenței.

Lumea homerică se distinge, de asemenea, de lumea cetăților, prin absența unui centru urban, unde să se țină adunările și a cărei organizare să exprime structurile societății și natura puterii politice. Singura cetate prezentă în poeme, Scheria, cetatea feacilor, este o „lume de nicăieri”, o cetate imaginară. Ea este, fără îndoială, cea mai bună dovadă a redactării mai târziu a *Odisseei*, probabil posteri-

oară cu o jumătate de secol redactării *Iliadei*.

„Lumea lui Ulise” nu este deci nici lumea palatelor miceniene, nici cea a cetăților contemporane redactării poemelor. Această lume se situează în perioada intermediară, pe care arheologii o numesc „veacurile întunecate” între sec. XII și IX î.e.n. și mai precis, prin veacul X.

Demonstrația lui Finley, rezumată aici în linii mari, a produs scandal la apariția cărții *The World of Odysseus*. Totuși, „revizitînd” lumea lui Ulise, după 20 ani de la prima ediție a cărții sale, Finley a putut demonstra adversarilor săi, cu ajutorul a numeroase exemple, că, de parte de a dezminți teza sa, progresele arheologiei și ale filologiei au confirmat-o. În timpul acestor 20 ani, într-adevăr, descifrarea și studierea tăblițelor au permis o cunoaștere mai bună a lumii miceniene, iar „veacurile întunecate” au pierdut puțin din misterul lor.

Dacă Troia, care a dispărut în mod brutal la sfîrșitul sec. XIII î.e.n., nu este decît un mic orașel, dacă eroii lui Homer nu au de la micenieni decît numele cetăților lor de origine sau, mai precis, decît supremația acordată lui Agamemnon, regele Micenei, și dacă, așa cum gîndea Finley, lumea lui Ulise este cea a micilor comunități grecești care au supraviețuit „veacurilor întunecate”, nu ar fi oare drept să presupunem că Războiul Troiei nu a avut loc? Sau, mai degrabă, că aezii au înfrumusețat un episod secundar, cucerirea de către un mic grup de greci a unui orașel asiatic? Să ne amintim de *Cîntecul lui Roland*, compus în sec. XII e.n., care a făcut din mica hărțuire de la Roncevaux, ce se desfășurase cu trei secole înainte la frontiera Pireneilor, o luptă între creștini și „sarazini”¹.

Arheologia dovedește că Troia VII a fost distrusă în mod violent la sfîrșitul ve-

¹ Magazin istoric, nr. 12/1981.

cului XIII î.e.n., dar nici un document contemporan nu menționează o vastă expediție venită din Grecia, care ar explica acest eveniment. În schimb, numeroase mărituri atestă jafuri și devastări în Cipru și în nordul Siriei, de aceea putem fi tentați să punem distrugerea cetății Troia VII în relație cu aceste devastări, contemporane cu distrugerea principalelor centre miceniene.

Poetul care a compus *Iliada* către mijlocul secolului VIII î.e.n. era, fără îndoială, originar din Ionia. Moștenitor al unei îndelungate tradiții orale, transmise și amplificate de generații de aezi, el a compus o operă literară al cărei subiect era un război legendar, pe care el îl situa într-un trecut îndepărtat, în timpul eroilor. În această construcție, imaginară și reală în același timp, se amestecau mituri moștenite din trecut, amintiri mai recente și realități contemporane. În acest război, se lupta pe jos, dar amintirea unei epoci în care arma principală era carul de luptă l-a incitat pe poet să facă din el un fel de „taxi” — expresia este a lui Finley —, destinat să transporte eroii pe cimpul de luptă. Și luptătorii se spintecau vitejește, în timp ce schimbau între ei lungi discursuri, căci înamicul troian, cel pe care grecii din „epoca clasică” îl considerau „barbar”, vorbea aceeași limbă și împărțea aceeași valori, ca și adversarul său.

Nu vom ști probabil niciodată dacă și cînd a avut loc războiul Troiei. În schimb, discuțiile pe care le-a suscitat ne-au învățat că munca istoricului constă în primul rînd, în fața unui text cum ar fi *Iliada* sau *Odissea*, să știe să-și pună întrebări. Este, fără îndoială, cea mai importantă lecție pe care marele istoric Moses Finley ne-a lăsat-o. ■

**În românește de
Mihai POPESCU**

CLIO ANUNȚĂ

CULORILE ȘI ISTORIA

Poate oferi istoricilor studiul culorilor și al pigmenților folosiți în realizarea operelor de artă antice sau medievale noi date pentru a descifra trecutul omenirii? Da, răspunde Catherine Vincent, autoarea unui articol apărut în ziarul *Le Monde*, care prezintă rezultatele de ultimă oră obținute în acest domeniu.

Astfel, specialiști francezi, în colaborare cu conservatori de la Biblioteca națională din Paris, au stabilit că în manuscrise din sec. XII culoarea bleu era obținută dintr-o piatră semiprețioasă, lapis-lazuli, adusă din Afganistan. Or, pînă acum, folosirea acestui pigment, extrem de costisitor, era atestată în Europa doar din sec. XIV. Dar nu numai atît: prezența sa a fost identificată și în picturile murale din epoca romană.

Culorile folosite de artiști constituie atît indicatori cronologici, cit și pentru nivelul de trai dintr-o epocă sau al unei persoane. Existau pigmenți mai scumpi și alții mai ieftini. Ni s-a păstrat chiar, prin intermediul lui Pliniu cel Bătrîn, o listă a tarifelor, care ne permite să comparăm costul diverselor realizări artistice. Putem stabili astfel nivelul cultural, social și economic al comandanților lor. Mai mult chiar, specialiștii au stabilit că înlocuirea unui stil decorativ cu altul nu se datora numai voinței unei persoane sau unei mode, ci era determinată și de modificările survenite în tehnica de realizare a operelor de artă.

Așa cum spunea Michel Pastoureau, director de studii la Ecole pratique des hautes études din Paris, „pentru istoric, asemenea antropologului, culoarea nu se definește în primul rînd prin criterii fizice sau chimice, ci mai ales prin ceea ce realizează cu ea oamenii dintr-o societate anume”.

Repetiție la Teatrul Național. Cunoscutul regizor Soare Z. Soare (1894-1944) se adresează pe un ton mai ridicat unuia dintre actori:

— Domnule, trebuie să pui mai multă convingere în vocea dumitale; la Berlin am cunoscut un actor care făcea o lume întreagă să plîngă citind o banală listă de bucate!

— Cred și eu, s-a auzit vocea lui George Calboreanu (de față și el la discuție), probabil citea și prețurile...

— Ce artă prețuiri mai mult la o femeie?, l-a întrebat o doamnă pe cunoscutul dramaturg Bernard Shaw (1856-1950).

— Arta de a arăta mai bine decît e, a replicat prompt dramaturgul.

Într-un salon parizian, cunoscutul scriitor francez André Maurois (1885-1967) era felicitat pentru recenta sa alegere la Academie.

— Frumoașă carieră! Aveți noroc, domnule Maurois, i-a zis unul dintre cunoscuți.

La care proaspătul „nemuritor”, cum sînt numiți în Franța membrii înaltului for de cultură, i-a răspuns surizînd:

— Noroc... Firește, așa se definește de obicei succesul altora...

După triumful de la Praga, opera lui Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791) Don Giovanni a avut o primire mult mai rece la Viena, orașul în care locuia marele compozitor. Împăratul Iosif II (1765-1790) a exclamat:

— Este o lucrare divină, dar nu e o bucată potrivită pentru dinții vienezilor mei!

— Să le lăsăm timpul necesar s-o mestece, Maiestate, ar fi replicat Mozart.

POSTA MAGAZIN ISTORIC

IMPORTANT!

Nu uitați să reînnoiți abonamentul dv. la Magazin istoric! După cum știți, abonamentele la revista noastră se pot face la toate oficiile poștale și la toți factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții, școli etc. de la orașe și sate.

Precizăm că prețul unui număr este de 6 lei. Abonamentul pe 3 luni — 18 lei, pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei. La aceste sume se adaugă taxa poștală de remitere la domiciliu (25 bani pe număr), taxă care nu se percepe în cazul în care abonatul primește revista la locul de muncă.

CRONICĂ EROICĂ

Împlinirea a patru decenți și jumătate de la eroicele evenimente din august 1944, care au marcat începutul Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, este omagiată și de corespondenții noștri care, în scrisorile lor, evocă fapte de vitejie din zilele insurecției, din cronică participării țării noastre la războiul antihitlerist.

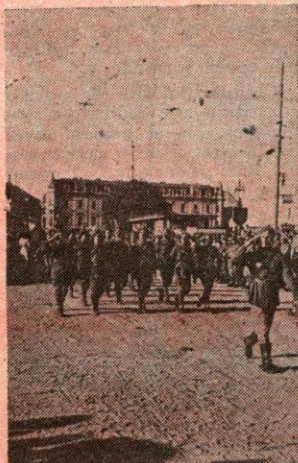
Astfel, prof. IONEL ȘT. ALEXANDRU, din Brăila, ne scrie despre luptele insurecționale desfășurate în județul Brăila. Pe baza documentelor de arhivă păstrate la Filiala județului Brăila a Arhivelor Statului, sint evocate faptele de eroism ale unor luptători civili și militari care au contribuit la înfrângerea inamicului. Printre cei căzuți la datorie s-a aflat și învâțătorul Constantin Condruz care, la 28 august 1944, în luptele purtate în comuna Gemenale, a stăvilit, cu prețul vieții sale și a încă altor 21 eroi, înaintarea hitlerștilor. Despre luptele de pe raza comunei Gemenale se relatează și în lucrarea Focuri în Bărăgan, de colonel în rezervă Costach Mîndru, Editura Militară, București, 1973.

La rîndul său, prof. FLORIAN BIOLĂNESCU, din Climpina, semnează — pe baza mărturiilor unor participanți — momente semnificative din timpul luptelor purtate pe teritoriul orașului Bălci în zilele de 25-31 august 1944. Între unitățile care au luptat în această zonă se afla și Bateria 150 antiaeriană care, alături de ostași din Regimentul 9 vînători de gardă, au neutralizat importante forțe inamice, printre care un tren blindat în stația C.F.R. Găgeni și mai multe autovehicule. Cu ajutorul muncitorilor petroliști din Ploiești și Tîntea, ostașii acestor subunități au adus o contribuție importantă la zdrobirea Diviziei 5 antisărlene hitleriste.

Veteranul GHEORGHE M. STOIAN, din Cernavodă, ne relatează episoade din crîncenile lupte la care am luat parte pentru eliberarea satului Cornești și a comunei Adămuș, jud. Mureș, despre care am scris și în nr. 1/1989; în acea vreme eram plutonier, la comanda unui pluton din compania armament greu din cadrul Regimentului 34 infanterie.

Prof. CONSTANTIN D. TEȘANU, din Ploiești, ne trimite însemnări din timpul luptelor la care a participat în perioada 1-20 septembrie 1944, pentru alungarea hitlerștilor din partea de sud-vest a Ba-

natului, ca sublocotenent, comandant de pluton în cadrul Batalionului 1000 A Independent. Luptele — serie corespondenților noștri — au fost multe, variate, și grele. Am avut pierderi mari: morți și răniți peste 50 la sută. În plutonul meu au rămas 27 de oameni, din 60 cu care pornisem la luptă. Din cei 6 ofițeri ai companiei, ne-am întors doi, comandantul și semnatul acestor rânduri. Toți soldații au fost decorați cu „Virtutea militară”, căpitanul Ciocirlan, comandantul companiei, a primit ordinul „Mihai Viteazul”, iar subsemnatul ordinul „Coroana României”.

ÎNTOARCEREA DE PE FRONT

IOAN COSTEA, din com. Poieni, jud. Cluj, veteran din războiul antihitlerist, ne trimite fotografia de mai sus. Ea a fost făcută la 18 iulie 1945 la Oradea, cu prilejul defilării ostașilor din Divizia 3 munte, întorși victorioși de pe front. Am fost — ne relatează cititorul nostru — sergent în cadrul Batalionului 6 din această divizie și am luptat împreună cu camarazii mei pentru zdrobirea inamicului pe frontul din Transilvania, apoi în Ungaria și Cehoslovacia. Ziua Victoriei ne-a prins în împrejurimile orașului Praga.

163 500 kg AUR DACIC

ION CÎRJA, din Climpeni—Certeze, jud. Alba, după ce ne scrie că este un mare iubitor de istorie și pasionat cititor al revistei noastre, ne solicită câteva date biografice referitoare la istoricul francez Jérôme Carcopino, al cărui nume l-am întâlnit în mai multe numere ale revistei, serie corespondenților noștri.

O prezentare a activității științifice a cunoscutului istoric, specialist de romane în trecentul Romei (și a lumii antice) am publicat în nr. 1/1980. Mai precizăm că J. Carcopino (1881-1970) este autorul a peste 350 studii și volume de arheologie, epigrafie și istorie greco-romană.

Prieten cu N. Iorga și V. Părvan, pe care l-a evocat în mai multe rânduri (în nr. 12/1982, am reproduș fragmente din necrologul închinat lui V. Părvan și publicat în Revue des Etudes Anciennes), J. Carcopino a cercetat cu pasiune și istoria străveche a poporului român. Astfel, în primul număr al revistei Dacia (1924), scoasă de V. Părvan pentru cercetătorii din străinătate, J. Carcopino a publicat un important studiu consacrat prăzii luate de Traian din Dacia, după înfrângerea lui Decebal. Învățatul francez, folosind o ingenioasă metodă de lucru, stabilește că romanii au capturat din Dacia 163 500 kg aur, 331 000 kg argint, la care se mai adaugă și 50 000 războinici captivi. Datorită acestor imense prăzi — subliniază J. Carcopino în lucrarea sa Viața cotidiană în Roma la apogeul Imperiului (1939, traducerea românească în Editura științifică și enciclopedică, București, 1979) — Traian a putut să redreseze finanțele imperiului, să inițieze executarea multor construcții urbanistice și monumente de artă (între care Forul cu celebra Columnă traiană).

PICTORUL LIVADITTI

În completarea rubricii în București, acum 50 ani, reproducem un pasaj din scrisoarea lui PETRE GRIGORESCU, din București, în august 1939, revista Viața românească publică o evocare a unui pictor mai puțin cunoscut din secolul trecut, Nicolae Livaditti (1802-c. 1860), care a activat în Moldova.

Născut la Triest în familia unui negustor de origine greacă, înstărit, Livaditti s-a stabilit prin 1830 la Iași, nevoit să părăsească Italia, fiind un adept al ideilor lui Mazzini, cu care s-a aflat și în coresponden-

POSTA MAGAZIN ISTORIC

ță. La Iași, se remarcă prin talentul cu care a pictat cartonașii noui teatru, înființat în 1832. „Decorațiile — scria Albina românească — s-au zugrăvit de d. Livaditti, carele pe cortină (perdeaua Intilia) au înfățișat muzele, fiecare în a lor îndelnicire”.

Într-o relație cu mai multe familii de boieri moldoveni, execută pentru acestea diferite tablouri (Între altele, l-a pictat și pe tatăl lui V. Alexandri împreună cu cei doi fii, Iancu și Vasile), dând totodată lecții de pictură (Între elevii săi s-a aflat și unul dintre pictorii revoluționari de la 1848, I. Negulici, 1812-1851).

În istoria artelor plastice de la noi, creația lui Livaditti se înscrie ca o contribuție reprezentativă la dezvoltarea portretisticii, el fiind, după cum menționează revista citată, „frumoase însușiri de portretist”.

DIFUZAREA REVISTEI

Cititorii și abonații noștri NICOLAE I. BURCUȘ, din Găești, și TEODOR CROITORU, din com. Ciocova, jud. Timiș, ne-au semnalat faptul că nu primiseră abonamentele la revista noastră pe una și, respectiv, două luni de zile.

Ca și în alte astfel de nedorite situații, ne-am adresat Directorilor de poștă și telecomunicații ale județelor în raza cărora domiciliază cei doi abonați. În mod operativ, acestea au luat măsurile de rigoră pentru ca cititorii noștri să intre în posesia exemplarelor ce le lipseau din colecție. Aflăm aceasta din răspunsurile primite din partea ep. Elena Pascaliu, director adjunct, și ec. Ion Marin, șef secție (pentru Direcția Județeană de poștă și telecomunicații Dimbovitza), respectiv, Ing. Traian Vesa, director, și ec. Păuna Löw, șef secție (pentru Direcția Județeană de poștă și telecomunicații Timiș), care în finalul scrisorilor lor menționează: „Vă asigurăm de toată atenția ce o vom acorda activității pentru buna servare a publicului din județul Timiș și vă mulțumim pentru sprijinul acordat în activitate”.

ASOCIAȚIE

GHEORGHE ISTRĂTESCU, din Iași, ne trimite câteva informații referitoare la o asociație culturală bucovineană care a jucat un rol deosebit în lupta pentru unitate națională a românilor: Reuniunea română de cultură (devenită în 1965 Societatea pentru cultură și literatură română din Bucovina), în cuviul de înaugurare a asociației — înființată la 1 mai 1962 la Cernăuți — Alexandru Hurmuzachi spunea: „Societatea noastră s-a născut în puterea ideii de constituție și demnitate națională, recunoscută ca principiu de toate popoarele civilizate. Să nu încetăm să fim români. Cînd dorim și cerem a ne cultiva, ca și pe țărîmul acesta, și mai cu seamă pe acesta, să fim și să rămînem români, ca civilizîndu-ne să nu ne depărtăm, să nu ne instrăinăm națiunii, poporului, al cărui fil sistem, ei, din contră, să contribuim și noi după puterile noastre, să adu-

cem și noi partea noastră la cultura lui împărăsîndu-ne, totodată, și noi la rezultatele fraților noștri”.

Reuniunea, arată ziarul România din 2 mai 1939, „a avut de la început un răsunet puternic între intelectuali bucovineni. E caracteristic că inițiatorii ei nu s-au mărginit să săvîrșescă numai o operă locală de redescoperire națională și culturală, dar și de unitate sufletească românească. Ea a avut membri, colaboratori și susținători dintre cărturarii români de pretutindeni, nu numai din Bucovina. Printre cei care au sprijinit activitatea Reuniunii au fost, astfel, Timotei Cipariu, G. Barițiu, Vincențiu Babeș, A. Șaguna, A.T. Laurian, Al. Papu-larian, V. Alecsandri, M. Kogălniceanu, D. Bolintineanu.”

Date suplimentare despre această asociație în lucrarea: Petre Dan, Asociații, cluburi, ligi, societăți. Dicționar cronologic, București, 1983.

STATUIE

ALEXANDRU TEODORESCU, elev din București: Am citit în presă despre reamplasarea statuii lui George Duca în fața Gării de Nord, în urma lucrărilor de amenajare a stației de metrou de aici. As dori să cunosc câteva date despre biografia sa ca și din trecutul căilor ferate de la noi.

Gheorghe (și nu George, cum apare pe soclul statuii) Duca (1847-1899) a fost un pasionat inginer constructor, director al Școlii de poduri, șosele și mine din București. În 1888, a fost numit director general al C.F.R., contribuind la modernizarea transporturilor ferate de la noi. Astfel, a introdus semnalizarea mecanică și aparatele centrale de manevră, comunicarea telefonică cu cabinele de acari și a mărit capacitatea liniilor existente. A executat traseele Brăila și Barboși și a început dublarea liniei București-Ploiești.

În 1904, la cînel ani de la moartea sa — prin colecție publică — personalul C.F.R. i-a ridicat statuia (în imagine)

amplasată în piața Gării de Nord. În timpul executării stației de metrou, statuia a fost demontată, ca fiind remontată după încheierea lucrărilor.

Datele și fotografia ne-au fost puse la dispoziție de ing. Dumitru Iordănescu, autor, împreună cu Constantin Georgescu, al monografiei în două volume Construcții pentru transporturi în România, lucrare editată de Centrala de construcții căi ferate, București, 1986.

COLECȚII COMPLETE

Am înfîlțit și în corespondența acestui lună scrisori venite de la cititori din toate colțurile țării prin care aceștia ne comunică bucuria și mîndria lor de a fi posesorii unor colecții complete Magazin Istoric.

Unul dintre aceștia este locotenent-colonelul în rezervă SILVIAN SEVASTIAN, din Brăila. Profesorul CORNELIU VESA, din Timișoara, ne mărturisește că este un fervent cititor și admirator al revistei. VLADIMIR IANCOGLOU, din com. Zăbrani, jud. Arad, menționează că și-a alcătuit colecția sa completă datorită abonamentului permanent la revista. STEFAN AXENTE, din Galați, str. Saturn, nr. 12, bl. C4, ap. 8, solicită ajutorul celorlalți posesori de colecții complete spre a-și întregi propria colecție cu singurele numere ce-l lipsesc: 1, 2, 3 din 1967.

PRINTR-O NEGLIJENȚĂ

TRAIAN ALEXANDRU, din București, ne scrie că a citit cu interes cele două articole apărute în nr. 3-4/1989 ale revistei Magazin Istoric referitoare la episodul Varennes. În continuare, corespondentul nostru ne comunică apariția, în 1988, în Franța, a unei cărți semnate de Michel de Lombard și intitulată Anchetă asupra eșecului de la Varennes. Reanalizând documentele de epocă, autorul ajunge la concluzia că Drouet, șeful stației de poștă din Sainte-Menehould, gonia atît de apîrg prin noaptea, spre Varennes, pentru că... uitasă să controleze pasapoartele pasagerilor din berlină și nu dintr-un zel patriotic. Legenda pe care și-a creat-o i-a adus însă o recompensă de 30 000 livre și felicitările (ulterioare) ale lui Napoleon, care i-l bar il spus: „Demnule Drouet, ați schimbat fața lumii”.

NU LA NOI

DORIN FLORIAN, din Satu Mare; EUGEN TERESNEU, din Bran, jud. Brașov; IOAN LĂZĂU, din com. Tulcea, jud. Bihor; Pentru procurarea lucrărilor prezentate de noi în cadrul rubricii Cărți sosite la redacție, vă sugerăm să vă adresați librăriei „Cartea prin poștă”, Calea Moșilor, nr. 62-65, sectorul 3, București, Cod 70 043.

Cristian POIȘTEANU

CONTENTS (Romanian History) M. Muşat, I. Ceauşescu, E. Preda, C. Antip, C. Popişteanu The 23 August 1944: The Revolution of Social and National Liberation, Anti-fascist and Anti-imperialist ● M.G. Lehrer „Transylvania — Romanian Land” — A Book Document (Interview with the Author's Wife) ● R.R. Rosetti Stephen the Great (II) ● I. Popescu-Puţuri Confluences of Ancient Civilizations (XXXV) ● Z. Ornea Constantin Stere (1865-1936) — Writer and Politician (II) ● In Bucharest, 50 Years Ago ● A. Colombo, P.V. Gastaldi, A. Scrocco (Italy) The Romanians' Unity — an Event of European History (Interviews) ● G. David Păltiniş — Chronological Landmarks

SOMMAIRE (Histoire roumaine) M. Muşat, I. Ceauşescu, E. Preda, C. Antip, C. Popişteanu Le 23 Août 1944: La révolution de libération sociale et nationale, antifasciste et anti-impérialiste ● M.G. Lehrer „La Transylvanie — terre roumaine”, un livre-document (interview avec la femme de l'auteur) ● R.R. Rosetti Etienne le Grand (II) ● I. Popescu-Puţuri Confluences de civilisations anciennes (XXXV) ● Z. Ornea Constantin Stere (1865-1936) — écrivain et homme politique (II) ● A Bucarest, il y a 50 ans ● A. Colombo, P.V. Gastaldi, A. Scrocco (Italie) L'unité des Roumains — un événement de l'histoire européenne (Interviews) ● G. David Păltiniş — repères en temps

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) М. Мушат, И. Чаушеску, Е. Предэ, К. Антип, К. Попиштэну 23-го Августа 1944 г.: Антифашистская и антиимпериалистическая революция социального и национального освобождения ● М.Г. Лерер „Трансильвания — румынская земля” — книга-документ (интервью у жены автора) ● Р.Р. Росетти Стефан Великий (II) ● И. Попеску-Пуцурь Слияния древних цивилизаций (XXXV) ● З. Орня Константин Стере (1865-1936) — писатель и политический деятель (II) ● В Бухаресте, 50 лет тому назад ● А. Коломбо, П.В. Гастальди, А. Широко (Италия) Единство румын — событие европейской истории (интервью) ● Г. Давид Пэлтиниш — ориентиры времени

INHALT (Rumänische Geschichte) M. Muşat, I. Ceauşescu, E. Preda, C. Antip, C. Popişteanu 23. August 1944: Die antifaschistische und ant imperialistische Revolution der sozialen und nationalen Befreiung ● M.G. Lehrer „Siebenbürgen — rumänischer Boden”, ein Dokumentbuch (Interview mit der Gattin des Autors) ● R.R. Rosetti Stefan der Grosse (II) ● I. Popescu-Puţuri Konfluenzen antiker Zivilisationen (XXXV) ● Z. Ornea Constantin Stere (1865-1936) — Schriftsteller und Politiker (II) ● In Bukarest, vor 50 Jahren ● A. Colombo, P.V. Gastaldi, A. Scrocco (Italien) Die Einheit der Rumänen — ein Ereignis der europäischen Geschichte (Interviews) ● G. David Păltiniş — zeitliche Anhaltspunkte

SUMARIO (Historia rumana) M. Muşat, I. Ceauşescu, E. Preda, C. Antip, C. Popişteanu El 23 de Agosto de 1944: la revolución de liberación social y nacional, antifascista y ant imperialista ● M.G. Lehrer „Transilvania — tierra rumana”, un libro documento (interview con la esposa del autor) ● R.R. Rosetti Estéban el Grande (II) ● I. Popescu-Puţuri Confluencias de civilizaciones antiguas (XXXV) ● Z. Ornea Constantin Stere (1865-1936) — escritor y hombre político (II) ● En Bucarest, hace 50 años ● A. Colombo, P.V. Gastaldi, A. Scrocco (Italia) La unidad de los rumanos — acontecimiento de la historia europea (interviews) ● G. David Viaje por Păltiniş

ABONNEMENTS : ROMPRESFILATELIA — Sectorul export-import presă, Bucureşti, Calea Griviţei, nr. 64—66, P.O.BOX 12—201 ; telex : 10376 prsfr.

magazin istoric

Bucureşti, Intrarea Ministerului nr. 2 parter — Sectorul 1, Oficiul poştal nr. 1, Căsuţa poştală 1-702, Cod 70 100. Telefon 150 200, interior 406 ; 917.

REDACŢIA : Gheorghe David,
Florentina Dolghin, Ioan Lăcustă,
Dorin Matei, Marian Ştefan

TEHNOREDACTOR : Anton Tănase

CORECTURA : Georgeta Apreotesei,
Constanţa Avram

PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu

Apare lunar, se găseşte de vânzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poştali şi difuzorii din întreprinderi, instituţii, şcoli etc., de la oraşe şi de la sate. Preţul unui număr — 6 lei, abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scintei” — Bucureşti

42 427

23 AUGUST 1944
23 AUGUST 1989

